శ్రీ

రతిమన్మథనాటకము.

ఇది

శ్రీపండితరాజప్రణీతమయిన

సంస్కృతనాటకమునుండి

కొల్లమపూడిసంస్థానమునందలి

తెలుఁగుపండితుఁడగు

సత్యవోలు కామేశ్వరరాయనిచేతఁ

దెలిఁగింపఁబడినది.

రెండవకూర్పు.

పిఠాపురము.

శ్రీవిద్వజ్జనమనోరంజనీముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపింపఁబడినది.

1914

దీనివెల 8 అణాలు.

పీఠిక.

ఈగ్రంథము పండితరాట్టని ప్రసిద్ధినొందినట్టియు “రసగంగాధరము” “భామినీవిలాసము” మొదలగు పెక్కులు సరసములయిన గ్రంథములను రచించినట్టియు జగన్నాథకవిసార్వభౌమునిచే సంస్కృత భాషను రచియింపఁబడినది. ఇది శృంగారరసప్రధానమయినది. అయిదంకములుగలది దీని కుపేంద్రనందనుఁ డగుమన్మథుఁడు కథానాయకుఁడు. అతఁడొకనాఁడు పురవీథినిబోవుచు, వేడుకకై తనమేడనుండి పురవైభవము చూచుచున్నరాగునికూఁతురగురతినిజూచి యామెయందు మోహము నొందెను. మఱునాడు తన వేడుకచెలికానితో నాలోచించి యామెను మఱల నందనోద్యానమునందుఁ జెలికత్తెలతోఁగూడఁ బువ్వులు కోసికొనుచుండఁగాఁజూచి వారితోఁ గొంచెము ప్రసంగించెను. పిమ్మట నిరువురకును నన్యోన్యానురాగ మతిశయించి మిక్కిలి విరహభారముచే వేగుచుండిరి. తరువాత నుపేంద్రునిచే నడిగింపఁబడి రతితల్లిదండ్రులగు ముదితారాగులు మన్మథునకామెనిచ్చి వివాహముసేయ నిశ్చయించిరి. ఇంతలో శూరపద్మాదిరాక్షసులను జయించుటకుఁ గుమారస్వామి యుద్భవ మావశ్యకమని తలఁచి దేవేంద్రుఁడు మన్మథుని బార్వతీశ్వరులకుఁ బరస్పరసంబంధము కలుగునట్లు చేయవలసినదని పలిపించెను. అట్లు మన్మథుఁడు వెళ్లి యాయీశ్వరునికిఁ బార్వతియం దనురాగము పుట్టించి యామెను పెండ్లియాడునట్లుచేసి కుమారస్వామి పుట్టువఱకును నచ్చటనే యుండెను. కొంతకాలమునకుఁ గుమారస్వామి పుట్టెను. ఆశుభవర్తమానమువిని యింద్రాదిదేవతలెల్లరు మహోత్సవము చేసికొనుచున్నప్పు డందఱు నయ్యుత్సవపుతొందరలో నుండఁగా మేడమీఁదనిద్దురవోవుచున్నరతిని శంబరాసురుఁ డెత్తుకొనిపోయెను. అట్లెత్తుకొనిపోవుచుండఁగా నామెయం దనుగ్రహము గలదియై పరదేవతయొక్క

చతుర్ధావరణదేవత యగుసర్వార్థసాధిక తనయోగమాహాత్మ్యమున
రతిపోలికగా మాయావతి యనునొకజవ్వనిని నిర్మించి యెవ్వరికిం
దెలియకుండ నాశంబరుని రథమందుండునట్లుచేసి రతిని తనయొద్ద
నుంచుకొనెను. తరువాత మన్మథుఁ డమరావతికి వచ్చుచుండ మార్గ
మధ్యమందు రతి నెత్తుకొనిపోయినాఁడని తెలిసి యచ్చటనుండియే
వానికడ్డముగావెళ్లి ప్రబలమయిన యుద్ధముచేసి తుదకు వానినిసం
హరించి మాయావతినే రతియను బుద్ధితోఁ దనరథమందుంచుకొని
యింటికిఁ దీసికొనివచ్చెను. ఇంతకుముందే యాసర్వార్థసాధిక రతిని
దీసికొనివచ్చి యామెతల్లిదండ్రుల కావృత్తాంతమును చెప్పి యొప్ప
గించెను. తరువాత మన్మథుఁడు నిజమయినరతి నింటియొద్దఁజూచి
యబ్బురపడెను. కొంతసేపటికి నిక్కము వారివలనవిని సంతోషించె
ను. పిమ్మట నారతిమాయావతుల నిద్దఱినిగూడ మన్మథునికిచ్చి వివా
హముచేసిరి. అను నీకథయే యిందు మిక్కిలి చక్కఁగా నుజ్జీవింపఁ
జేయఁబడినది. ఈగ్రంథమస్మత్పోషకులును, కిర్లమపూడిసంస్థానాధి
పతులును నగుశ్రీరాజా యినుగంటి వెంకటరాజగోపాల బుచ్చితమ్మ
య్యప్రభువారి యాజ్ఞానుసారముగా నేను దెలిఁగించినాఁడను.
వారే దీనినచ్చొత్తింపించిరి. ఇట్లు విద్యాభివృద్ధిని గోరుచుండువారికి
సర్వేశ్వరుం డఖండాయురారోగ్యంబులు నిత్యాధిక వైభవంబునొసంగి
రక్షించుఁగాక! ఇందు ప్రస్తావనమాత్ర మిప్పటికిఁ దగినట్లు కొంత
వఱకు మార్పఁబడినది. మఱియు నక్కడక్కడఁ గొంచెపుమార్పులు
ను జేయఁబడినవి. మఱియు నీరెండవకూర్పునందు పండితరాజు తన
నిరంకుశత్వమున బొత్తిగా మేరకుమించి వ్రాసినపట్టులనుండు రెం
డుమూడుపద్దియములఁ దీసివైచి మఱికొన్నిటి నించుక సవరించితిమి.

సత్యవోలు కామేశ్వరరాయఁడు,

కిర్లమపూడి.

To

M.R.Ry

Sree Rajah Inuganty Venkata Rajah

Gopala Buchi Tammayya Bahadoor Garu,

ZAMINDAR OF KIRLAMPUDI.

GODAVERY DISTRICT

THIS BOOK

Is most respectfully dedicated

(*with permission*)

As a token of gratitude and esteem

BY

His humble servant

THE AUTHOR.

శ్రీపరమాత్మనేనమః.

ఇష్టాదేవతాప్రార్థనాదికము.

శ్రీకరమై యశేషమునిశేఖర నిర్మల మానసాతిసౌ
ఖ్యాకరమై ససంశయజనావళి చిత్తగతాస్తినాస్తిచ
ర్చాకరమై సమస్తభువనాళి మహాతరణిప్రచారనీ
రాకరమై యెసంగెడు నిరాకృతి తత్వమహత్వమెంచెదన్.

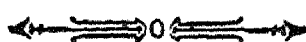
సీ. ఏమహేంద్రులు నిండుప్రేమతో వేతనం
బిప్పించి సరిగఁ బోషింపుచుందు
రేకృపాళురు మదాంధ్రీకృతగ్రంథంబు
లెలమితో నచ్చు వేయింపుచుందు
రేనృపాలురు కీర్తులెసఁగ నన్ శాల్వాదు
లిచ్చి పల్మఱు గారవింపుచుందు
రేనరేంద్రులు గ్రంథమేదేని రచియింపఁ
బ్రోత్సాహ మొసరింపుచుందు రట్టి

తే. గీ. భవ్యవేంకటరాజగోపాల బుచ్చి
తమ్మయాఖ్యానముల్ల సద్ధరణినాథ,
రాజగోపాల వేంకటరాజచిన్న
రాయనామక మేదినీరమణులందు.

క. అలబుచ్చితమ్మయోర్వీపుఁ
డెలమి నిడినయాజ్ఞమాలి నిడుకొని వేడ్కన్
బలుమారు సకలసుకవుల
కెలమిఁబ్రణామములొనర్చి యెంతయుఁబూన్కిన్.

ఉ. పండితరాజు సర్వకవి పార్వణరాజుల సద్రసంబులన్
నిండియెసంగవార్నిసెమును నిర్జరభాషనుబ్రౌఢసద్వచో
మండితమైచెలంగ రతిమన్మథనాటక మద్ది తెల్గునన్
నిండుమతిన్ రచింపుదుమనీషులుదోషములందొలంచుతన్.

కవిపండితులయభిప్రాయములు.

"శ్రీతికంఠోపాఖ్యానము"

"స్వకపోలకల్పితముగా నిట్లు వ్రాయుట శ్లాఘ్యమే. కవనము మృదుమధుర ఘటితమై శ్రావ్యముగాను సుబోధముగాను నున్నదని చెప్పుటకు సంతసించుచున్నాను.

"చ. ఇనుఁడును నేను నీకుఁ దిలకింప సమంబుగఁ గన్నదోయిరై
తనరఁ దదాత్మనుండి యిటు ధర్మమె నాయెడ లేమి యంచు నల్
చనువున వేఁడి యెంతయుఁ బ్రసన్నునిఁ జేసి హరిన్ ధరించెనో
తనువున సుప్రసిద్ధముగఁ దద్దయు నా నెలయొప్పెఁ గందుతోన్.

అను దీనికల్పన కెంతయు సంతసించితిని.

వడ్డాది సుబ్బారాయుడుగారు.
రాజమండ్రి.

"Originality కల గ్రంథములలో పింగళిసూరన్నగారి కళాపూర్ణోదయమును నీశ్రీతికంఠోపాఖ్యానమును రెండు మాత్రమే యున్నవి.

కే. శివరామకృష్ణారావుగారు,
ఏలూరు.

"కవిత్వ మాంధ్రపదబహుళమై సంస్కృతపదములతో స్వల్పముగ మిశ్రమై శ్రావ్యమై యున్నది."

"కవిత్వమంతయుఁ బాదపూరణము మొదలయినవి లేక కమ్మచ్చునఁ దీగెదీసినట్లు మృదులమై యౌచిత్యమును మీరక యొప్పుచున్నది."

"వర్ణనాంశము లతిబహుళములుగాక యథోచితముగ నున్నవి."

"శైలి నిర్దుష్టమయి యనాయాసకృతమై భావగభీరత గలిగి పింగళిసూరకవికవిత ననుకరింపుచున్నది."

“ కళాపూర్ణోదయమందలి కథాకల్పనము ప్రభావతీప్రద్యుమ్నమునందలి కవిత్వవైభవము దిఙ్మాత్రముగా నీగ్రంథమునందుఁ బ్రదర్శింపఁ బడినవి. ”

“ ఇట్టిసరసకవితాధురీణు లగు కవుల నాదరించినప్రభువులసారస్యము వెల్లడి యగుటయే గాక యాప్రభువులకు నిట్టికవులవలనను నిట్టిగ్రంథములవలనను ఖ్యాతి యాచంద్రార్కమై నిలిచి యుండును, ”

- మంజువాణి డిశంబరు. 1902

“ మీ శ్రుతికంఠోపాఖ్యానమును జూచితిని.

చ చదివిన నీదు పద్యములె సారెకుఁ గోరిక లీరికెత్తఁగాఁ
జదువవలెం గవిత్వమున సొంపును దీపును జూపువారిలో
మొదల నినున్ గణింపవలె ముద్దులు తద్దయు గారఁగా రసా
స్పదపదగద్యపద్యముల వ్రాయువలంతి వలంతివే యిలన్. ”

దేవగుప్త సన్యాసిరాజుగారు
గుంటూరునుండి.

“ ఋతుసంహారము. ”

“ క. అతిమృదుమధురపదాభ్యం
చితముగ నీ వాంధ్రకృతిగఁ జేయ సువిశదా
కృతి యా ఋతుసంహారసు
కృతి నామది సమ్మదంబు గీలించెఁ గడున్

క. చతురోక్తులును వరాం
కృతులును సద్వృత్తిరీతి మృదులపదాంచ
ద్గతులును గలిగినముగ్ధయు
వతికె న్నీకృతికి సరసవశ్యత యరుదా? ”

సుసర్ల చినసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రులవారు
బొబ్బిలి సంస్థానకవి.

" శ్లో. సుకుమారపదసమేతా
కామేశ్వరధుర్య! భారతీ భవతః
రమ్యాలంకారాఢ్యా
జయతిసువర్ణాంచితా చ సకలాప్యా॥ "

శ్రీ మద్దామెర చినవేంకటరాయనింగారు.
పాలతేరు.

" గ్రంథము శైలియును జమత్కారమును మీవిశేషపాండిత్యమును వెల్లడించుచున్నది. చూడఁ జూడ మధురరస మువ్వాంగుచున్నది. "

దేవరాజు వేంకటరావుగారు. (శకరీసెరీ)
సంగమవలస సంస్థానము. మృత్యుంజయనగరము.

విశ్వగుణాదర్శము.

" గ్రంథ మెంతయుఁ జక్కఁగాఁ దెనిగింపఁబడినది. ప్రతియంశమును విడువక వ్రాయుటయే గాక పీఠికయందు వ్యక్తపరిచినప్రకారము సందర్భస్థలములయందేమి యగత్యమైనపట్టులనేమి కొన్ని విశేషాంశంబులుగూడఁ జక్కఁగాఁ జేర్పఁబడి పాఠకుల కత్యంతామోదంబును గలిగించుచున్నది. దీనిరచనవలన మీకు కలిగియున్న పాండిత్య మత్యంతశ్లాఘాపాత్రమై యిటువంటిమరికొన్ని గ్రంథములను రచింపుమని మిమ్ములను ప్రేరేపణ చేయుటకు సహకారియై యొప్పుచున్నది. " గ్రంథమును జూచుటయందలి యానందమును వ్యక్తపరచువాక్యము లెంతవెదకినను గానరాకుండినందున మిన్నకుంటిమి. "

శ్రీ రాజా మృత్యుంజయనిశ్శంక బహద్దరుగారు.
సంగమవలససంస్థానాధిపతులు.

"అయ్యా! తాము నాపేర బంపినవిశ్వగుణాదర్శమును జూచి చాలాసంతసిం చినాము." "చూచినంతవరకు శ్లాఘనీయముగా నున్నది."

గస్టవ్ ఆపర్టుదొరగారు.
మదరాసు.

రతిమన్మధనాటకము.

"చ. మనుపన ముద్దుపల్కులకు ముఖ్యునిగా గణియింత్రు ముక్కతి
మ్మన, మరి తేట తెల్గునకు మాన్యునిగా నలకూచిమంచితి
మ్మన, నివు డేమ నెమ్మి సకలాంశములన్ గణనీయుఁ డందు మీ
ఘను రతిమన్మథోరుకృతికర్తను కామముఖేశ్వరాహ్వయున్."

శ్రీమహామహోపాధ్యాయబిరుదాంకితు లగు మ॥రా॥రా॥
కొక్కొండ వేంకటరత్నము పంతులవారు.

"ఉ. తేనెలసోనలో కలకదేరిన మీరిన పానకంబులో
మానితమాధురీగుణసమంజసపాయసగోఘృతంబులో
నూనవితానసంజనితశుభ్రతరాభ్రఝురీమరందసం
తానములో సుధారసనిధానములో గద మీకవిత్వముల్."

మరియు "మీగ్రంథమును జూచిననాఁడు పిండివంటలు చప్పనగాఁ దోఁచు చుండును."

దేవగుప్తసన్యాసిరాజుగారు.
విజయనగరమునుండి.

ఇంకను పెక్కులు కలవుగాని గ్రంథవిస్తర మగునని విరమిం చితిమి.

శ్రీరస్తు.

రతిమన్మథనాటకము.

ప్రస్తావన.

సాకూతంబుగ శంకరున్ సురనదిన్ సానూయతన్ భక్తు న
స్తోకప్రేమను భృంగి లేనగవునన్ దోరంపు మేలూర్కినా
ళీకాస్త్రున్ రతికాంతనాదరణ నోలింగాంచు లోకాంబికా
లోకంబుల్ సిరులిచ్చి నిచ్చలును నేలుంగాత సభ్యాళులన్.

(నాందియైనతరువాత)

సూత్రధారుఁడు—(తెరవంకఁజూచి) ఓసీ! ఇటురమ్మ.

నటి—అయ్యా! ఇదిగో! వచ్చితి నేమిసెలవు?

సూత్ర—ఓసీ! ఇప్పుడు మనమొక నాటకము నాడి యీపండితసభను సంతోషపెట్ట వలెను.

నటి—అయ్యా! ఏనాటకమును?

సూత్ర—ఓసీ! పండితరాజని పేరువడసిన జగన్నాథ మహాకవిచేఁ బూర్వము వేల్పుబాసను రచియింపఁబడి యిప్పుడు సత్యవోలు కామేశ్వరరాయనిచేఁ దెలిఁగింపఁబడిన రతిమన్మథనాటకమును.

నటి—ఆర్యా! ఇంతకుముందే పెక్కండ్రు మహాకవులు తెలిఁగించినమంచిమంచినాటకము లింకను నెన్నో కలిగియుండఁగా మన మిప్పుడు దీనినే యెందుకాడవలెను?

సూత్ర—ఓసీ! అగును నిజమేకాని, యైనను.

ఆ. వె. చెలుల వింతవింత చిన్నెలు నానాటఁ
గాంచఁగోరు వన్నెకాండ్రపగిది
నెపుడుఁ గనని క్రొత్తకృతులనె కనవేడ్క
నెనసియుందురుగాదె యెల్లజనులు?

మఱియు—

సీ. ఏమేటి యామేటి వామననాటకాదులువ్రాసి కీర్తి దిక్కులను నించె
నేజాణ తనకుఁ దానే వీణ వాయింపనేర్చి యందుఁ బ్రవీణుఁ డయ్యె
నేసూరి బాణుండువ్రాసినకాదంబరీ గ్రంథ మాంధ్రీకరించి మించె
నేదంట గ్రంథంబు లెంతో శ్రావ్యంబుగాఁ జదువ నిస్తులుఁడన్బ్రశంసనొందె
తే. గీ. నతఁ డతులధీయుతుం డేతదగ్రజుండు
సరససంగీతసాహిత్య సారవిదుఁడు
వరగుణాఢ్యుండు సోమసుందరకవీంద్రుఁ
డెలమి నందంద మెరుఁగులు దెలుపుచుండ.

ఉ. తేనెలసోనలట్లు కడుఁదీయగ నొప్పెడుతేటమాటలున్
జానల కైననుం దెలియఁజాలెడుచక్కని ముద్దుపద్దెముల్
దా నిడి యీతఁడున్ గడుముదంబునఁ దెల్గొనరించెఁ గావునన్
దీనిని జూచి యిప్పటిసుధీతతి హాళిని దేలకుండునే?

నటి—అయ్యా! సరే; అట్లయిన మీరుసెలవిచ్చినది బాగుగా నున్నది. కాని, యెల్ల విద్దెలయందును మిక్కిలి నేర్పుకలిగి యలరుచున్న యీపండితుల నందఱను మన మెట్లు సంతోషపెట్టఁజాలుదుమో యని నేను మిక్కిలి సందేహించు చున్నాను.

సూ—ఓసీ! నీ వట్లు సందియము నొందనక్కఱలేదు. ఒరులయల్పగుణమునయినను గొండంతగాఁ జేసికొని గ్రహించుటయే యీలాటి తెలివిగలవారికి స్వభావము. తక్కువవారియెడ నది తలక్రిందుగా నుండును.

తే. గీ. మబ్బుగమినుండి పడుచుండుమంచిధార
లైన నలచౌటినేలను నడఁగిపోవు
నొక్కచినుకైన రత్నమై యొనరి మిగుల
డంబుమీఱదె రత్నాకరంబునందు?

నటి—(సంతోష సంభ్రమములతో) అయ్యా! ఈలాటి మంచిసభ దొరకినప్పు డింకను జాలము చేయుచున్నా రేమి?

సూ—ఓసీ! లేదు. నీ విప్పు డీపూలకల్మిచే మిక్కిలి చక్కగా నొప్పుచున్నవసంత ఋతువునే పూని గానముసేయ నారంభింపుము. ఇదిగో! ఇప్పుడు—

చ. చిలుకలపిల్ల లుద్భవము చెందుచునుండెను; గండుఁగోయిలల్
పలుమఱుఁబంచమధ్వనులఁ బాయక కోయనికూయుచుండె; భ్రమఁ

కుల గమి పూచెఁ; జందనపుఁగొండ సమీరము వీచుచుండెఁ; నా
యలులకుఁ బండె నోములు; యువాళికిఁ గోర్కులు నిండె మెండుగన్.

నటి—అవును.

తే. గీ. సచివుఁ డైనట్టియిట్టివసంతునందుఁ
దనదుభరమెల్ల నుంచి కందర్పవిభుఁడు
సులభముగ ముజ్జగంబులఁ గెలుపుగొనుచుఁ
దనరుచుండెను రతిపరతంత్రుఁ డగుచు.

(ఇట్లు గానము చేయుచున్నది.)

సూ—(సంతోషముతో) ఓసీ! నీ వొనరించినగానము మంత్రియగువసంతునందుఁ దన రాజభారమంతయు నుంచి మన్మథుఁ డెడతెగనిసుఖము నొందుచున్నాఁ డని యు, రాగునికూఁతురయిన రతియందుఁ గోరికకలిగియుండె ననియు నిరుదెఱఁ గుల సూచించుచు మిక్కిలి చక్కగా నొప్పుచున్నది. కాఁబట్టి వేగముగాఁ దమతమ వేషములను బూని సిద్ధముగా నుండవలసిన దని శైలూషిజనముతోఁ జెప్పుము ; నేనును మారిషుఁడును మన్మథసర్మసచివులవేషములను వేయుదుము.

నటి—చిత్తము.

(ఇద్దఱును వెళ్లుచున్నారు.)

ఇది ప్రస్తావన.

శ్రీరస్తు.

రతిమన్మథనాటకము.

ప్రథమాంకము.

మన్మథుఁడు—(పరిక్రమించి విదూషకునితోఁగూడ సింహాసనముమీఁదఁగూర్చుండి వేడుకతోఁ దనలో)

సీ. చంచలింపక బిట్టుచక్కనై కనుపట్టుమించుదీవ యనంగ మించుదాని
నిరత మాకసమూని తిరుగనక్కఱలేనిచుక్కనా రుచులఁ జెంపెక్కుదాని
మెత్తనై మెఱుఁగారుమేలిమిబంగారుబొమ్మ బోల్ మేనియందమ్ముదాని
నల్లనల్లన నిప్పుడంకురింపుచు నొప్పు నలజవ్వనంపునీటులరుదానిఁ

తే. గీ. గొల్లగా జెళుక్కుచూపుల నెల్లకడల,
నల్లగల్వలవలె వెదచల్లుదాని,
మేడపై నున్నయొకయన్ను మిన్నఁ గంటిఁ
గంటి కింపాన నిన్న మార్గంబులోన.

(అని పరవశమును నటించుచున్నాఁడు.)

విదూషకుఁడు—మిత్రుఁడా! పరమార్థసుఖ మనుభవించుచున్నవానివలె నొప్పుచు నిప్పుడు నీలోనీవే యేమో యనుకొనుచున్నట్టు కనఁబడుచున్నా వేమి?

మన్మ—(వినిపించుకొనక మరల నదియే యనుకొనుచున్నాఁడు.)

విదూ—(తనలో) అయ్యో! నామాట చెవిటివానిచెవిఁ బాట యయ్యెనే! (ప్రకాశముగాఁ జేతితోఁ గొట్టుచు) మిత్రుఁడా! నాపలు కడవిఁగాసిన వెన్నెలయే యయినదా!

మన్మ—(ఆలకించి) నెచ్చెలీ! ఏమనుచున్నావు?

విదూ—మిత్రుఁడా! నీ విప్పు డీలాగునఁ జింతించుచుండుటకుఁ గారణ మేమి?

మన్మ — నెచ్చెలీ! సాంఖ్యాయన! నీకునుఁ జెప్పఁగూడని దేమున్నది?

(చంచలింపక యనునది మరలఁ జదువుచున్నాఁడు.)

విదూ — (తనలో) దీనికి నే నొప్పుకొనినచో నీతఁడు నన్నే యాయాసపెట్టును. కాఁబట్టి యీలాగునఁ బూనుకొందును. (ప్రకాశముగా నాక్షేపించుచు) మిత్త్రుఁడా! ఎల్లలోకములకును మోహమును గలిగించుచుండు నీకుఁగూడ వలపు గొలుపఁజాలునొక చెలువ గలదని చెప్పెడిమాట నిక్కువమని నమ్మఁజాల కున్నాను.

మన్మ — నెచ్చెలీ! అట్లు గాదు—

చ. చెలువున మించి వింత లగుచిన్నెలచే జడదారిమిన్న చా
ల్వలవఁగఁజేయఁజాలునవలాలు జగాలను నుందు రట్లుగా
దలయెలనాఁగ మన్మథుఁడ నై తగునాకును నొక్క మన్మథుం
గలుగఁగఁజేసెఁ గన్గొనసె, కల్కి నెవం డిటు సృష్టిఁ జేసెనో!

విదూ — మిత్త్రుఁడా! "తావలచినది తనకు రంభ" యని లోకోక్తియే యున్నది గాదా?

మన్మ — నెచ్చెలీ! నే నబద్ధమే చెప్పుచున్నా ననుకొనుచున్నావా యేమి?

విదూ — మిత్త్రమా! నీవు చెప్పినది నిక్కమే కావచ్చును ; అయినను మేడపయినుండి పురవైభవమును జూచుచున్నప్పుడు, స్వభావముచేత నే యంతటను గలయఁ బర్వుచుండు నామెబెళుకుచూపులకు నిన్నే గుఱిఁజేసికొని యీలాగునఁ బరితపించుచున్నా వేమి?

మన్మ — మూర్ఖుఁడా! నన్నంతయనాగరికునిగాఁ దలఁచుచున్నావా యేమి?

ఉ. చక్కఁగఁ జూచె నింతి పెఱచక్కిఁ గనుంగొనునన్ను; నేఁగన
న్మక్కువనొందఁ గన్మలిపె; నాబలు తేజివడిన్ సమీప, మే
గ్రక్కునఁ జెంద డాగెఁ జెలికత్తెపిఱుందను; దూరమేఁ జనన్
జొక్కపుగొంతుసాచి ననుఁ జూచెను వెండియు మేడనుండి తాన్.

విదూ — నెచ్చెలీ! అగును. ఇప్పుడు నీవు చెప్పినది నిజమే కావచ్చును. అయినను నామె కులగోత్రస్వభావము లెట్టివో, పెండ్లి యయినదో లేదో, యది కొంచె మయినను దెలియకయే, యస్వతంత్ర యగునొకయతివ యట్లు చూచినంతమాత్రమున నీ కిట్టియాస యెట్లు కలిగినది?

మన్మ — అందుచేతనే నే నిట్లు తల్లడిల్లుచున్నాను

విదూ—మిత్రుఁడా! ఇఁక నిట్టిపరితాపము విడువుము. నే నాకులబాలికచే నిన్ను సంభావింపుదును.

మన్మ—(ఆసక్తితో) నెచ్చెలీ! ఎట్టుగాను?

విదూ—మిత్రుఁడా! అష్టజ్యోతిషసిద్ధాంతములను లెస్సగాఁ దెలిసినవాఁడ నని పురజనులందఱుఁ దమతమసుంచికార్యములనుగూర్చి తప్పక నన్నే ప్రశ్నచేయుచుందురు; కాఁబట్టి యాలాటియప్పు డామెతలిదండ్రుల కెద్దియో గొప్పధనలాభము గలుగునని చెప్పి మెప్పించి యప్పుడు మీ యిద్దఱకును సమావేశము నిముసములోఁ గలుగఁ జేయుదును.

మన్మ—(నవ్వుకొని తనలో) తలుచుగా నీలాటివారికి తలకుఁ దగనిపనులకుఁ బూనుకొనుటయే యొకయలంకారము కదా? (ప్రకాశముగా) మిత్రుఁడా! అగును; నీనేర్పు నే నెఱుఁగుదును. ప్రస్తుతము మరలనాప్రియురాలిని నిండారఁ జూచుట కేమయిననుపాయ మున్నదేమో చెప్పుము.

విదూ—(పరిహాసముగా) మిత్రుఁడా! త్రికాలములయందలి వార్తలను నెఱుంగుటయందు నేర్పుగలిగిననాకును దెలియరాని దేమున్నది? (ధ్యానించుచున్నవానివలెఁ గొంతసే పూరకుండి) మిత్రుఁడా! నీప్రియురాలిని జూచుట కుపాయము కనిపెట్టినాను.

మన్మ—నెచ్చెలీ! ఏలాగున?

విదూ—మిత్రుఁడా! నే నప్పుడప్పుడు సమిధలు మొదలయినవి తెచ్చుకొనుటకయి యిచ్చటికిఁ జేరువగా నే యుండినయానందనవనము చెంతను దిరుగుచువచ్చినప్పుడచ్చట నాడుకొనుచుఁ బెక్కండ్రు సరియీడుగలపురకన్యకలు నాకుఁ గనఁబడుచుందురు. కాఁబట్టి యెప్పుడయిన నామెయును నచ్చటికి రావచ్చునని యూహించెదను.

మన్మ—(ఆసక్తితో) మిత్రుఁడా! నీ విట్లు చెప్పుటచేత నాకానందనవనమునకుఁ బోవుటకు వేడుక కలుగుచున్నది. (అనిచిలుకను జేతితో నిమురుచు నుండలును వింటిబద్దయు నందుకొని నిలువఁబడి విదూషకునితో) నెచ్చెలీ! నీవుముందుగా నడువుము.

విదూ—(తనలో) సీల నూడఁబెరికినకోతిలాగున నీచిక్కు నాకు నేనే తెచ్చుకొన్నాను. ఏమిగతి? (ప్రకాశముగా) మిత్రుఁడా! ఈలాగున నీలాగున (ఇద్దఱును [illegible]నడుచుచున్నారు.)

మన్మ-(ముందువైపు చూచి) నెచ్చెలీ! ఈ వన మెంతచక్కగానున్నదో చూచితివా ?

సీ. గమ్మగమ్మని క్రమ్మకమ్మతావులనెల్లతావుల నిడుమల్లెపూవు లొకట
జుమ్మజుమ్మని కమ్మిమ్మనెమ్మితో దుమ్మెదల్ సేవించువికచమ్మిపూవు లొకట
నందమై కన్దోయివిందుగా విరివొంది మురుపంపుగుపించపూవు లొకట
జక్కనై మక్కువన్ జొక్కఁగాఁ దగి పేడ్కఁగావించుకలిగొట్టుపూవులొకట

తే. గీ. ముద్దుగులెక్కడులొద్దుగపూవు లొకటఁ
బొల్పులీనుకదంబంపుఁబూవు లొకటఁ
గలిగి యలరెడు నౌర! యీయలరుఁదోఁట
బుతువు లాఱిటి కిరవొకో! యిది యనంగ.

(ఇట్లు ప్రక్కగుమ్మమునుండి నందనవనప్రవేశమును నటించి యంతటను నిరూపించి) ఆహా! యేమి! యీమందారాదులమహాభాగ్యము!

ఉ. వారిధిలోనఁ బుట్టువు నివాసము వాసవునింటఁ దోఁడుల
క్ష్మీరుచిరాంగి రత్నతతిచిత్రము రూపు ఫలావళుల్ సుధా
సారము లిట్టిసౌరమహిజంబుల నెన్న నిఁ కేటికిన్ మహో
దారులకీర్తు లెంచుతఱిఁ దప్పక వీనినె పోల్తు రన్నచోన్.

ఓహో! ఎల్లకోర్కులను బండింపఁజాలునివి నాయిచ్చను నెఱవేర్పకుండునే?

విదూ—నాకును గడుపునిండఁ దినుట కుంద్రముల నొసంగును.

మన్మ—నెచ్చెలీ! చూచితివా?

చ. ఒకయెడఁ గూయుకోయిలల నొప్పెడు పండినతియ్యమావు లిం
కొకకడఁ జిల్కచాల్గొఱుకుచుండినపండులనిండుదాడిమీ
ప్రకరము, లొకచో నెమలివాటపుటాటలఁ జూపునీపపా
లిక లొకచోట ఝుమ్మనునలిధ్వనులన్ వకులాలి గ్రాలెడున్.

విదూ—(అంతటను జూచి) మిత్రుఁడా! నా కిప్పు డిక్కడఁ దినుట కేమియు దొరకకున్నది. కాలియందు భ్రమరరేఖ యున్నవానివలె నీవంతటను దిరుగుచు, నెక్కడను గూర్చుండకున్నావు. రాకాసివంటి యీయాఁకలిబాధచే మిక్కిలి డస్సియున్న నాకు ముందువైపున కడుగు పడకున్నది. కాఁబట్టి నే నీదట్టమయిననీడకలిగియున్న కడిమిచెట్టుక్రిందఁ గూర్చుండి కొంచెముసే పలసటఁ దీర్చుకొందును. (అని కూర్చుండఁబోవుచుఁ జెవియొగ్గి యాలకించి సంతోషముతో) మిత్రుఁడా!అదిగో! దక్షిణపువైపున వనభోజనమునకుఁ గూడిన

(బ్రాహ్మణులమంత్రధ్వనిలాగున వినఁబడుచున్నది. కాఁబట్టి నేనక్కడకు వెళ్లుటకు సమ్మతింపవలెను.

మన్మ—నెచ్చెలీ! మల్లింపరానివేడుక గలిగియున్నావు గదా?

విదూ—మిత్రుఁడా! నీకు మేలు గలుగునుగాక. (అని వెళ్లుచున్నాఁడు.)

మన్మ—(నవ్వుకొనుచు) ఏమి! కడుపుకూటివాఁడు వెళ్ళినాఁడా?

(ఇట్లు వనమంతయుఁ గలయఁజూచుచు సంతోషముతో)

ఉ. పొందుగ నల్లె మల్లె తనమొందటియందపుమావిమోక నిం
పొందఁగఁ దమ్మిలంపులతేయు న్వెసఁబ్రాఁకెను బోఁకమ్రాఁకుపైఁ
బొంది లవంగవల్లియును బూని యశోకపుమ్రాని, నిట్లొహో
చెందుచునుండెఁ గూటములు చెల్లును దీవలుగూడ వేడుకన్.

అకటా! ఇచ్చటనైనను నమ్మచ్చకంటి కనఁబడదాయె నేమిసేయుదును?

(అని యాసక్తిని నటించుచున్నాఁడు.)

(తరువాతఁ బూవులు గోయుచున్నవిలాసము నభినయించుచుఁ
జెలికత్తెలతోఁ గూడినరతి ప్రవేశించుచున్నది.)

రతి—(తనలో) అయ్యో! ఎప్పుడును లేనిది నిన్న నాకు మేడ యెక్కవలెననువేడుక యెందుకుఁ గలిగినది! కలిగినను వీథియందుఁ దనగుఱ్ఱమును జక్కగా నడిపించుకొనుచుఁ జనుచున్న యాయందకాఁడు దటాలున నా కేల కనఁబడెను? కనఁబడినను పురజనులందఱయందుబలెఁ గాక నా కతనియం దెప్పటినుండియో చూచుచున్నవానివలెఁ గనినతోడనే కులబాలికలనడవడికి విరుద్ధముగా నిట్టి కూర్మి యేల కలిగెను? అయ్యో! ఇప్పుడు నాయుల్లము మిక్కిలి ధైర్యమును విడిచి తల్లిదండ్రులతో నతనిని దెలుపుటకుఁ దెగించుచున్న దేమిసేయుదును?

(ఇట్లు చింతించుకొనుచుఁ గొంచె మావలకు వెళ్లఁబోవుచున్నది.)

సఖి—(పరిహాసముగా) ఓసీ! రతీ! కోసినపువ్వులను నాచేత నున్నపూలపాత్రిలోఁ బోయక యెక్కడికే వెళ్లుచున్నావు?

రతి—(సిగ్గుచే ననురాగవికారములను గప్పుచు) ఓసీ! కీరవాణీ! క్రొంజివుళ్ళను నమలుటచే మిగుల నొగరొందినమెత్తనికుత్తుకలతో మిక్కిలి చక్కగాఁ గూయుచున్న గండుఁగోయిలలపంచమరవములచే వయసుకాండ్రమనముల నపహరించుచు విడువక వెడలుచున్న పువ్వుఁదేనెలను గ్రోలి జుమ్మ జుమ్మని రొదలుసేయుకొదమతుమ్మెదలకదుపులు గలిగి యలరునలరుగుత్తులతావుల నెల్లతావుల వెదచల్లుచుఁ

దియ్యనగుదోరపండ్లను జక్కఁగఁ దమముక్కులతోఁ గఱచుకొని గొఱికికొని మెక్కుచు నడుమనడుమఁ గిలకిలయని పలుకుచున్న చిలుకలబారులు గలిగి చెలువారుచున్న యీతియ్యమామిడిచెట్టునందు నాడెందము దవులుకొని యుంటచే నే నిట్లు నీపరిహాసమునకు లోనయినానే.

రెండవసఖి—ఓసీ! రతీ! ఎల్లలోకములకు సంతోషమును గలిగించు మంచిగుణములచేత మనోహరుఁడై పురవీథియందు నిన్నఁ గనఁబడిన యావన్నెకానియందని చెప్పక యీమామిడిచెట్టుమీఁద నని వంకఁబెట్టుచున్నా వేమే?

రతి—ఓసీ! కోకిలవాణీ! ముందుగానే కూడఁబలికికొన్నట్టు నీవును గిరవాణిలోనే కలియుచున్నావు. ఇఁక నీలాగున వట్టియనుమానమును బెట్టుకొన్నమీఁదట్ల నే నుండను.

(ప్రణయకోపముతో వేఱొకచోటికిఁ బోయి పువ్వులు కోయుచున్నది.)

మన్మ—(చేతియం దున్న చిలుకను జూచి) ఇది మిక్కిలి యాఁకొనియున్నది; దీని కేమయిన నాహారము కలుగఁజేయుదును. (ప్రక్కకైపుచూచి) ఇదిగో! చక్కనితీవపొదరిపుచే నల్లుకొని సమీపమందే యొప్పుచున్నతియ్యమామిడిచెట్టునందు లెస్సగాఁ బండియున్న పండ్లగుత్తి కమ్మనివలపులచే నానెమ్మనమ్మును లోఁగొనుచున్నది. అందులోనుండి యొకపండు పడవైచెదను.

(వింటిబద్దయం దుండను బెట్టి పండుపడునట్లు కొట్టుచున్నాఁడు.)

రతి—(సంతసమును నబ్బురమును నొందుచుఁ జెలికత్తెలతో) చెలులారా! కోసీనవిరులతో నిండియున్న నాయొడియందుఁ దనకుఁదానై పడినయీతియ్యమామిడిపండు చూచితిరా?

చెలులు—(సంతోషముతో సమీపించి) ప్రియసఖీ! నీ కీఫలలాభము మిక్కిలి వేగముగానే నీకోరిక నెఱవేఱునని సూచించుచున్నది.

మన్మ—(పండు తెచ్చుకొనుటయందలివేడుకతోఁ జెట్టువైపుగాఁ గొంచెము నడిచి రతినిజూచి సంతోషముతోఁ దొట్రుపాటు నొందుచు)

ఉ. ఈమెయె యీమెయే యెలమి నే మును గాంచినబోటి, వాటపుం
జామల దాఁటు మేటి, పలుచక్కనినీటులచేటి, నాటెఁబో
నామది నిట్లు భ్రాంతి యనినన్ జెలికత్తెలతోడ నిచ్చమై
కోమలి పల్కుతియ్యబలుకుల్ కడువీనులవిందు సేయునే?

ఆహా! ఇప్పుడు చూచినచో—

చ. సకియపిఱిందుబ ర్వెటులొ ప్పెంచుచు బొట్టనఁబ్రేళ్ల నిల్పి మీఁ
దికిఁ గడుసాఁగుటన్ వళులుదీఱి యొయారపుటారు మీఱ, బల్
బ్రకటము లైనయూర్పులపై నటను బల్మరుఁ జిమ్మఁ, జెమ్మటల్
మొకమునఁ గ్రమ్మఁ, గొమ్మలను బూవులు గోయుట హాయిఁ జేయదే?
(లెస్సగా నిరూపించి) ఓహో! ఏమి యీమెసోయగము!

చ. చివురులతోడఁగూడఁ దనచేతిని చేకొనఁగోరుఁ, దెల్లనా
పువుగమితోడ హాసరుచిపుంజముఁ దుల్పింపఁగ నెంచుఁ, దోలఁగా
దివురును బెళుకు-చూపులను దేఁటులదాఁటులతోడఁగూడఁ, దా
నవురఁ! స్వభావము వందికొనయత్నముసేయును దీవ్రపోవృత్తిోన్.

రతి—(మామిడిపండు చేతిలోనుంచుకొని విమర్శించి) ఓసీ! ఇది యొకవిలుకానియుండ దెబ్బచేఁ దొడిమ తెగి పడిన ట్టున్నదే.

చెలులు—ప్రియసఖీ! ఎట్లయిన నేమి? నీ కిది మంచిశకునము.

మన్మ—వీరిదగ్గఱకు వెళ్లుటకును మాటాడుటకును నా కిదియే కారణము. (తాను బడవైచినపండు తెచ్చుకొనువానివలె సమీపించుచున్నాఁడు.)

(అందఱును దొట్రుపడుచు నబ్బురముతో మన్మథుని జూచుచున్నారు.)

రతి—(సంతోషముతోఁ దనలో) వీథియందుఁ గనఁబడి నామనస్సు నెత్తుకొనిపోయిన యతఁ డెట్లో యిచ్చటికి వచ్చి నాకనుల కెలమిఁగలుగఁజేయు చుండుటచేత నే నిష్టదేవతను బూజించుటకు ఫలము వెంటనే లభించినది.

మన్మ—(ప్రత్యాశతోఁ దనలో)

ఆ. వె. మొగము సగము ద్రిప్పి ముదమొప్పఁగా నన్ను
గాంచు నల్లకలువకంటి యొప్పెఁ
గ్రొత్తరీతిఁ బూనుకొని నల్లగల్వలఁ
బన్ని కోటఁ గట్టుచున్నదనఁగ.

మఱియు—

క. వనితకనుదోయి కృష్ణా
ర్జునసంపద నెసఁగి పాండునూనుల దగునా
ఘనమైనసేన కెనయై
యొనరెడుఁ గర్ణాతిలంఘనోల్లాసముతోన్.

(ప్రకాశముగాఁ జెల్లెకత్తెలతో) అతివలారా! మీ యనుఁగుఁజెలియ పూలు

కోసికొనుట కొనసాగినదా?

సఖులు—(వినయముతో) అయ్యా! ఇప్పుడే.

మన్మ—(తనలో) ఆహా! ఈపలు కెంతప్రౌఢముగ నున్నది. (ప్రకాశముగా) ఇకోక్రి—మలి తనకుఁ దానే పువ్వులు కోసికొనుటచేత మిగుల నలసినట్టు కనఁబడుచున్నది.

> ఉ. వీడెను గొప్పదే మిగులవింతగ నింతికి మేనఁ జెమ్మటల్
> గూడెను వేఁడియూర్పు లవిగో! గడు హెచ్చెను జేదకౌను న
> ల్లాడెడు రెండొ మూడొ పువు లాసను నీసతి కోసినంతనే
> వీడక చేతిఁ వ్రేళ్లు కడువేగముగా నెఱుపెక్కె నక్కటా!

రతి—(సిగ్గును నటించుచున్నది.)

సఖులు—మహాత్మా! తియ్యనయినయిట్టిమీపలుకులచేత మాచెలికత్తె యలసటయంతయుఁ దీఱినది.

మన్మ—(తనలో) ఓహో! వీరిమాట సాభిప్రాయముగా నొప్పుచున్నది; (ప్రకాశముగా) కల్యాణీ! మీకు నాయెడఁ జెలిమి గలిగియున్నచోఁ గడచినరాత్రి యందలిన చంద్రునికిరణములసంబంధముచే నిపుడు గొంచెముగా స్రవించుచుఁ జల్లగాలిచే మిక్కిలి చల్లఁబడి యీగుజ్జుమెలమావిక్రింద నలరారుచున్న జాబిల్లి రాతిన్నెపైఁ గూర్చుండుఁడు.

సఖులు—(విశ్వాసముతో) మహాత్మా! అనుగ్రహింపఁబడినాము. (రతితో) నెచ్చెలీ పుణ్యావశమున నబ్బినయీచెలికానికోరిక మనకు మన్నింపఁదగినదేకదా?

(అందఱును గూర్చుండుచున్నారు.)

మన్మ—సుందరీ! మీరు మిగుల మంచిగానుండుటచేత నిప్పుడు మిమ్ముఁ గొంచెము ప్రశ్న చేయుటకుఁ గోరిక వొడముచున్నది.

సఖులు—అయ్యా! మేమును సావధానముగానే యున్నాము.

మన్మ—తరుణీ! ఈయోగ్యురాలిపుట్టువుచే నేయభిజనునిజన్మము సఫల మయినది? మఱియు;

> తే. గీ. కురులు దువ్వకయుంటచేఁ బరుసఁదనము
> నందె, నలుగిడకుంటచే నవయవములఁ
> జెందె మలినత, యదె! పట్టు చీరఁ గట్టఁ
> గాన మదినెంతు నింతి నోమూనె ననుచు.

సఖులు—అయ్యా! మాయనుంగుంజెలి యగునీమె పూజ్యుండయినరాగునికి ముదితయను నామెయందుం బుట్టినరతి యనుకన్నియ, ముల్లోకములందలిసుందరులను మించం జాలుచక్కఁదనముచే నలరుచున్న యీమెకు నానాంటికి జవ్వన మతిశయించుచుండుటచేతం దగినమగనిని జెట్టవట్టుటకయి పరదేవతానుగ్రహముగోరి, గురుజన ముపదేశించిన పూజావిధానమును బూనియుంటచేత నిట్లు నియమమునుబట్టి యున్నది. కాంబట్టియే యిట్టు పూవులను దనకుందానే కోసికొనుచున్నది.

మన్మ—(ఆశ్చర్యపూర్వకముగాం దనలో) అయ్యో! ఎందు కీమెయందు నా కీప్రేమానుబంధము? (ప్రకాశముగా) పొలంతీ! కన్నెలయందుం గోరందగినకులగుణములురెండును నిక్కడనే యున్నవిగదా? అయినను బరదేవతానుగ్రహము నొందంగోరుట యుక్తమే.

రతి—(తనలో) మహాభాగుండు బాగుగా నూహించినాండు.

సఖులు—అయ్యా! స్వభావముచేతనే మంచిదైవమీనడవడినిబట్టిమాకును బూజ్యులయిన తమనామధేయ మేమో యెఱుంగం గోరిక్కవొడముచున్నది.

మన్మ—భద్రులారా! మన్మథుం డనునతనిని మీ రిదివఱకు వినియే యుందురుగదా!

సఖులు—అయ్యా! అవును లెస్సగా వినియున్నాము.

మన్మ—న న్నతనినిగానే తెలిసికొండు.

సఖులు—(జనాంతికముగా) ఏమీ! ఇతండేనా! యందములకెల్ల మనికిపట్టును, స్త్రీపురుషులకువిలాసములను నేర్పుగురువును, భగవంతుండయినయాలక్ష్మీవల్లభుని కొమరుండును నని మనము వినుచుండినమన్మథుం డనునతండు! (ప్రకాశముగా) మహాత్మా! నేండు మీదర్శనలాభము నొంది కృతార్థినుల మయినాము.

మన్మ—(పుట్టుచున్నయవస్థావిశేషము గలరతిని జూచి తనలో)

తే. గీ. కనుచు నుడుగుచుం గ్రమ్మఱం గనుచుం జూడ్కు-
లలయం బులకించి చిఱుచెమ్మటలను బూని
మే నెసంగంగ జనియించి మెఱయు తెఱవ
చిఱునగవు పెక్కుకాలంబు చెలంగుం గాత!

సఖులు—(వెనుకం దిరిగి రతిమన్మథులను నిరూపించుచు) ఓహో! ఒండొరులకుం దగిన యందము గలిగియలరుచున్న యీయిరువురకును పొందుగలుగునేని వీరిని నిర్మించినతమ్మిచూలినేర్పు సార్థక మగునుగదా?

రతి—(ఔత్సుక్యముతోం దనలో) నాకంతభాగ్యమా?

పరిచారిక—అమ్మా! అమ్మగారు పూజాద్రవ్యమంతయు జతపఱిచి మీకొఱకుఁ గని పెట్టుకొని యున్నారు. కాఁబట్టి కోవెలకుఁ బోవుటకు మీరు తొరగా రావలెను.

మన్మ—(విషాదముతోఁ దనలో) ఇదియే కదా! చిరకాలమున కమృతమును గుఱియుచున్న మబ్బుగమిని ఱెప్పలువేయక కన్నులతోఁ గ్రోలుచున్న చాతకపుఁబిల్లకు నోటికి దూరమానట్లుగా సుడిగాలి వీచుట!

రతి—(నిరుత్సాహముగాఁ దనలో) అయ్యో! పాపపుదైవము నిముసమయినను నా కన్నులకుఁ గలుగుసుఖమున కోర్వలేక పోయెను!

(ఇల్లు వెళ్ళఁగోరుచుఁ జెలులమోమువంకఁ జూచుచున్నది.)

సఖులు—(మన్మథునితో) ఎల్లప్పుడును జూడఁదగినసన్నిధానముగల పూజ్యులయిన తమదర్శనశుభమును మరలఁ గలుగఁజేయుదురని కోరుచున్నాము.

మన్మ—(అనుజ్ఞ నిచ్చుచు) మంచిది; మీపనిని జూచుకొండు; మఱచిపోక నన్నప్పుడప్పుడు తలఁచుచుందురని నమ్మెదను.

రతి—(తనలో) మహాభాగుఁడా! నీచేత నపహృతమయిన మనస్సుగల నాకుఁ దలఁచుకొనుట కెట్లు వీల్పడును?

సఖులు—అయ్యో! అట్లు మేముకదా కోరవలసినది?

రతి—(తనలో) అయ్యో! ఏమిసేయుదును? దాఁటుటకు వల్లగానితల్లిగారియానతి నన్ను గట్టిగఁబట్టి లాగికొని పోవుచున్నది.

(ఇష్టములేకయే యెట్టకేనిఁ జెలులతోఁ గూడఁ బరిచారికవెంట వెళ్ళుచున్నది.)

మన్మ—(పరితాపముతో) అయ్యో! నాకనులకుఁ బండువు చేయుచున్న యీవెన్నెల యకాలమందలి మబ్బుచేబలె నాకూళ్దైవముచేఁ గప్పఁబడిపోయె నేమి సేయుదును? అగును; మేలు లెప్పుడుఁ జెఱుపుతోనే కూడియుండును గదా! కానిమ్ము. ఇప్పుడీమెను బెండ్లియాడుట కెట్లు వలనుపడును? (చింతను నటించుచు సాశ్వాసముగా) పరదేవతయొక్క చతుర్థావరణదేవత యగుసర్వార్థసాధిక మాయందు సహజమయినపేర్మి గలది గదా! కాఁబట్టి యీలావణ్యసరసియం దీ రేవుననే సుళువుగాఁ బ్రవేశింపవచ్చును. ఇప్పుడు చేయవలసినపనియందు మంత్రియగు వసంతుని నియమింతును. (జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుకొని) అయ్యో! పాపము! ప్రియురాలిని జూచుటయందలి వేడుకచేత నే నీచిలుకకు మేఁతపెట్టుట మఱచిపోయినాను. (మరల వింటిబద్దయందుండను బెట్టి మఱియొకపండు పడవైచి చిలుక కందిచ్చుచున్నాఁడు.)

(తెరలోఁ గలకలధ్వని యైనతరువాత)

ఉ. ఉన్నతనాళనీరజదళోదితమై తగుచల్లనీడలో
నన్నివసించి ముక్కులమృణాలము లూని పరస్పరార్పణే
చ్ఛన్నటియించుజక్కవలజంటకుఁ బడెను వె యిద్దినార్థమున్

(ఆలకించి వేడుకతో)

అవును. వైతాలికుఁడు బాగుగాఁ జెప్పినాఁడు.

పన్నుగ నేనిడెంద మెటఁబాల్పడు నద్దియె వాని కింపగున్.

(మీఁదుగాఁ జూచి)

ఏమీ! భగవంతుఁ డగునుష్ణకిరణుఁడు మింటినడుమనె యుప్పుచున్నాఁడా! ఔను.

చ. తడయక దవ్వుగాఁ దెరువు దాఁటుకవచ్చినప్రొద్దు తేరదే!
నడిగగనంబునందుఁ జలనంబఱి జాగుగ నిల్చియున్నఁగాఁ
బడుచును లేచుచుంబఱచివచ్చినతేజుల వేల్పుటేటిలో
బడలికదీఱఁ దానమును బానముఁ జేయ నొనర్చి తచ్ఛ్రమం
బుడిగినదాఁక నందిడియెనో యరుణుండని నాకుఁ దోఁచెడిన్.

కాఁబట్టి ప్రియతమావిరహానలమున సంతప్తహృదయుఁడ నగునేను దుర్నివారము లగుసర్వతాపములను దొలఁగింపఁజాలి యీనందనముప్రక్కను బ్రవహించుచున్నమందాకినీనదియందు స్నానముచేసికొని మాధ్యాహ్నికవిధిని దీర్చుకొందును.

(అందఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఇది సత్యవోలు కామేశ్వరరాయనిచేఁ దెలిఁగింపఁబడిన
రతిమన్మథనాటకమునందుఁ బ్రథమాంకము.

శ్రీరస్తు.

రతిమన్మథనాటకము.

ద్వితీయాంకము మొదటఁబ్రవేశకము.

(తరువాత పరిచారికలు ప్రవేశించుచున్నారు.)

ఒకతె—సఖీ! మయూరికా! అంతగా ముద్దరాలవై యుండుమనరాచకన్నియ యిపు డెంతటి దైనదే! వింతగా నున్నది!

రెండవది—సఖీ! సారికా! సరసురాలవే; నీ వాకన్నియయందుఁ గలిగిన జవ్వనమును జూడనే లేదాయేమి?

చ. పరుచిగ యంత్రపుత్రికలజంటల నొంటిగఁ బొంచి కాంచుఁ జి
త్తరువులమీఁదియాల్మగలఁ దద్దయు నాశయమొప్పఁ జూచు, స్త్రీ
పురుషులచర్య నాటకపు మూలమున న్విని యిచ్చనొందుఁ దాఁ
గర మెద సిగ్గునొందుఁ జెలికత్తె లదేమని ప్రశ్నఁజేసినన్.

కాఁబట్టియే తగినయల్లునికొఱకు మిక్కిలి యాకులచిత్తులై తల్లిదండ్రులు లాలోచించునట్టు తోఁచుచున్నది.

మయూరిక—సఖీ! కన్యాపితృత్వ మేరికినిఁ జింతకు మూలమయినదేకదా? కాఁబట్టియే యొకయనుభవశాలి యీలాగునఁ జెప్పియున్నాఁడు.

"తే. గీ. పుత్త్రి పుట్టినయప్పుడే పొడమి సమము
గాఁనె యెదుగుచుఁ జుట్టాలలోనఁ బూని
పెండ్లి సేయుటఁ గూర్చినపెనుతలంపు
మాటిమాటికిఁ దండ్రిలమదిఁ గలంచు."

సారిక—సఖీ! మయూరికా! నిన్నటిరాత్రి తల్లిదండ్రులు కన్యకుఁ దగినమగని నుద్దేశించి మాటలాడుకొనుచుఁ బూజ్యు లయినయామన్మథుఁడుగారినిగూర్చి యీలాగున ననుకొనుచుండఁగా నీవును వినియే యున్నావుగదా.

"ఉ. వెన్నుఁడు తండ్రి కల్మిచెలి వేలుపుఁబెద్దలు తల్లియన్నయున్
వెన్నెలఱేఁడుమాతులుఁడు, వేగనులాతఁడు పెద్దతండ్రి, మే
లెన్నెడిమేనయత్త శివునింతి, నదీశుఁడు తాత, యైనయా
క్రొన్ననవిల్తుఁడే మగఁడు కోరఁగనుండునె యొండిఁకెద్దియున్.

ఇదిగాక కర్ణాకర్ణిగాఁ దనకూఁతుపరితాపవర్తనముగూడఁ దండ్రిగారు వినియే యున్నారుగదా! ఈలాగున నొండొరులకుఁ దగినచుట్టఱికము దొరకినప్పు డింక ను వారికిఁ బెండ్లిసేయక జాలము చేయుచున్నా రేమే!

మయూ—ఓసీ!లోకమునందు ముందుగా మగవైపువారు కన్నెను గోరుట మంచిదను వాడుక నీ వెఱుఁగవా యేమి?

సారిక—(చింతింపుచు) ఓసీ! అట్టి పొసఁగుబా టెట్లు జరుగును?

మయూ—సఖీ! నీ వట్లు సంశయము నొందఁబనిలేదు. మనరాచకన్నియచేయు పూజకు మెచ్చి పరదేవత యాపనియంద దామెతల్లిగారికిఁ జిన్నతనమునాటినుం డియుఁ జెలికత్తియగు సర్వార్థసాధికను దనకుఁదానే యేర్పఱిచినది. కాఁబట్టి యిదియంతయు నామెయే నెఱవేర్చును.

సారి—ఓహో! పరదేవతకనికర మెంతసులభమయినది! సఖీ! తేనెనాకినపిమ్మట నేయి దాగిన ట్లామన్మథుఁడుగారిని మరల నందనవనమందు నిండారుగాఁ జూచుట కూడ నబ్బుటచేత మనరాకన్నియమనసున కిట్టితొట్రుపాటు కలిగినదే.

మయూ—ఓసీ! ఆయనయును మనరతిని జూచినప్పటినుండియు మిక్కిలి పొక్కుచునే యున్నట్టు వీరి కొండొరులయెడఁ గూర్మి గలిగింపఁబూనుకొనియున్న యా భగవతి ప్రియశిష్యురా లగువశినిగారివలన దెలిసినది.

సారి—నాకుఁ బ్రియముగా నున్నది. నాకుఁ బ్రియముగా నున్నది.

మయూ—ఓసి! నీ విప్పు డెక్కడకు వెళ్లుచున్నావు?

సారి—సఖీ! మనభర్తృదారికయనుఁగుఁజెలులగుకీరవాణియుఁ గోకిలవాణియుఁ జెప్పుటచేత శీతోపచారసామగ్రి తీసికొనివచ్చుటకు.

మయూ—ప్రియసఖీ! ఇది మండుచున్నయగ్గిలో నేయివోయుటయేకాని వారిద్దఱు మొదలనాలోచించినదే ఆమెకుఁ గొంతవేడుక గలిగించుటకు వలనుగానుండునని తలఁచెదను.

సారి—ఎట్టుగాను?

మయూ—(సారిక చెవిచెంత) ఈలాగున.

సారి—(తలయూపుచు) ఓసీ! ఇది బాగుగా నున్నది వేగ మాపనిని నీవు చక్కఁ బెట్టుము. నేనును నాపనిని నెఱవేర్చుకొందును.

(ఇద్దఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఇదిప్రవేశకము.

శ్రీరస్తు.

రతిమన్మథనాటకము.

ద్వితీయాంకము.

(తరువాత ధారాగృహమందుండి చెలిమికత్తెలవలన నుపచారము నొందుచున్నరతి ప్రవేశించుచున్నది)

రతి—(తనలో) డెందమా! నందనవనమందుఁ గొంచెముకాలము క్రిందటనే చూచి యుండియు నెప్పుడో చూచినవానినిబలె నా చెల్వునిఁ దలఁచి నీవింతగాఁ దల్లడిల్లుచున్నా వేమి? నీవంత యెట్లయినను దీఱవచ్చును; కాని, నీయందే యెల్లప్పుడును నిల్చియుండు నా సహజకోమలుని డెంద మెంత కొందలపడుచుండునో యని మిగుల వగచుచున్నాను.

సఖులు—ప్రియసఖీ! ఈ నీటియంత్రములతోఁ గూడిన నెలవునందుఁ గ్రొంజివురుఁబాన్పుపైఁ బవళించి మంచిగంధముచేఁ బూయఁబడిన మేనితో నున్న నీ కీవట్టివేళ్లవిసనకఱ్ఱ వలనఁ బుట్టుచల్లగాలి కొంచెము హాయిగా నున్నదా?

రతి—(వినిపించుకొనకయే తనలో) అయ్యో! వేఱొకపనియందలి తలఁపు మాని యెల్లప్పుడుఁ దన్నే తలఁచుచున్నను నామనసున కించుకయినను సుఖము గలిగింపని యతఁడు నాకుఁ బ్రియుఁ డెట్లౌను?

సఖులు—(విషాదముతో) అనుఁగునెచ్చెలీ! మే మడుగుచున్న మాటకు బదులు పలుకకున్నా వేమి?

రతి—(వినఁబడుట నభినయించి) ఓసీ! ఏమనుచున్నారు?

సఖు—(ఈ నీటియంత్రములతో ననుపూర్వవాక్యము మరల ననుచున్నారు)

రతి—(నిట్టూర్పు పుచ్చుచు) చెలులారా! ఈలాటి తప్తశరపంజరమందు సూదికొన సెజ్జపైఁ బడి తుషాగ్నిచే నావరింపఁ బడినయొడలు గలిగిననా కీయలిగిన చిలుక ఱెక్కలవలనఁ బుట్టువేఁడిగాలి కూడ హాయిగా నెట్లుండును?

సఖి—(నిందింపుచున్నవారివలె) నెచ్చెలీ! పెద్దవాండ్రిమొగమైనను జూడక కులశాలి కలరీతిని విడిచిపెట్టి నీవింతలోనే యీలాటియునికిని బూనితివేమి ?

రతి—(ప్రణయకోపముతో) చెలులారా! ఇఁక మీయుపదేశములు చాలించి యిప్పటికిఁ బోలినపని నాచరింపరే.

సఖి—(తొట్రుపడుచు నొండొరులతో) ఓసీ! ఇప్పుడు వలకాఁకలచే నెండి మొఱమొఱలాడుచున్న యీచిగురుపాన్పు దీసివైచి మెత్తనిపూఁబాన్పున శయనింపఁజేసి మెయినిండ వట్టివేళ్ళగందముఁ బూసి కొంగ్రొందామరతూండ్లచే నవయవములెల్ల నొత్తుచుఁ బన్నీటిచే మఱింతిచల్లగాఁ జేయఁబడినతామరాకులచే విసరుచు నెచ్చెలి నుపచరింపుదము రారే (అట్లు చేయుచున్నారు.)

రతి—(రెట్టించినపరితాపముతో) ఓసీ! నాజీవితము వజ్రిలేపకీలితము కాఁబోలును. కాకున్న మీరు చేయుచున్న యీప్రయోగములచేతఁ గూడ విడిచిపోకుండునే?

కీరవాణి—ఓసీ! కోకిలవాణీ! ఒరు లగునీటుకాండ్రను వలచినచెలువలకు శాళిఁగొలుపు నన్నను నాకండుఁడు తనయందే వలపొందినయిక్కన్నెనుగూడ నింతగావేచుట వింతగా నున్నదే.

కోకిలవాణి—సఖీ! కీరవాణీ! ఏరికయినను నైజము మల్లించుకొనుట కలవిగాదుగదా?

రతి—(సరస మయినయుల్లాసముతో) ఓసీ! తొరగా రతనపుఁబీట నిటుతీసికొనిరా! ఇదిగో! నాచెలువుఁడు నా వలవంతలను దెలిసికాఁబోలును నీలాగున వచ్చుచున్నాఁడు.

సఖులు—(ఉద్వేగముతో) చెలీ! నీ వీలాగునఁ బొరఁబడుచున్నావేమి? ఈలాటికన్నియ లుండులోనగరిలోనికి లాఁతివాఁడు వచ్చుననుమాటయైన నెట్లు కలుగును ?

రతి—(అసూయతో) మీ కీరతియును లాఁతిదే కాఁబోలును.

సఖులు—(తమలో) అన్నా! నెచ్చెలికతనియందలికూర్మి యెంతగా నాటియున్నదే!

రతి—ఓసీ! మీ రద్వైతమును బూనితిరా యేమి? కనులారఁ జూచుచున్నదానినే లేదని చెప్పఁదొడఁగుచున్నారు.

సఖులు—ప్రియసఖీ! వివేకినీ! భ్రాంతిచేఁ దోఁచినదికూడ నిక్కమైన దెట్లగును? (కోపముతోఁబలె) అప్పుడంతగా నీకు మేము బొంకుచున్నామనియేతోఁచినది.

రతి—(కన్నీరు నించుచు) ఏమీ! నాచెల్వుఁ డిక్కడ లేఁడా? అయ్యో మందభాగ్యురాల నైననేనును మోసపోయినాను. (మూర్ఛ నొందుచున్నది.)

సఖి—(భయముచే వడఁకుచు విసనకఱ్ఱతో విసరుచు) అనుఁగునెచ్చెలీ! ఊఱడిల్లు

మూఁడిల్లుము; వెన్నెలవలెఁ జల్లనయిననీమాఁడ్కి నిఁ బలపి వేగముగాఁ బార్శ్వ
జనసంతుష్టి గావింపుము.

రతి—(నిట్టూర్పు పుచ్చుచుఁ గన్నులువిప్పి ప్రక్క వైపుగాఁ జూచి) ఓసీ! నాప్రియ
జనుఁ డిక్కడ లేకున్నను బార్శ్వజనసంతుష్టి చేయుమని పలికి నన్ను మోస
పుచ్చినా రేమి? (మరల మూర్ఛచేఁ గన్నులు మూసికొనుచున్నది.)

సఖులు—(మనసు విఱుచుకొని) అయ్యో! ఇప్పు డీమె నేలాగున నూఱడింతుము? తన
వేఁడుకకయి యీమె స్వయముగా వ్రాసికొనిన యాచెలువునిచిత్తరువును
వెలివిమాలినమనసారిక యెక్కడనో పాఱవైచినది; ఇఁక మనము చేయవలసిన
దేమియుఁ గానరాదు; మయూరికవలన నీమెపరితాపవర్తమానము తెలియఁ
జేయఁ బడినదిగనుక, యిపు డాసర్వార్థసాధికయే యీమె కిక్కడ మన్మథుఁ
డు కనఁబడునట్లుచేసి యీవంతేఁ గొంతఁ దొలఁగించుటయే గతి.

మన్మ—నెచ్చెలీ! సాంఖ్యాయనా! నీవు నిన్న వనభోజనమునందలి వేడుకచేఁ జూడఁ
దగినదానిని జూడక మోసపోయినావు సుమీ!

విదూ—మిత్రమా! నీతోఁగూడ రెండుజాములవఱకును జెట్టుచెట్టును దిరుగుచు మిక్కి
లియాఁకలిచేఁ బీడింపఁబడుటవలన వేగముగా వెళ్ళి కడుపునిండ భుజించినాను.

మన్మ—నెచ్చెలీ! ఇందు కేమియు సందియము లేదు. వింటిబద్దవలన విడువఁబడిన
యుండదెబ్బచేఁ దొడిమ తెగి పడినతియ్యమామిడిపండు తీసికొనుటకుఁ గొంచె
ము వంగి

తే. గీ. ఇచ్చ మేదాల్చుపూఁదోటలచ్చి యనఁగ
వెంటనెఫలించునాకోర్కిపంట యనఁగ
మావిమోకను బ్రాఁకెడుమల్లె యనఁగ
నాకుఁ గనఁబడియె నయ్యేలనాఁగ వేగ.

సఖు—(చూచి యబ్బురముతో జనాంతికముగా) భగవతియోగమహిమ కన్పడ నా
రంభించిన ట్టున్నది!

రతి—(ఆలకించుట నభినయించి యానవాలుపట్టుచు మెల్లఁగాఁ గన్నులు విప్పి చూచు
చున్నది.)

సఖు—(ఆశ్వాసముతో) పుణ్యవశమున నెచ్చెలి మరల జీవితము నొందినది. (వెనుకఁ
దిరిగి) తనచెలువునిమాట యానవాలుకూడఁ బట్టిన ట్టున్న దే!

విదూ—(తనలో) ఇది జ్వరము తగిలినవాని మీఁద బన్నీరుచల్లుట. (ప్రకాశముగా)

మిత్రుఁడా! తన్మయుఁడవై యున్న నీకుఁగనఁబడినది నిక్కముగా నామెయే నా? లేక నీవట్లు భ్రాంతిపడితివా?

మన్మ— తెలివిమాలినవాఁడా! నా కిది భ్రాంతియేలాగున?

చ. కలికి ననుం దటాలుననుగాంచి యొడల్ పులకింపఁ జెమ్మటల్
వెలయఁగఁ గోసినట్టివిరి వేళ్ళలనుండి తొలఁగ, లాఁతికేల్
పలుమఱు జాఱుచుండునలపైఁటను జేర్చునెడ న్వడంక, దృ
ష్టులు ననుఁజెందుచు న్మఱలుచుం బొలుపొందఁగ నిల్చె జాగుగాన్.

రతి—(విని సంభ్రమముతోఁ బ్రక్క కొత్తిగిల్లి మేడపై నున్నమన్మథుని జూచి సంతోషముతోఁ దనలో)

తే. గీ. నల్లగల్వలచాయమే నుల్లసిల్ల
నిండుతొగ కేని నగుమోము నీటుమీఱ
నలరు నీతఁడు గడుమురులొల్కిలిపి మిగుల
హాయిఁజేయుచు నుండెఁ గన్దోయి కిపుడు.

(ప్రకాశముగా) ఓసీ! ఇదియును భ్రాంతిచేఁ గల్పించుకొనినదేనా?

సఖులు—(జనాంతికముగా) ఈగోప్యమును మన మిప్పుడే తెలియనియ్యఁగూడదు; కాఁబట్టి మన మీమెలోనె కూడుదము. (ప్రకాశముగా) నెచ్చెలీ! ఇది నిక్కమే కావచ్చును.

రతి—ఓసీ! సహజకోమలుఁ డయినయామహాభాగుఁ డీనడుమ మనమేడయెదుట నొక మేడ గట్టించుకొన్న ట్టున్నదే!

సఖులు—(నిజమును దాఁటుచు) సఖీ! అవును; ఆలాగుననే తోఁచుచున్నది.

విదూ—మిత్రుఁడా! అట్లు మిక్కిలి యొడలు మఱచి యున్నప్పుడు నీ వామెచేయి పట్టుకొనలేక పోయినావా?

మన్మ— తెలివిమాలినవాఁడా! న న్నంతయధీరునిగాఁ దలఁచుచున్నావా యేమి?

విదూ—మిత్రమా! లేదు; నీవు మఱల వచ్చి నాకంటఁబడుటచేత మిక్కిలి ధీరుఁడవే యని తలఁచుచున్నాను.

మన్మ—(తలఁచుకొని యుల్లాసముతో) నెచ్చెలీ! యాసుందరియందము చెప్పనలవి కాదు సుమీ!

చ. కొనకొని వచ్చుజవ్వన మకుంఠితలీలను గ్రాల బాల, వా
ల్గనులను మించ నీయ కరికట్టెను ముక్కును వీనుదోయి, పెం

పురందరగుజల్ పిఱుందు పెనుపూనికి యిఁకెద్దియుం గాంచనీయ దిం
పెనసినయిట్టియింతి మెయి నెంతును యౌవనశిల్పపుం బెడన్.

విదూ—మిత్రుఁడా! అనురాగ మేవస్తువునందును సౌందర్యమును గలిగించును గదా!

మన్మ—స్వభావముచేతనే యందకత్తె యగునాచిత్తరిచో నట్లు గాదు; వినుము.

చ. కురులనుగండుఁదుమ్మెదలగుంపులలోపలియుండి చాకవా
తెరవిరిబేన లాన నొకతేఁటులబా రరువెంచి యచ్చటన్
సరగున ముక్కుఁ గాంచి యది సంపెఁగపూ వని యెంచి నిల్వఁబో
యిరువెగలై భయంబునఁ జలించుచుఁ గన్నొమలన్న పేరిటన్.

రతి—(సందియముతో) ఓసీ! ఈమహాభాగునిచేఁ గూడ మెప్పొందుచున్న యాకన్య యేధన్యయో?

సఖులు—ప్రియసఖీ! విందము; ముం దదియును దెల్లము కావచ్చును.

విదూ—మిత్రమా! డప్పిఁగొనినయతఁ డొగరునీటినిబలె నీకిష్టమయినదానిని నెక్కువ
గాఁ బొగడుచు నన్ను సంతోషపెట్టుచున్నావు; అట్లుకాదు; నా కామెరూప
మును జిత్రపటమువిూఁద వ్రాసి చూపింపవలెను.

మన్మ—నెచ్చెలీ! అగును; నాకును జిత్తరువందైన నవ్వాల్గంటిని మఱలఁ జూడ వేడుక
కలిగే యున్నది. (తెఱవంకఁ జూచి) కంచుకీ! చిత్రఫలక మిటు తీసికొనిరా.

కంచుకి—(ప్రవేశించి మ్రొక్కి) దేవా! ఇదిగో! సిద్ధముగా నే యున్నది.
(చిత్రపటమును ముందర నుంచుచున్నాఁడు.)

మన్మ—(పాదములనుండియుఁ జూచి) మూర్ఖుఁడా! వ్రాయఁబడియున్న దీనినా నేఁ
దెమ్మనినది?

కంచుకి—(భయముతో) దేవా! మన్నింపవలెను; దేవరవారు సామాన్యముగా సెల
విచ్చుటచేత నావలనఁ బొరపాటు వచ్చినది.

విదూ—(అనునయించుచు) మిత్రుఁడా! ప్రమాద మనునది మానవధర్మమేకదా!
(చిత్రపటమును బుచ్చుకొని నిరూపించుచు) ఏమీ! మిత్రుఁడేనా! యిక్కడ
వ్రాయఁబడినవాఁడు! కానిమ్ము; ప్రక్కవైపు వ్రాయుటకుఁ జోటున్నది.

మన్మ—ఇది యేలాగున వచ్చినది?

కంచుకి—(అడఁకువతో) స్వామీ! దేవరవారితోఁటకానలివాఁడు "పూజ్యులయిన
రాగుఁడుగారికన్నెలయింటిదాసి యగుసారిక, మనపూఁదోఁటయందలికొల
నులోనితామరపూలును దూడులు నాకులుఁ దీసికొని వేగముగా వెళ్లుచు నీపట

ము నొడ్డున నుంచి మఱచిపోయినది; కాఁబట్టి యిది నేను దీసికొని వచ్చినాను"
అని చెప్పి యిచ్చి వెళ్ళినాఁడు.

విదూ—మిత్రుఁడా! అట్లయిన దానియజమానునియింట నెద్దియో బ్రాహ్మణసంతర్పణ చేయుదు రని తోఁచుచున్నది. (అని లేవఁబోవుచున్నాఁడు)

మన్మ—(చిఱునవ్వుతో నాతనిచేయి పట్టుకొని) తెలివితక్కువవాఁడా! తామరతూడులు తిందురా యేమి? (కంచుకితో) భద్రా! నీవు నీపని మాచుకొమ్ము.

కంచుకి—దేవరకు మేలు కలుగునుగాక. (అని వెళ్లుచున్నాఁడు)

విదూ—మిత్రుఁడా! నాతలఁపును బూర్వపక్షము చేసితివిగదా! మరల నీవేమిసిద్ధాంతము చేసినావు?

మన్మ—ఇది యొకజవ్వనివిరహతాపముఁ దొలఁగింపఁజేయుప్రయత్న మని యూహించెదను.

విదూ—అగు నిది సరిగా నున్నది. (మన్మథునిపటమును విమర్శించి) మిత్రుఁడా! నే నీపట్టణమందలిశిల్పకారకులయందలినేర్పను నెఱుంగుదును. మున్నెన్నఁడును నిట్టిచిత్తరువును జూచియుండలేదు; ఈలాటివింత యగువ్రాఁత నే ర్పెవ్వరికైన యుండునో!

మన్మ—(విదూషకునిచేత నున్నచిత్రపటమును బుచ్చుకొని లెస్సగా విమర్శించి గగుర్పొడిచినమేనితో) నెచ్చెలీ!

ఉ. ఆఁకొని స్రుక్కియున్న కరమందలిచిల్క, చెమర్చి రోమహ
ర్షాకరమై యొసంగుసకలాంగకముల్, గడుఁ దేఱిచూచునా
లోకము, లీయలక్తకనిరూఢకరాంగుళి, యంజనంబు తే
ఖాకుటిలత్వముం, దెలుపుఁ గల్కి స్వయంబుగ వ్రాసినట్లుగాన్.

అగును; సారికచే విడువఁబడినదనికూడఁ జెప్పుటచేత నిఁక నిందుకు సందియము లేదు.

సఖులు—(జనాంతికముగా) ఈమహాభాగునికి మనయనుఁగుజెలియందుఁ గలకూర్మి బయల్పడుటచే మనచేటిమఱపును మనకు మేలేయయినది.

విదూ—ముసలాగ్ర (అనఁబోయి) అయ్యో! తడఁబాటు! కుశాగ్రబుద్ధి వగునీవు బాగుగా నూహించినావు.

మన్మ—నెచ్చెలీ! మన్మథునిపుట్టువు నేఁడు సఫల మయినదిగదా!

విదూ—మిత్రమా! నిన్ను నీవే మెచ్చుకొను టిఁక మాని నీప్రియురాలిని వ్రాయ

నారంభింపుము.

మన్మ—నెచ్చెలీ! లేడిచూపులు గలయీచేడియయంద మంతయు వ్రాయుటుం దగిన నేర్పు నాకెక్కడ? అయినను బ్రాణస్నేహితుండ వగునీమాట దాంటరాదు.

(రతిపోలికను వ్రాయుచు)

ఉ. వేడుకతోడ నెట్టెటులొ పెద్దయు యత్నముం జేసి వ్రాసినం
జేడియయంగకం బొకటి, చిత్తముం జూపును నంద నిల్చి వే
వీడవు, చెమ్మటల్ గలిగి వేమఱుం గంపమునొంది వ్రాయం జే
యాడ దిఁకెట్టు లాపొలఁతియాకృతి నంతయు వ్రాయుదుం జెలీ.

(ఎట్టకేని వ్రాసి చూపించుచున్నాఁడు.)

విదూ—(చూచి సంతోషముతోఁ దనలో) మిత్రున కీమెయందలి యనురాగబంధము తెగియే యున్నది. (ప్రకాశముగా) మిత్రుఁడా! నీవు నిక్కము చెప్పుము; ఈమె యందముచే మాయింటిదానిని బోలియున్నదా?

మన్మ—(చిఱునవ్వు నవ్వి) నెచ్చెలీ ఈచిత్తరువునం దున్నది యాచిన్నదాని యంద మునం దొకలేఖామాత్రమే సుమీ? అల్లు కానిచో

ఉ. కన్నులబెళుకు—చూపులును, గల్కు—రసాంచితమందహాసమున్
గన్నియకల్కి—పల్కు—లును, గామినికన్బొమతీర్పుచొప్పులున్
సన్నుతగాత్రిమేనిబలుసౌరభ, మన్నువచిన్ని వెన్నడల్
చెన్నగుమోవితేనెలును జిత్తరువం దెటులుండు మిత్రమా?

సఖులు—(మెడ లెత్తి చూచి) చెలీ! నమ్ముము; నీచెలువుం డింతసేపటినుండియు మె చ్చుచున్నదియు, వ్రాసినదియు నిన్నే.

రతి—(సిగ్గుతోఁ గూడినచిఱునగవుతో) ఓసీ! మీయిప్పటిప్పటియోదార్పుల కేమిలే.

సఖులు—(జనాంతికముగా) ఈమె యీతంత్రమును గ్రహించినదాయేమి? (ప్రకాశ ముగా) సఖీ! ఇప్పటివేమి? యెప్పుడు నుండఁగలవు.

విదూ—మిత్రుఁడా! నీవు నీకూర్మికిఁ దగినట్లు చెప్పుచున్నావు; కాని, నాకీమె, నీ చిత్తరువుచెంత నుంటచేత నిట్టిచక్కఁదనము నొందియున్నదనితోఁచుచున్నది.

రతి—పూజ్యుఁడయినయీతఁడు బాగుగాఁ జెప్పినాఁడు.

సఖులు—ఇదియేకదా! తనవారియందలిపక్షపాతధర్మము: ఏమి నెచ్చెలిచెంత నుంటచే మహాభాగునకు మాత్రము మిక్కిలి చక్కఁదనము కలుగలేదా?

మన్మ—మిత్రమా! అప్పు డప్పూపబోఁటనుండి దేవీపూజకై తల్లిగారిచేఁ బిలిపింపఁబడి

వేగముగా వెళ్లుటచేత నే నాప్రియురాలిని దిన్నగాఁ జూడనే లేదు. (అని యత్యాసక్తితోఁ జూచుచు) నెచ్చెలీ!

తే. గీ. కలికిచెలువంబుఁ గాంచుచోఁ గనులలోనఁ
జెలువపలుకులు వినెడుచోఁ జెవులలోన
నాతివాతెరఁ గ్రోలుచో నాల్కలోన
నెనయఁగోరును నాదు సర్వేంద్రియములు.

ఉ. చెక్కులు నొక్కి ముద్దుగొని చిత్తము రంజిలఁజేసి చక్కఁగా
మక్కువ నెప్పు డానుదునొ మానినితీయనిమోవి తేనియల్?
చొక్కి రతాంతమం దలసి సోలుచు వ్రాలెడుబాల నెప్పు, డే
నక్కుపయి న్వహించి ముదమందుచు రేల సుఖించుచుందునో?

విదూ—మిత్రుఁడా! వెఱ్ఱివానివలెఁ జిత్రగతనుగూడ నిక్కపుఁజెలువనుగాఁ దలఁచుకొనుచున్నా వేమి?

మన్మ—చాలుఁజాలు నీకుఁ బెక్కుపదములు జోడించుపనక్కఱలేదు.

తే. గీ. మగువవాతెరయం దుండుమధువువలనఁ
దియ్యబలుకులయిప్పపూఁదేనెవలనఁ
గొదమగుబ్బలతాళసంపదలవలనఁ
గొమ్మ నామదికిని వెఱ్ఱి గూర్పకున్నె?

మఱియుఁ జూచినప్పటినుండియు నామె—

చ. కనులసుధాంజనం బిడినకైవడిఁ, గౌఁగిటఁ జేర్చియేమొ చె
ల్మినిఁ జెవిఁ బలుకుచున్నక్రియ, మేనున గంద మలందురీతి, బల్
చనువున మోవితేనియ లొసంగుచు నుండినభాతి, హాయియ
న్వనధిని దేల్చుచున్నగతి వారక తోఁచు నిదేమిచిత్రమో!

విదూ—మిత్రుఁడా! యీమె చిత్రగత యని నేను ముందుగా నేచెప్పియుంటినిగదా.

మన్మ—(మఱియొకలాగున ననుకొని యుద్వేగముతో) నెచ్చెలీ! చిత్తగతమాత్రమే కాదు; నాప్రియురాలు చిత్రగతయును (అని మూర్ఛనొందుచున్నాఁడు.)

రతి—(భయముచేవడఁకుచు) చెలులారా! కాపాడుఁడు. కాపాడుఁడు. మహాభాగుఁ డొడలు మఱచుచున్నాఁడు. (అని మూర్ఛనొందుచున్నది.)

సఖు—(విషాదముతో) అయ్యో! ఇదియేకదా దయ్యమును విడిపింపఁబోవునపుడు బేతాళుఁడు పూనుట!

విదూ—మిత్రమా! ఊఱడిల్లు మూఱడిల్లుము.

మన్మ—(ఊఱడిల్లి నిర్వేదముతో)

ఉ. ఇంపని జోలఁబున్న మొగ, మిక్షురసోపమ లేనిమోవియున్
స్పందము గానిమూపుఁ బృథుభావమునొందనిగబ్బిగుబ్బలున్
మందముగానియాన, మతిమాత్రము గానిపిఱుందు, సూక్ష్మతం
బొందకయున్న నెన్నడుముఁ బూనినజోఁటులఁగూట మేటికిన్.

సఖులు—ప్రియసఖీ! ఊఱడిల్లు మూఱడిల్లుము. ఇదిగో! నీచెలువుఁడు మూర్ఛదేఱి యేమో యోచించుచున్నాఁడు.

రతి—(మూర్ఛదేఱి చూచి) ఓహో! ఎల్లజంతువులును నిప్పుడు మఱలఁ జీవితము నొంది యున్నవి గదా!

సఖులు—(వెనుకకుఁదిరిగి) అన్నా! ఏమే భగవతియోగమహిమ! వేఱొకవీథియందు జరుగుచున్న దంతయుఁ గన్నులఁగట్టినట్లు మన కిక్కడనే కనఁబడుచున్నది!

విదూ—(ఉపహాసముతో) మిత్రుఁడా! ఇంకను ముద్దరాలితనమే విడువని యాకన్నియ వట్టివట్టిచిన్నెలకే మిగులవింతగా నీ వింతగా నుజ్జులూఁగుచున్నా వేమి?

మన్మ—(చిఱునవ్వుతోఁ దనలో) నిక్కముగా నితఁడు పరమఛాందసుఁడే కదా! ఆహా!

సీ. అలరుసోయగ మూని యలరువాతెఱపైని నంటియు నంటనిపంటిగంటు
కడుహెచ్చుకొనివచ్చు గబ్బిగుబ్బలపైని నాటియు నాటనిగోటిపోటు
మెఱుఁగారునూగారు మీఱునెన్నడుముపై విడియు వీడనిపోఁకముడిబెడంగు
పెనుసిగ్గుఁ గొని కన్గవను మూసికొని మాటిమాటికి వల్లనుమాటనీటు
తే. గీ. గలిగి యలరుచు మంచిమాటలను గొంత
కొంత చేకూరి కోరికల్ కొనలుసాగ
నగుచుఁ బొలుపొందుముగ్ధ యగా నతివపొందు
గలుగునే! మున్న పున్నెముల్ సలుపకున్న?

(ప్రకాశముగా) నెచ్చెలీ! ఆకలువకంటి యీలాటికలాకౌశల మేగురువువలన నేర్చుకొన్నదో కాని—

చ. చిలుకలుఁ, గోయిలల్, వలపుఁజెందెడు గందముఁ, గమ్మతెమ్మెరల్
సెలయును, బుప్పొడుల్, చెలులనీటులుఁ, బాటలుఁ, బూవుఁదోట,లా
యలరులదండ, లామనియు, నాటలు, దేఁటులుఁ బూవుఁదేనెలై
యలరెడునాబలంబులకె హా? వెగటైతిని నే నొకింతలోన్.

రతి—(తనలో) మహాభాగునికి తనబలము లయ్యును నట్లున్నవనునప్పుడు నావంటిదాని కిఁక నితవుగా నెట్లుండును?

సఖులు—అయ్యో! ఏమియు నెఱుఁగనిగోల యగునీబాలయం దిట్టినిందను మోపుట తగవగునా?

మన్మ—ఆహేతువుచేత—

సీ. మంచిగంధముకంటె నించుక కాఱుచిచ్చైన హాయిగ నుండు నంచుఁ దోఁచు
నిండారుపండువెన్నెలకంటె బలువేఁడిమించునెండయె మంచి దంచు దోఁచుఁ
బరికింప మల్లెపూఁబాన్పుకంటెను నీటెయల్లులసెజ్జ మేలంచుఁ దోఁచు
గందంపుగొండపై గాలికంటెను వజ్రఘాత మించుక మేలుగాఁగఁదోఁచు

తే. గీ. వేయునేటికి నెచ్చెలి! వినుము బోటి
మేటిగాటంపుఁగౌఁగిట మెలఁగకున్న
బ్రతుకు గల్గుటకన్న నభావమైన
నెంచఁ గడుసంతసం బిడునంచుఁ దోఁచు.

రతి—(తనలో) అయ్యో! కీడు కలుగకుండునుగాక! కీడు కలుగకుండునుగాక! మహాభాగుఁడా! మందభాగ్యురాల నగునాకొఱకు ముల్లోకములకును మేలొసంగునీ వీలాగున నెగ్గించుకొనకుము.

సఖులు—అన్నా! పాపము! పరితాపము నిరాశయు నెంతగా నున్నవి!

విదూ—మిత్రుఁడా! నిన్నిట్టివలకాఁకలకుఁ బాల్పఱచినయాకన్నియయునికి యెట్లుండెనో?

మన్మ—నెచ్చెలీ! ఆమెయును మిగుల నెడ తెగనివగలఁబొగలుచుండుననియేతలఁచెదను.

రతి—(తనలో) స్వభావముచేతనే మెత్తనయినచిత్తము గలయార్యుఁడు బాగుగాఁ జెప్పినాఁడు.

సఖులు—ఏమి! మనయనుఁగునెచ్చెలి యిట్లు మిక్కిలి యుడుకెక్కి పొక్కుచున్నదని యమ్మహాభాగునితోఁ బూజ్యురాలయినవశిని యింకను జెప్పలేదు కాఁబోలును.

(తరువాత వశిని ప్రవేశించుచున్నది.)

వశిని—(తనలో) ఎవరును గన్పఱచ నక్కఱ లేకయే నేను, గుమారుని మేడను గనిపెట్టినాను గదా! భగవతి యగుసర్వార్థసాధిక "విరహాభారముచే మిక్కిలి కలఁగియున్నకుమారమన్మథుని, నతనియందు రతికిఁ గలకూరిమిని దెలిపి యూఱడింపు" మని నన్నుఁ బంచినది. (ఎదుటఁ జూచి) ఇదిగో! కుమారుఁడు తనవేడుక

చెలికానితో ముచ్చటించుచుఁ బండుకొని యున్నాఁడు. కటకటా! వియోగ వేదనచే నెంతగాఁ దూలియున్నవాఁడు!

చ. తనువు కృశించెఁ, దెల్లఁబడెఁ, దద్ద చెమర్చెఁ, గడు న్వడంకఁజొ
చ్చెను, బులకించెఁ, గన్గవయుఁ జెందెను మందత, వేఁడియూర్పు లె
చ్చెను, మతి చింతచేఁ గలఁగెఁ, జిత్తము యోచనసేయు నెద్దియో,
దినశశిపోలె మోము, కడుద్వేషము గల్గె సమస్తరమ్యవ
స్తునికరమందు, మైమఱపుఁ దోఁచును వెండియుఁ దెల్వి గల్గెడున్.

(సమీపించుచున్నది.)

విదూ—(నిరూపించి) మిత్రమా! ఎప్పటియట్ల యుండుము; అదిగో! పూజ్యురా లయినవశిని యీలాగున వచ్చుచున్నది.

మన్మ—(సంతోషముతో) ఏమీ! భగవతిప్రియశిష్యురా లగువశిని వచ్చుచున్నదా? (లేచి యంజలివట్టి)—పూజ్యురాలా! క్షేమమా? ఇటురమ్ము.

(అందఱును గూర్చుండుచున్నారు.)

విదూ—(పైబట్టకొంగుచేఁ జిత్తరువును గప్పుచున్నాఁడు.)

వశిని—కుమారా! క్షేమమా?

మన్మ—ఇప్పుడు పూజ్యురాలిదర్శనముచేత.

సఖులు—(వశినిని జూచి) మనపున్నెముచేత, నదనునందలివానవలెఁ బూజ్యురాలు వచ్చినది.

మన్మ—ఆర్యురాలా! ఇది కుంటివాని కింటివాకిట నే వేల్పుటే రబ్బుట కదా!

వశిని—కుమారా! మనలో మన కిట్టిగౌరవాలాపనముతోఁ బని లేదుగదా?

మన్మ—పూజ్యురాలా! మంత్రి యగువసంతుఁడు చేసినవిన్నపము భగవతి యంగీక రించినదా?

వశిని—కుమారా! కేవలము భగవతి యంగీకరించుటమాత్రమే కాదు; పుణ్యవశమున నేనిట్లుగూడ సాధించినాను; ఇప్పు డప్పూజ్యురాలయిన రతి—

ద్విపద. ఒకమాట కొకరీతి నుత్తరం బిచ్చు;
నొకటి కోరినను వేఱొకటి యొసంగు;
నెఱుఁగ దింతయు దినకృత్యంబులందు;
జరిగినకార్యంబు జరుగనిపనియు
నొనరించు నొకపని నొకవిధంబునను;

దనువుఁ జేర్చును రైక తలక్రిందుగాను;
దొడుగును నొకచోటితోడ నొకచోట;
నడిగినఁ గాని మాటాడదు పూని;
మెలఁగు నీపయిఁ బాళి మీఱి యీరీతి
జలజాస్త్ర! ప్రస్తుత సాహితివోలె.

మఱియు—

మ. తనువెల్లం బులకింప నింతి తమితో ధ్యానంబున న్నాదు వా
ర్తను వించున్ దశదిక్కులం దెదురుగా స్తద్దేక్షణం బొప్ప న
న్గనుచున్ జామునకో తదర్ధమునకో గల్గున్ బ్రియుం గూడఁ గా
ననుచున్ గోరుచు నుండెఁ బ్రాణములతో నాసన్ గళాశేషయై.

రతి—పూజ్యురాలిచే ననుగ్రహింపఁబడినాను.

మన్మ—ఆర్యురాలా! నీవిట్లు చెప్పుటచేత నీచెలిమికత్తెకు మాయందుఁ గూర్మి మెండు గానే యుండెనని తోఁచుచున్నది.

వశిని—కుమారా! కేవలముఁ గూర్మిమాత్రమే కాదు. పరితాపముకూడ మిక్కిలి యెక్కువగానే యున్న దాలకింపుము.

చ. అడుగిడినంతనే కొలనియందలినీరు రుడుకొంది తగ్గెడున్,
బడఁతి యొకింత కన్గొనిన వాఁడును నిల్వవఁ దీవజొంపముల్,
విడువనివేఁడియూర్పులను విచ్చును వేడుక కొండతాలచాల్,
విడుచునె యిట్టికాఁక నిను వేగమె కౌఁగిటఁ జేర్చకున్నచోన్.

మఱియు నుపచారము చేయుచున్న చెలికత్తెతో నామె యీలాగునఁ బలుకుచున్నది.

సీ. కణకణ యమునగ్గికణము లీగతిఁ దెచ్చి నెమ్మేనఁ బల్మారు నించె దేమె?
వెగడు గావించునీ పెనుబాములను దెచ్చి చేరవచే మెయినిండఁ జుట్టె దేమె?
కఱకుఁగత్తులఁ జేర్చి బిరుసుగాఁ గూర్చినశయ్యపైఁ బొరలింప సాగె దేమె?
యలవాఁడి యైన నూఱంచులవాలుచేఁ గనికరం బఱి కొట్టఁగడఁగి తేమె?

తే. గీ. బరువుదోఁచెనె యకట! నాబ్రతుకు నీకు?
నేమి చేయుదు? నీవిట్లు ప్రేమదక్కి-
వేయిచేసిన నసువులు విడువ, వయిన
నింక నొనరింపఁగాఁ బూను మిచ్చతోను.

మన్మ—అన్నా! మిక్కిలి వెక్కసమైనయావలయుడుకునకు, ఉడికినవిరులవలె మిగుల మెత్తనై యలరుకోమలియవయవము లెట్టు లోర్వఁగల వని నాడెందము మిగుల గొందలము నొందుచున్నది.

విదూ—మిత్రుఁడా! వెనుకదీయకుము; వినవలసిన దంతయు విందము.

వశిని— చ. ఎదురుగ నేగు నచ్చటికి నీ వరుదెంచితి వంచు భ్రాంతిచే,
ముదమున క్షేమమా యనుచు బూని కవుంగిటఁ జేర్చు వేడ్కతో
నెదను, బదంబులం గడుగ నెంచు, నొసంగును గద్దె, వీచు బల్
మృదువుగఁ దాళవృంతమున మేటివిరాళిని దూలి బాల దాన్.

విదూ—మిత్రుఁడా! మనము గెల్చినాము.

మన్మ—నెచ్చెలీ!

తే. గీ. చెలికి "నీయందుఁ గడుఁగూర్మి గలిగె" ననిన
మదికి నెంతయు సంతస మొదవె మొదల
నిపుడు "కలికికి వలకాఁక హెచ్చె" ననిన
నకట! డెందము కొందల మందుచుండె.

సఖులు—ప్రాణసఖీ! నీకు వినఁదగినది వినుటయుఁ జూడనగునది చూచుటయుఁ దెలియవలసినది తెలియుటయుఁ గలిగినదిగదా? ఇఁక నీవు దిట్టదనము పూని యుండుము.

వశిని—కుమారా! కాఁబట్టి యిట్లొండొరులను వలచియున్న మీయిద్దఱికిని వేగముగా నే తప్పక పొందు కలుగుటకు సందియము లేదు.

మన్మ—ఇది యార్యురాలియాశీర్వచనము గదా!

విదూ—(పడమటదిక్కుచూచి) మిత్రుఁడా! నాకు సంధ్యావందనమునకు వెళ్లుటకు సెలవియ్యవలెను.

మన్మ—ఏమి? సాయంసమయ మైనదా? (నిరూపించి) అవును.

తే. గీ. మేటిరాగంబు నొంది బల్ నీటు చెందు
చెందొవలవిందుతోఁ దగుపొం దొనర్పఁ
దానుగూడను రాగంబు పూని నిండు
వేడ్కతోడుతఁ దొలిదెస వెలయుచుండె.

విదూ—మిత్రుఁడా! ఈపూఁదోఁటలోని తమ్మికొలనునందుఁ దాపమునొందుచున్న యాజక్కవజంటలయవస్థను జూచితివా?

మన్మ— చ. అకట! యొకింత తప్పిపాదయాకులచాటున నుండి వేగ మెం
డొకటికిఁ గానరామియును నోర్వక యార్చను మూర్ఛ నొందు మా
నక పరుగెత్తు బల్వణఁకునం దురటిల్లు రథాంగయుగ్మకం
బిఁక నిడుపౌవిరాళిబరు వెట్లు సహించెడి నొక్కొ యీనిశిన్.

విదూ—(తనలో) మిత్రునకు మఱలఁ గోరికను బుట్టించుప్రసంగ మిఁకఁజాలును.
(ప్రకాశముగా) మిత్రుఁడా! నీకిది సంధ్యావందనమునకు వెళ్ళవలసినసమయ
ము గదా! కాఁబట్టి నీరాక కెదురుగాఁ జూచుచుండుసామాజకజనమును
సంతోషపెట్టుము.

మన్మ—ఆర్యురాలా! నీకును నీసాయంసంధ్యాకాలము సేవింపఁదగినదేకదా?

వశిని—కుమారా! నీకోరిక లీడేరునుగాక.

(మన్మథుఁడును విదూషకుఁడును వెళ్లుచున్నారు.)

వశిని—(విదూషకునివలన విడువంబడినచిత్రపటమును బుచ్చుకొని తనలో) విత్తనములు
చల్లుటకు నేలను దున్నునప్పుడు పాతుదొరికినట్లు కుమారు నూఱడింప వచ్చిన
నాకుఁ జెలికత్తె యగురతికిఁగూడ వేడుక కలిగించుటకుఁ దగినయీచిత్రపటము
దొరికినది; కాఁబట్టి ఇది మయూరికచేతఁ బ్రియసఖియొద్దకుఁ బంపుదును. నాకు
సంధ్యావందనసమయ మతిక్రమించుచున్నది. (అని వెళ్లుచున్నది.)

రతి—(నిరూపించి) అయ్యో! అయ్యో! మహాభాగుఁడు కనఁబడఁడేమి? (అబ్బురముతో)
మేడయును; ఓసీ! ఇదేమివింత?

సఖులు—చెల్లెలీ! నీవినోదమును గోరిన భగవతియనుగ్రహముకంటె వేఱేమున్నది?

రతి—(కన్నీరునింపుచు) అయ్యో! ఇది యూరక నన్నూఱడించుటకుఁ జేసినయుపాయ
మేనా? (అని మూర్ఛ నొంది క్రింది కొరుగుచున్నది.)

సఖులు—(పెక్కుతెఱఁగుల శైత్యోపచారములు చేయుచు విచారముతో) అయ్యో!
ఏమిగతి? ఈమె యెంతసేపటికిని తెలివినొందకున్నది; ఇపు డేమియుపాయము!
ఎట్లీమె నూఱడింపుదుము? (చింతను నటించుచున్నారు.)

(ప్రవేశించి)

మయూరిక—అమ్మా! ఇదిగో! "ఇది, మనభర్తృదారికవలవంత నొకింత దొలఁగించు"
నని చెప్పి యార్యురా లగువశినిగారు నాచేతి కిచ్చినారు. (చిత్రపటమును
గన్పఱచుచున్నది.)

రతి—(పుచ్చుకొని నిర్వర్ణించి) ఓసీ! ఈచిత్తరువు నాదే నే.

సఖులు—అవును; కాని, సెచ్చెలీ! దీనియం దిపుడేమో విశేషమున్నట్టున్నది.

రతి—ఏమివిశేషము? (లెస్సగాఁ జూచి తనలో) ఓహో! ఆమహాభాగునికేల్దాకు నొం దుటకుఁ దగినదై నాకంటె నాచిత్తరువే ధన్యమయినదిగదా! (ప్రకాశముగా) ఓసీ! నేనుఁగూడ నిందు వ్రాయఁబడినానే.

సఖులు—ప్రియసఖియు మహాభాగుఁడు నొండొరుల నొక్కచో వ్రాసికొనుట మిక్కి లి చక్కగా నొప్పుచున్నది.

రతి—(కోరికతో మన్మథపటమును జూచుచు) అయ్యో! ఇయ్యానందబాష్పములు కన్నులఁ గప్పి నన్నుఁ దిన్నగాఁ జూడనియ్యకున్న వేమిసేయుదును?

సఖులు—(రతిపటమును లెస్సగాఁ జూచి) ఓహో! విరులుగోయుచున్న మనయనుఁగు సెచ్చెలి నల్లే సరిగా వ్రాసినయమ్మహాభాగుని విన్నాణ మెంతయుఁ గొని యాడఁదగియున్నదిగదా!

రతి—(చిత్రగతుఁ డగుమన్మథుని జూచి నిందింపుచు) నామనస్సు నెత్తుకొనిపోయిన చోరుఁడా! దొఱికితివి లే.

సఖులు—(పరిహసింపుచు) కానిమ్మ. ప్రియసఖి కిట్లయినను గొంతసుఖము గలిగిన మేలే.

రతి—(చిత్తరువు నెద నుంచుకొని సంతోషముతో స్వస్థత నొందుచున్నది.)

(ప్రవేశించి)

సారిక—అమ్మా! ఇదిగో! మీ రిట్లు పరితపించుట తెలిసి యమ్మగారు ఈలాగున వచ్చుచున్నారు.

రతి—(తొట్రుపాటుతో శైత్యోపకరణముల నవయవములనుండి తొలఁగించి) ఏమీ! అమ్మగారే యిక్కడకు వచ్చుచున్నారా? అట్లయిన మనము ముందుగా వెళ్ళి యామెను గౌరవింపవలెను. (అందఱును వెళ్లుచున్నారు.)

ఇది సత్యవోలు కామేశ్వరరాయనిచేఁ దెలిఁగింపఁబడిన
రతిమన్మథనాటకమునందుఁ ద్వితీయాంకము.

శ్రీరస్తు.

రతిమన్మథనాటకము.

తృతీయాంకము మొదల శుద్ధవిష్కంభము.

(తరువాత నిద్దుర లేక యలసినకన్నులు గలిగి యేమో యోచించుకొనుచుఁ
పీఠమునందుఁ గూర్చుండిన వసంతుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

వసంతుఁడు—(తనలో) అన్నా! మంత్రిగా నుంట మిక్కిలి కష్టతరముగదా!

సీ. ఏలిక నెప్పుడు శంకించుకొనుచు నుండఁగావలెఁ; దత్ప్రియు గౌరవింప-
వలెను; సేవింపఁగావలయు జాగ్రతతోడ నంతఃపురమును; నిరంతరంబు
నెఱుఁగఁగావలెఁ దప్పు లెంచ వేచుచునుండుజనులనిశ్చయమును; శస్త్రధరుల
చేఁ గడు నోరిమిఁ జూపుచుండఁగవలె; న్యాయవ్యయాదుల నరయుచుండ

తే. గీ. వలెను జ్ఞాపక ముంచఁగావలయు నెప్పుడు
నాత్మదేశప్రవృత్తియు నన్యరాష్ట్ర
మండలీయుదంతమును గాన నకట! యించు
కైన మంత్రిపదంబు సౌఖ్యప్రదంబె?

(జ్ఞాపకము చేసికొని) నీతివిదుఁ డయినయొకమహాకవి బాగుగాఁ జెప్పినాఁడు.

చ. వ్యసనము లేక లోకపరిపాలన సేయునతండె రాజు; సం
తసము నొసంగు లోకులకు ధారుణిభర్త కతండె మంత్రి; యో
ధసమితి కాజిఁ దోడ్పడునతండె చమూపతి; కొల్వులోపలన్
మసలక యింపుగాఁ దగినమాటను జెప్పునతండె సభ్యుఁడున్.

మఱియు—

సీ. ఎచ్చోటఁ బ్రభుశక్తి నెఱుఁగకుండునో, మేదినీనాథుఁ డెచ్చట నీతిశాస్త్ర
సారం బెఱుంగఁడో, సచివుండు, నెచ్చోటిసామాజికులు పరస్పరము నెపుడతి

నుపకారపరులు గాదందురో, యెట్లో యీపగవారి స్నేహితపిహితంబుగాను
తగవు దీర్చుదురో, పోటిపడరాదు యెట్లు చెప్పుట నెప్పు డేమి యగునో యెఱుంగకుండు

తే. గీ. నెచట నుద్యోగము నుండు నెల్లయెడల
నుత్తమపురంబులం బుట్టి యుండినట్టి
రాజ్యమునను వసింపంగా రాదు [illegible]
భక్త పతాలియై యుం[illegible].

(విమర్శించుకొని) [illegible] వసిష్టాదులు [illegible] నేమి ప్రయో
జనము? కానిమ్ము; ఇప్పుడు—

ఉ. ఇంచుక ప్రోలిమేనపయి, హొచ్చుగ వెండియు సందిదంబుగన్
గాంచగ నైయట్టిరతికాంతపయిం గదుం గూర్మి నొందె యా
చంచలనేత్రకై మదిని సంతతమున్ [illegible] జింత నొందమమున్
బంచశరుండు మత్పరిభ్రుతిభక్తులపలుకులం జేయుం దిలయున్.

పూజ్యురాలయిన [illegible] లవల రతికంగూడ మనదొరయగు
మన్మథుడు గారియందు మిక్కిలి కూర్మి కలిగియున్నట్లు వినియున్నాను. కాం
బట్టి యిట్లు వీరిద్దఱు నొండొరులను వలచియుంట మిక్కిలి చక్కగా నున్నది.

ఆ. వె. గుజ్జుమావిపొలకు గురువింద తీవయు
బలెను, జంపురుండు కలువపగిదిం,
బ్రొద్దు తమ్మియట్లు పోసంగ నొండొరులను
వలచువారిపొందె వన్నె కెక్కు.

ఉపేంద్రుడు వాచస్పతి నంపి యడిగింపంగా రతిని మదనమేలికయగుమన్మథుని
కిచ్చుట కామెతల్లిదండ్రులొప్పుకొని యున్నారు; కాని, నేనిందుకుం బ్రతి
కూలముగా, వార్తావహులవలన, నామెను శంబరాసురుని కియ్యమని యడుగుట
కామెతండ్రిగారియొద్దికి శుక్రాచార్యశిష్యుండగు బాష్కలకుడు వచ్చి "మా
వంశమందుం గన్నియ కిచ్చవచ్చినయతనికే యిచ్చుట యాచార" మనునాస్తి
పర్యాయపుమాటను విని వెళ్లినాడని విని యున్నాను; కాంబట్టి పెక్కులం
మాయోపాయములు గలయాశంబరుం డేమిచిక్కులు పెట్టునో యని చింతింపు
చున్ననామనసున కెంతసేపటికిని స్వస్థత కలుగకున్నది; కానిమ్ము; వాన కురియు
దని సందేహించి తటియందు విత్తులు చల్లకుండుటయు, నీంగలు కుట్టు నని [illegible]
చి తేనెను దీసికొనకుండుటయుం దగవు గాదుకదా! పట్టు విడువక పనిసేయు
వానికి తప్పక కార్యము నెఱవేఱును, ఇంతే కాక, లోకైకధురంధరుండై నపుర

యొడయని కీశంబరుని గెల్చుట యొకలెక్కలోనిదియును గాదు; కాని, ఇప్పుడు, నలువయిచ్చినవరములచే నేపుమీఱి స్వర్గము నాక్రమించినశూరపద్మాది రాక్షసులచే జయింపఁబడినవేల్పుఱేఁడు, తనయొజ్జ యగుబృహస్పతిగారితో నాలోచించి యాచెనఁటుల నోడించుటకుఁ దగినశక్తిగలిగినకుమారునిపుట్టుక యగత్యమని నిశ్చయించి, యామంచుకొండయం దెద్దియోకారణంబునఁ దపము చేసికొనుచుండినముక్కంటిని దనకుఁ బరిచర్యచేయుచున్నపార్వతితోఁ గలియునట్లు చేయుటకయి యిందుకుఁ దగినవాఁడను దమ్మునికొడుకును నగుమనఱేనియం దాభారమంతయు నుంచఁదలఁచి యీనడుమఁ గొన్నినాళ్ళనుండి యీయనయెడ మిక్కిలిపేర్మిని గన్పఱచుచున్నాఁడు; కాఁబట్టి మళ్ళించుకొన నలవిగానియీపని యొకటి మిగుల భయంకరమై కనఁబడుచున్నది. (చింతనొంది భయముచే వడఁకుచు)

ఉ. రావణు నేపు మాన్పెఁ, ద్రిపురంబులరూపము మాపె, గొంతునం
దావిసమెల్ల నాఁపెను, గృతాంతున కంతముఁ జూపె, నంధకున్
వే వధియింప నోపె, నొకవ్రేటున బ్రహ్మశిరంబె వాపె, హా!
యేవిధి గెల్వనౌనొ! నిటలేక్షణుఁడై తగునట్టిరుద్రునిన్.

(విమర్శించి) అన్నా! సేవకవృత్తియందును శస్త్రజీవనము మిక్కిలి కష్టతరమయినది గదా!

మ. పొడవౌ చొక్కపుమేడలున్, వయసుతోఁ బొల్పారుపూఁబోఁడులున్
గడుమోదం బిడుముద్దుబిడ్డలును, రోగం బెన్నఁడున్ లేకమే
లిడఁగాఁజాలెడుమంచిమేను, గడుహాయిం గూర్చుబల్కల్మియున్
విడువంగావలె శస్త్రజీవి కకటా! వేవేగ మొక్కింతలోన్.

కానిమ్ము; ఈలాగున నపజయము నెంచుకొననేల? ఇష్టదేవతయనుగ్రహమే తప్పక స్వామికార్యమును నెఱవేర్చును. (దెసలు పరికించి) ఆహా! నేనిట్లు చింతించుకొనుచునుంటచేత నాకీరేయంతయు నంతరములేకయే గడచినట్లు తోఁచుచున్నది. ఇదిగో! ఇప్పుడు—

తే. గీ. వరుణదిశయందు రక్తుఁడౌ వరునియందుఁ
దనకుఁ గలిగినయలుకనో యనఁగ వేఁగ
రాత్రికామిని తారహారంబు లూడ్చె
సవతితన మోర్పలేమి కాస్పదమె కాదె?

మఱియు—

చ. తొలినగమందుఁ దమ్మిచెలి తోఁచుటఁజేసి విశాలమయ్యెఁ భూ
తల మిపు డంచు, నద్దెసలుఁ దద్దయు గొప్పగ నొప్పెనంచుఁ, ద్రో
వలు నవసృష్టి నొంది యిటు వచ్చె నటంచును, గన్ను లబ్బె మ
ర్త్యుల కిపుడంచు నీజగము క్రొత్తగఁ, బుట్టెనటంచుఁ దోఁచెడిన్.

ఆహా!

చ. నిదురను జొక్కు-కన్నులును, నీవుల విప్పెడునావులింతలున్
జెదరినకొప్పులున్, ధ్వనులుచేసెడుభూషలు, జారుపైఁటలున్
పదములతొట్రుపాటులును, బల్మఱుఁ గల్గఁగఁ బాన్పుఁ బాసి, యీ
యదనున వచ్చుచుండ్రు చెలు లల్లనఁ జూపరు లుల్లసిల్లఁగాన్.

(అబ్బురముతో)

ఉ. అందముఁ బాసె రేయిఁ గమలాకరమం చటనుండ కప్పు డిం
దిందిరముఖ్యముల్ పనియెఁ దెంపున నేడకొ వేగ నిప్పు డా
నందమెలర్ప ఫుల్లనలినం బని వచ్చి నిజేచ్ఛ నుండె, నా
నందము లోనిచుట్టములె యాదు రొకించుక కల్మి గల్గినన్.

ఇప్పుడు నేనును గాలోచితములను దీర్చుకొని ప్రభుదర్శనమునకు సమయమును వేచుచుందును. (అని లోపలికి వెళ్లుచున్నాఁడు)

(ప్రవేశించి)

కంచుకి—(నిర్వేదముతోఁ దనలో) ఒరులకూటికి చేచాచి తిరుగువానిపుట్టువు మిగుల కష్టతరముగదా!

చ. మన సరికట్టి యింద్రియసమాజము వశ్యముగాఁగఁ బట్టి, భో
జనమును నిద్రయున్ మితిగ సల్పుచు, జీవనమందు సందియం
బును ననయంబు నొందుచును, భోగములం దతికాంక్ష మాని, నే
ర్పెనయ నివృత్తిమార్గమున నెయ్యది గావలె దాని నొందెడున్
గన, నవరోధసేవకునికంటెను ధన్యుఁ డిఁకన్యుఁ డుండునే?

(ఆక్షేపించుకొనుచు) దాలిగుంటలోనికుక్క-కులాగునఁ గడుపుకూటివాని నగు నాకుఁ గలిగెడుక్షణమానపుఁబూర్వజ్ఞాన మిఁకఁ జాలును. ఇప్పుడు నాయేలిక యానతి ననుసరింపుదును. (ముందువైపు చూచి) ఇదిగో! మంత్రి యగువసంతుఁడుగారిలోఁగిలి; ఇందుఁ బ్రవేశింతును. (ప్రవేశించుటను నటింపుచు నంతట

ను గలయం దిలకించుచు) ఓహో! అమాత్యునియధికారగౌరవము!

ఉ. ఒక్కయెడన్ మహాధికృతు, లొక్కయెడన్ సభికాళి, మూత లిం
కొక్కకడం, జమూపతులు, నొక్కెడఁ గాగ్యముఁ గోరియున్నవా
రొక్కెడ, వాకిటం బలసి యొప్పఁగ నొక్కసితాతపత్రమే
తక్కవగాఁ బ్రభుత్వమునె తాల్చి యొసంగుచునుండె మంత్రి దాన్.

(నివారింపఁబడకయే కక్ష్యాంతరమందున్న వసంతుని సమీపించి ప్రమాణపూర్వకముగా) అయ్యా! పురుహూతుఁడుగారిచేఁ బిలిపింపఁబడి స్వామియగుమన్మథుఁడుగారు పూజ్యులగుమిమ్ములను గనిపెట్టికొని యున్నారు.

వసం—భద్రా! మేమును సిద్ధముగానే యుండి నీరాకకే యెదురుచూచుచున్నాము. (కంచుకితోఁగూడ వెళ్లిపున్నారు)

ఇది శుద్ధవిష్కంభము.

(తరువాత వసంతునితోఁ గూడినమన్మథుఁడును మితపరివారమును ప్రవేశించుచున్నారు.)

మన్మ—(తనలో) మేలు లనునవి తలఁచుకొనునట్టెల్ల సాధ్యములనవి కావుగదా! రతియును నేను నొండొరులను వలచియుంటి మని తెలిసి పెద్దలు వేగముగానే మాకుఁ బాణిగ్రహణమహోత్సవము జరుప నిశ్చయించి యుండఁగా నేఁడిట్టి యకార్య మొకటి తటస్థించినది; కాఁబట్టి—

తే. గీ. కొమ్మయెడఁ గల్గుమే లైనగుణము లొకటఁ
గడవఁగా రానియా జేనికార్య మొకట
నట్టి నిట్టును లాగును నకట! నాదు
నుల్లమును ఒట్టి యుయ్యాల లూఁపుచుండె.

(విషాదముతో) కానిమ్ము; మందభాగ్యుఁడనైననే నిట్టివలవంతలకు లోనైతి నని యంతగఁ జింతిల్లను; కాని, నాకొఱకు మిగుల వగలఁ బొగలుచున్న యాసుదతి నెదను దలఁచి మిక్కిలి పొక్కుచున్నాను.

చ. కడు నడురేయి నిక్కడకుఁ బిలిపించుట యేమి? [illegible] నొక్కటే, కా
లవశమునఁ బుట్టిన యిట్టి యొకకార్య మొకండె? తొలఁగ దెప్పుడుఁ, జిత్తమున
య్యుడుగనిరీతి నుంచెడు నటుకంటెను? యెందొక మంచుకేసరిన్
బడలక యెక్కువసంపదలందీల కెంత యొకంత తొలఁగునే?

(విమర్శించి) పరాధీనునకు సుఖ మన నేమి? (ప్రకాశముగా) సచివుఁడా! నిన్న
టిరాత్రియందే తద్ద్రోహియగు పురుహూతునే నాలోచించుచున్న కార్యములను మి
క్కిలివేగముగా నేఁటినెరవేర్చుటకు వచ్చినా నేమో?

వసంతుఁడు—స్వామీ! ప్రజలిష్టులగువారు విధాయకముగా జరుగవలసినకార్యములం
దెప్పుడును జాలను జేయుదురుగదా! కానిండు; అయినను నిక్కముగాఁ గీడు
మూడు నని యెంచఁదగినయీపనియందు దేవరను నియమించఁదలఁచుటవలన
నామహేంద్రుఁడుగారు కేవలము స్వకార్యమునే చూచుకొన్నా రనితలఁచెదను.

మన్మ—అమాత్యుఁడా! మనము ట్లూహింపఁ దగదు.

తే. గీ. ఏనిపని మంచిదైనను గానిదైన
నలవియైనను గాకున్న నతఁడు దలఁచి
చెప్పినను జెప్పకున్నఁ జెప్పిరన పూని
యోగ్యుఁడగుబంటు తనకుఁ జేయ నొప్పుఁ గాదె?

మఱియు

ఉ. మత్తున నొప్పనేమఁగులు, మారుతవేగమువాఱు బల్తురం
గోత్తమముల్, నిరంతరసుఖోన్నతి, స్వాశ్రితదైన్యహారియౌ
విత్తముఁ, జాలగౌరవము వేమఱు నిచ్చిన సామికార్యమం
దుత్తములైనభృత్యులకు నొప్పదె మేనులనైన నీయఁగాన్.

వసం—(వినయముతో) అగును, మీరు సెలవిచ్చినది మిక్కిలి బాగుగానున్నది.

మన్మ—(కొంచెము నడచి) ఇదిగో! మహేంద్రుఁడుగారికొలువు; ఇందుఁ బ్రవేశింతము.
(వసంతునితోఁ గూడఁ బ్రవేశమును నటించుచున్నాఁడు)

వసం—(ఇంద్రసభను జూచి యబ్బురముతోఁ దనలో)

సీ. ఒకవంక నేలయేలికలబా, రొకచోటఁ జెఱగంటికోరలచాల్ చేజిగిల్ల
నొకదారి జడదారులకదంబ మొకచెంతఁ జిలువరాచబిడా [illegible]
నొకచక్కి గంధర్వనికరంబు, లొకదండఁ బిత్రుదేవతలపిండు పెంపునొంద
నొకచాయఁ గిన్నరప్రకరంబు, లొకసీమ విద్యాధరావళుల్ వెలయుచుండ

తే. గీ. ముచ్చట లెసంగ నచ్చరమచ్చెకంటు
లిచ్చతో నాడి మదులకు మెచ్చుఁగూర్పఁ
జోద్యముగ నుండె నీసభ చూపరులకు
నిండుచెల్వునఁ గన్నులపండు వౌచు.

(ఎదుటనుజూచి) ఇదిగో! అధిపతియైనమహేంద్రుఁ డెల్లవేల్పులచేతను దగినవడువున సేవింపఁబడుచు వాచస్పతితో ముచ్చటించుచు సింహాసనము నలంకరించియున్నవాఁడు. ఓహో! ఏమి! ఈతనిభాగ్యాతిశయము!

ఉ. ఈమరుదీశునానతి వహించును ముజ్జగముల్ శిరంబులం
దీమహనీయ మైనపద మేరికి రాదు శతాశ్వమేధముల్
దామొనరింపకుండిన, నిధానము సంపద కామధేనుచిం
తామణికల్పకంబులకుఁ దద్దయు నీతనికీర్తులన్ శ్రుతి
స్తోమము మెచ్చు నిప్పదవి చొప్పడ నేర్చునె యేరికేనియున్.

(తరువాత వెనుక చెప్పినరీతిని మహేంద్రుఁడు మహావైభముతోఁ బరివారసమేతముగాఁ బ్రవేశించుచున్నాఁడు)

మహేంద్రుఁడు—(సమీపించుచున్న మన్మథుని జూచి వాచస్పతితో) ఆర్యుఁడా!

క. ఎన్నియొ తడవలు గెల్చె
కన్నది తెలిసియు నసాధ్యకార్యముకొఱకీ
చిన్నికుమారుని హరుకడ
కన్నా! పంచుటకు సందియం బగు మదిలోన్.

వాచస్పతి—మహేంద్రా! సోదరునికుమారునందలి ప్రేమాతిశయమున నీ విట్లు పలుకుట యుక్తమే. అదియును గాక భగవంతుఁ డగునావిరూపాక్షుఁడు దుర్జయుఁ డగుటయు సత్యమే. కానిమ్ము; అయినను నితని యుత్సాహమును బట్టి చూడఁగా నితని కీకార్యసిద్ధి కరగతమై యున్న దనుట కింతయు సందియము లేదు. కాఁబట్టి నీవు స్వస్థుఁడ వై యుండుము.

వసం—(నిరూపించి సంభ్రమముతో) స్వామీ! ఇదిగో! మహేంద్రుఁడు స్వభావము చేతనే తప్పపాటులేని దైనను మఱింత స్తిమితముగా నొప్పుచున్ననల్లగుడ్లు గలిగి యలరుచుంటచే మిక్కిలి ప్రేమాతిశయమును సూచించుచున్నతనవేయి కన్నులచేతను గ్రోలుచున్నవానివలె నాసక్తితో నిన్నుఁ జూచుచున్నాఁడు.

ర, వసంతులు—(వేగముగా సమీపించి వాచస్పతికిని ఇంద్రునికిని నమస్కరించుచున్నారు.)

వాచస్పతి, మహేంద్రులు—(స్నేహగౌరవములను జూపుచు) మీకు జయ మగుఁగాక!

మన్మ—(ఇంద్రునిచే నియోగింపఁబడినగద్దెపయిఁ గూర్చుండి వాచస్పతితో) ఆర్యా! ముల్లోకములును నెప్పుడుం దప్పక తనకనుసన్నల మెలఁగుచుండఁగా, జంభ నముచిపులోమప్రముఖు లగుశత్రువీరులెల్లరుఁ దనమహాప్రతాపం బనుకార్చిచ్చు నంబడి మిడుతలవలెనుడికి యడుగంటుచుండఁగా, నలవజ్రాయుధము నె చేఁబూని తేజరిల్లుచుండు తండ్రిగారికిని దనసియోజ్యకోటులలో నెల్లఁ గట్టకడనుండునట్టి నే నిట్టి లిప్పు డేమిటికిఁ దలఁపునకు వచ్చితిని?

వాచస్పతి—(సంతోషముతో) కుమారా! పెదతండ్రిగారియెడ నీ విట్టియడఁకువతో మాట లాడుట యుక్తమే; అయినను—

ఉత్సాహ. అరయంగ వైజయంత మాజయంతుఁడున్, గృహా
ధారభూత యై యెసంగుధర్మపత్ని యాశచీ
వారిజాక్షియుం ద్రిలోకవైభవంబుఁగూడ నీ
వీరధర్మమున నెకాదె వెలయుచుంటవజ్రికిన్.

మఱియు నిప్పుడు—

ఉ. వక్రితనొందుఁ జక్ర మెట వారుణపాశము మోసమొందెడున్
శక్రుని వాలు దూలు నెట సాగకయుండుఁ బరేతరాజుదం
డక్రమ మయ్యసాధ్యఘటనం బగుకార్యమునందు నీవు ని
ర్వక్రిత రెండొమూడొ పువుబాణము లేసిన శాంతవిద్విష
ద్విక్రముఁడై సురేశ్వరుఁడు వేడుకతోడుత నుండనయ్యెడున్.

మన్మ—(సిగ్గుతోఁ బలె) ఆర్యా! ప్రభువులు భృత్యులను బహూకరించుటయందు సమర్థులుగదా!

మఱియు—

తే. గీ. భృత్యుచే గౌరవముగఁ బిల్పించివేడ్క-
నర్ధసింహాసన మొసంగి యభినుతింపఁ
గార్య మింకను సాధింపఁ గలుగనపుడు
నానయగుచుండుఁ గాదె కులీనునకును?

మహేం—వత్సా! ఎల్లలోకములకును మేలు గలిగింపఁజాలునీకార్య మొరులకుఁ జేయ నలవిగాని దగుటచేత నిట్లు కూరిమి విడిచి నిన్నే నియోగింపవలసి వచ్చినది.

మన్మ—(వినయముతో) తండ్రీ! పలికలకుఁ గావలసివచ్చినపను లన్నియు దాసులు

తమకుఁ దామే చేయఁదగి యుండును గాదా! కాఁబట్టి,

ఉ. ఏపగవానిఁ బూని కడు నేపడఁగింపుదు నంపగుంపుచే
నేపరమర్షి మంతు నిపు డేవిషయాబ్ధిని, బుర్వులాదిగా
నాపరమేష్ఠి దాఁక నెవఁడైనను నాగుతిమీఱ నేర్చునే
యేపని యేనొనర్తుఁ దడవేటికిఁ దండ్రి! యెఱుంగఁ బల్కవే.

మహేం—బిడ్డా! పార్వతీశ్వరులవలనఁ బుట్టనైయున్న సంతానముచే నీశూరపద్మాది దైత్యులెల్లరు సులభముగా నిగ్రహింపఁ బడుదురని తెలియవచ్చుచున్నది. కాఁబట్టి యాపురాణదంపతులు నిముసమయినను నెడములేక యొండొరులను గూడియుండునట్లు చేయుటకు నీ విప్పుడు ప్రయత్నింపవలెను.

మన్మ—తండ్రీ! వీరదుర్గమము నయినను దంశమశకములను గలియునట్లు చేయుటకుఁ జాలినమీ భృత్యుం డగుమన్మథునకు, నొక్కచోట సమావేశమే పొందియుండి నస్త్రీపురుషుల నిద్దఱిని గలిసికొనఁజేయు టన నెంతకార్యము?

మహేం—పట్టీ! నీసామర్థ్య మట్టిదే; అయినను దుస్సాధ్యుఁడైనయాముక్కంటికడ మిక్కిలి జాగరూకుఁడవై యుండవలయుఁ జుమీ!

మన్మ—తండ్రిగారియానతిచొప్పుననే చేయుదును.

వాచ—కుమారా! విజయప్రయాణమున కీధనుర్లగ్నమే మిక్కిలి మంచిదని యోచించినాము.

మన్మ—(ఉల్లాసముతో) ఆర్యా! అట్లయిన నిదిగో! నేనును సిద్ధముగానే యున్నాను. (లేచుచున్నాఁడు.)

మహేం—(గౌరవించుచుఁ దనమేనినుండి తీసినమంచిమంచితొడవులు,బట్టలునునిచ్చి) కుమారా!

క. చేయుము, చేయుము; దేవని
కాయముకార్యంబు జయము గలుగున్ నీకున్,
బాయక కళ్యాణియు నిను
నాయతశుభజాల, మరుగునప్పుడు త్రోవన్.

మన్మ—(నమస్కరించి వసంతునితోఁ గూడ వెళ్లుచున్నాఁడు)

మహేం—ఆర్యా! ఈలాటికార్యమునందు బాలుఁ డగునీతనిని నియోగింపుచున్న నేను, ప్రస్తుత మిక్కడ లేకుండుటచేత నీవృత్తాంత మించుకయు నెఱుఁగనినాయనను జనకుం డగునుపేంద్రుని కేమియుత్తరము చెప్పుదును?

వాచ—మహేంద్రుఁడా! సకలలోకశివంకర మగునీకార్యము పూజ్యుఁడగునుపేంద్రుని కిని సమ్మత మయినదే. ఇంతియ కాక, ఈలాగునఁ దనవాఁడని చూడకుండుటయే రాజులకు ధర్మము గదా!

తే. గీ. పరిజనుం డైనఁ గొడు కైన భార్య యైన
మంత్రి యైనను ననుజకుమారుఁ డైన
నెవ్వఁ డేపని కర్హుఁ డౌ నేలికలకు
వాని నందు నియోగింపవలయుఁ గాదె?

(తెరలో గొప్ప కలకలధ్వని)

వాచ—(ఆలకించి) మహేంద్రుఁడా! తూర్య కాహళీ శంఖమృదంగధ్వనులవలనఁ గలిగినయిక్కలకలము కుమారుని సేనాసన్నాహసంబంధ మయినదని తూహించెదను.

మహేం—ఎవఁడురా? అక్కడ.

(ప్రవేశించి)

దౌవారికుఁడు—దేవ! ఇదిగో! నేను.

మహేం—భద్రా! ప్రస్థితుఁ డైయున్నకుమారునివృత్తాంత మెప్పటికప్పుడు మాకుఁ దెలియఁజేయుచుండవలసిన దని చారులతోడను జాంఘికులతోడను జెప్పుము.

దౌవా—చిత్తము (అని వెళ్లి యొకనిముసములో జాంఘికులతోడఁగూడఁ బ్రవేశించి) దేవా! కుమారుఁడుగారియొద్దకుఁ బంపినవార్తావహులలోనుండి యిప్పుడు వచ్చిన యీజంఘాకారు లిద్దఱును దేవరకు జోహారు చేయుచున్నారు.

మహేం—భద్రా! నీ వీలాగుననే జాగ్రతగా నే నాజ్ఞాపించినపరికారము చేయుచుండుము. (దౌవారికుఁడు వెళ్లుచున్నాఁడు.)

వాచ—(జాంఘికులతో) కుమారునిప్రయాణవృత్తాంతము మీరు చూచినది చూచినట్లు చెప్పుఁడు.

మొదటివాఁడు—(అంజలిపట్టి) దేవా! యవధరింపుము. దేవరయానతినాఁడల నిడుకొని మఱల నింటికైనను నరుగక, తనతోఁగూడ రావలసినవారందఱు పయనమగుచు నింకను మేడలయందె యుండఁగాఁ దానుమాత్రము వేగముగా ముందు చిలుకవారువము నెక్కి వీటినిదాఁటి వెళ్ళుచుండఁగా నప్పుడు వసంతుఁడు చూచినంతమాత్రముననే వేత్రిహస్తులు పరుగెత్తి మిక్కిలి తొరచేయుటచేఁ జేసియుఁ దేయనిసన్నాహములతోనె వచ్చి సేనలన్నియుఁ గూడఁ గొనునప్పుడు—

ఉ. దానజలంబుఁ గ్రోలి ప్రమదమ్మున జుమ్మనుతేంట్ల నొప్పుచె
క్కేఁనుఁగులున్, వడిం బవను నేనియు మీఱెడువారువంబు, లెం
తేనియు నున్నతిం బరఁగు నెన్నొరథంబులు, డాలువాలుఁ జేఁ
బూనిన కాల్బలంబులును భూగగనంబులు నిండె దండిగాన్.

మహేం—కానిమ్ము; ఇది సర్వరాజ సాధారణ మయినదే; ఇది గాక, కుమారునివిజ
యమున కనుకూల మయినమూలబలము సమారంభమును జెప్పుఁడు.

రెండవవాఁడు—దేవా! ఆలకింపుము.

చ. అల మలయాచలానిలము నామనిరేలును జందమామయున్
జిలుకలచాలుఁ గోయిలలచెల్వపుబారులు గండుఁదుమ్మెదల్
లలితము లౌనెమళ్లపటలంబులుఁ జెల్వున మించునంచపో
వులుఁ దెఱగంటిచానలును బొల్పువహించి రహించి రత్తఱిన్!

మహేం—(చిఱునవ్వుతో) ఆర్యా! ఇతఁడు సంగ్రహించినబల మిది!

వాచ—భద్రులారా! వేఱువేఱుగా వివరించి చెప్పుఁడు.

మొదటి—స్వామీ!

చ. అల విరజాజిపూవలపు లంటుచుఁ జోళసుదృగ్జనాళికొ
ప్పుల నలరారుమేల్పొగడపూవులతావులఁ గొంచు, జుమ్మటం
చలులకుఁ బాట నేర్పుచు, యువాళులచెమ్మటయూట లార్పుచున్
మలయనగంబు బందు వగుమందసమీరము మీఱె ధీరమై.

వాచ—సునాశీరా! ఈతఁడు కుమారునివీరుఁడు.

మహేం—తరువాత తరువాత.

రెండవ—దేవా! తరువాత.

తే. గీ. మీఁదిమేడలఁ బడకలు మేనికెంతొ
హాయినిడు కమ్మతెమ్మెర లచ్చమయిన
పండువెన్నెలతేటలు వయసుకాండ్ర
నీటులును మించునామనినిశ లెసంగె.

మొదటి—దేవా!

ఉ. బోటికి మానభేదకుఁడు, బువ్వ సురాళికి, హర్షదుండు ము
న్నీటికి, పోషకుండు కమనీయకుసుద్వతి, కంచమిన్న మి

స్నేటికిఁ, గంటి కింపుగలిగించరసాయన మెల్లవారి, కు
చ్చాటనమాంత్రికుం డిపులసంతతి కన్నిసిజేఁ జేసంగెఁ దాన్.

వాచ—కుమారుని కిక్కళానిధి మిక్కిలి ప్రియమిత్రుఁడు.

మహేం—తరువాత. తరువాత.

రెండవ—స్వామీ! పిమ్మట.

తే. గీ. పచ్చనై యొప్పుటెక్కలుఁ బవడములను
బోలునెఱ్ఱనిముక్కులుఁ బోలుపుమీఱఁ
గిలకిలయటంచుఁ దీయగఁబలుకులికి
చిలుకలకులంబులెలమిని గలుగఁజేసె.

మొదటి—చ. అల కురువిందపాటలము లౌనయనంబుల, నల్లగల్వపూ
వుల నిరసించు మేనులను, బొల్చుచు మావిచివుళ్ళ మెక్కుచున్
గలుగఁగఁ జేసె వీనుల కఖండసుఖం బపు డెల్లవారికిన్
బలుమఱుఁ బంచమధ్వనులఁ జాయక కోయని కూయుకోయిలల్.

వాచ—ఈపికధ్వనులు కాముకులమనము లనుమృగములకు వ్యాధగీతికలు గదా!

మహేం—తరువాత. తరువాత.

రెండవ—దేవా! పిదప.

ఆ. వె. పువ్వుదేనె లాని క్రొవ్వి జుమ్మను మేటి
నాదములను నాటి మోద మిడుచు
నిగురువిల్తుబలము నేపొందఁగాఁ జేయు
తేఁటిదాఁటు లెలమినీటుమీఱె.

మొదటి—ఉ. గొనబగు కేరళాంగనలకొప్పుల నొప్పుట కర్హమైనయ
య్యనుపమబర్హముల్ గొడుగుల ట్లలసేనలకొప్ప విప్పి న
ర్తనమొనరింపుచున్ సుమధురం బగు నాజయకాహళీమృదు
స్వనములఁ బోలు కేకల నెసంగెను నెమ్మికులమ్ము లిమ్ముగాన్.

వాచ—ఈనెమ్మిగమి తమ్మిచూలికి సృష్టియందుఁ గలవింత నేర్పులకు నెలవుగదా!

మహేం—తరువాత. తరువాత.

రెండవ—దేవా! పిమ్మట.

క. ముక్కులుఁ గాళ్ళెఱ్ఱగఁదగఁ
జొక్కపువింజామరములసొంపున నెక్కల్

నెఱకైన నడకలు నేర్చుచుఁ
జక్కఁగ జవ్వనులముందుఁ జనె నంచగముల్.

మొదటి—సామీ!

సీ. వలపుగొల్పి పురూరవస్సార్వభౌముని సేవఁ జేసి నేచిన్నెలాడి
జడదారిమిన్నయై కడుమీఱు కౌశికువ్రతము మాన్పించె నేవన్నెలాడి
సొబగుచే సుందోపసుందుల మేల్తాల్మి కలిమి దూలించె నేకులుకులాడి
సరగున రావణాసురుఁడు శాపమునొంద మూలమై యొప్పె నేముద్దులాడి
తే. గీ. యట్టి మేల్సోయగంబుల నలరుచుండు
నూర్వశియు మేనకయును దిలోత్తమయును
రంభ యనునచ్చరలు ససంరంభ లగుచు
నచ్చెరువుదోఁపఁ జెల్వుగా వచ్చి రపుడు.

వారును మఱికొందఱు వారసుందరులును గలిసి—

శా. లీలన్ గుండలముల్ నటింప, బిగిపాలిండ్లున్ జలింపన్, మణీ
మాలల్ చిక్కఁపడం, బిఱుందులును వేమాఱున్ భ్రమింపన్, విభూ
షాలుల్ మ్రోయఁగఁ జూడ్కినిల్పి గుతి డాయన్ దండికల్ దార్చుచున్
కోలాటంబును నాడి రల్లమునులున్ కోర్కెల్ గడున్ జెందఁగాన్.

వాచ—వీరలు కుమారుని యమోఘాస్త్రములే.

మహేం—(సంతోషముతో) ఇప్పుడు కుమారుఁ డెక్కడ నున్నాఁడు?

రెండవ—దేవా! మహేశ్వరు నాశ్రమమునకుఁ గోసెడుదూరము క్రిందుగా నున్నప్పుడు మన్మథుఁడుగారిసెలవునొంది మేము మఱలివచ్చినాము.

వాచ—(ఇద్దఱికిని విడెము లిప్పించి) భద్రులారా! విశ్రమింపుఁడు.

(జాంఘికులు నమస్కరించి వెళ్లుచున్నారు.)

మహేం—ఆర్యా! ముక్కంటియాశ్రమసమీపము నొందిన కుమారుని దలఁచి నాయుల్లము మిక్కిలి తల్లడిల్లుచున్నది.

వాచ—మహేంద్రుఁడా! స్నేహస్వభావ మట్టిదే కదా! అదియును గాక భగవంతుఁడయిన యాభూతపతియాశ్రమము భయమున కాస్పద మయినదియును.

(ప్రవేశించి పటాక్షేపముచే)

ప్రతిహారి—దేవా! ఇటు చూడు మిటు చూడుము;

స్రగ్ధర. మిన్నెల్ల న్నీటవారం బెలుచ నిలమహా మేదినీజాళు లెండన్
మున్నీట న్నీళు లింకం బోరిశిఖరిశిలల్ ముక్కలై తూల నెంతే
నెన్నం దీక్ష్ణాగ్ని హోత్రం బెసఁగి చటచటానేకరావోగ్రమై డా
నన్నాళీకోద్భవాండం బఖిల మకట! కీలాళిచే నిండుచుండెన్.

మహేం—(సందేహించుచు) ఆర్యా! నిక్కముగా, నిట్టు ప్రబలిన యీమహానలము త్రి
లోచనుని విలోకనము వలనఁ బుట్టినదే యని తోఁచుచున్నది. అయ్యో! బాలుని
కేమియవస్థ సంభవించినదో కదా! (భయముచేవివశతను నటింపుచున్నాఁడు.)

వాచ—మహేంద్రా! నీలో నీవే యిట్లు శంకించుకొని మోహము నొందుచున్నా వే
మి! కుమారుని సాముద్రికలక్షణములు నేను జక్కగాఁ గనిపెట్టినాను. మిక్కి
లి దీర్ఘాయుష్మంతుఁ డగు నతని కొకకీడు మూడునని యించుకయు సందియము
నొందఁ బని లేదు.

(తెఱలో)

ఆకాశమార్గసంచారు లగుసిద్ధులు—ఓహో! భగవతి యగు సర్వార్థ సాధిక యన్నివిధ
ముల చేతను మన్మథునికి శ్రేయోభివృద్ధి నొనరించు టెంతయు వింతగా నున్నది
గదా!

ఉ. వింటను మల్లెఁ గూర్చునవవిల్తునిపైఁ గడుసల్గి చూచు ము
క్కంటివిలోచనంబునను గల్గి రయంబున వచ్చి యగ్ని,

(అని సగము వలుకుచుండఁగానే)

మహేం—ఆర్యా! వాక్యశేషపర్యవసాన మెట్లుండునో యని నేను మిక్కిలి జడియు
చున్నాను.

వాచ—మహేంద్రా! వాత్సల్యముచే నీ విట్టు లనిష్టమును శంకించుకొనుచుంటివి; కా
ని, శ్రేయోభివృద్ధి నొనరించు టని పలుకఁబడిన యీమాటవలన మిగుల శుభో
దర్కమే సూచింపఁబడుచున్నది గాదా?

(మఱలఁ దెఱలో)

యా। వెంటనె యీశ్వరీ మహిమపెంపున గర్వముఁ బాసి యేగి యా
కంటనె లీన మయ్యె నధికత్వరఁ గ్రమ్మఱ నద్భుతంబుగాన్.

వాచ—మహేంద్రుఁడా! ఇంకనయినను నీవు స్వస్థత నొంది యుండుము.

మహేం—(సంతోషాతిశయమును నటింపుచు(ఆర్యా! ఇది సిద్ధవచనమే కదా! కాని,
కుమారునియొద్దనుండి వారు లింకను రాకుండి రేమి?

వాచ—(ప్రశ్నాక్షరములను లెక్కించి) మహేంద్రా! చారు లిప్పుడు సమీపమందే యున్నారు.

(తరువాత చారులు ప్రవేశించు చున్నారు.)

మొదటి—దేవా! వర్ధిల్లుము.

రెండవ—కుమారమన్మథునివిజయము చేత.

మొదటి—దేవా! ఇదిగో! పూజ్యు లగువాచస్పతిగారి పేర మంత్రియగువసంతుఁడుగారు వ్రాసి యిప్పించిన లేఖిక.

(పత్రిక నెదుట నుంచి వెనుకకు వచ్చుచున్నాఁడు.)

మహేం—(వాచస్పతివంకఁ జూచుచున్నాఁడు.)

వాచ—(పుచ్చుకొని సంపుటమును విప్పి పత్రికను జదువు చున్నాఁడు.)

"స్వస్తి, సమస్తసురమస్తకమణిస్తోమరుచిపుంజరంజితచరణు లగుగురువుగారి పాదములకు శిష్యుఁ డగువసంతుఁ డనేకసాష్టాంగనమస్కారములు చేసి చేసికొనువిజ్ఞాపనములు; ఇచ్చట క్షేమము. అచ్చటి క్షేమమును దెలుపఁ గోరు చున్నాఁడను. తరువాత మా సేన లన్నియు హిమవత్పర్వతసమీపమందుఁ బ్రవేశించిన వనుదంతము పూజ్యులయినతమకు జాంఘికులవలన విశదమై యుండవచ్చును; అనంతరము ప్రతిసాయంతనమందును దేజరిల్లుచుండుచకోరకుటుంబసౌహిత్యనాడింధమచంద్రికాపూరపరిపూరితహరిదంతరుండును, నిజసఖసాహాయ్యైకనిస్తంద్రుండును నగుచంద్రునిచేతను, నిరంతరపరిఫుల్లసంతానకహరిచందనమందారప్రభృతి బృందారకతరుబృందకుసుమసౌరభసారభరస్థైర్యధీరుం డగుమలయసమీరునిచేతను, సకలప్రపంచవంచనాచణపంచమస్వరప్రపంచనసముత్సుకంబు లగుపికంబులచేతను, నమందమకరందరసనిష్యందమధురిమాధురీణఝుంకృతిపరంబు లగుమధుకరంబులచేతను, నుల్లసితభ్రూవల్లీవేల్లితంబును, నుత్తరంగానంగవిభ్రమమధురకిసలయవిసరన్మందహాసంబును, ననుకలతరలతాటంకమణివిభావిభాసితగండమండలంబును నీషదపసారితోత్తరీయాంచలస్ఫుటోపలక్ష్యమాణవక్షోజతటప్రేంఖోళితమౌక్తికహారంబును, నావిష్కృతాంగహారంబును, నుతక్వణత్కనకకంకణశ్రేణీసమధికవలన్నితంబవాచాలకాంచీగుణకింకిణీకంబును, నున్మిషన్మంజులమంజీరశింజితంబును, నగున ట్లంగీకరింపఁబడినసంగీతలాస్యంబులతో వెలయుకిలికించితంబులచే మునిజనులయంతఃకరణంబులను లోఁగొనునప్సరోగణంబులచేతను, విడిపింపఁబడినయమనియమాదిపరిశ్రమము గలుగునట్లుగా నాశితికంఠునాశ్రమమునందుఁ బ్రవేశించితిమి; అంతలో—"

(ఇట్లు చదువుచుండఁగానే)

మహేం—ఆర్యా! ఈశ్వరునికోపము శమించినతరువాతిసందర్భము ననుసరించి చదువుఁడు.

వాచ—(అట్లు చేయుచున్నాఁడు.) "తరువాత అయ్యా!

క. ఆరాజమౌళి నయనాం
గారముచేఁ దన్ను గెల్వఁగడఁగిన నతనిన్
మారుండె గెలిచె నెంతయు
వీరత గౌరీకటాక్షవిశిఖముచేతన్."

మహేం—(సంతోషముతో) బాగు! బాలకునిప్రతిక్రియ మిక్కిలి చక్కఁగా నున్నది! తరువాత. తరువాత.

వాచ—"పిమ్మటఁ దనసన్నిధిని సదా శుశ్రూష చేయుచు నుండినపార్వతియందు మిగులఁ గూరిమి గలిగి, యామె నడుగుటకుఁ బంపినవశిష్ఠాదిమహామునులపలుకులకు హిమవంతుఁడు సంతసించి మిగుల మహోత్సవముతో నోషధిప్రస్థపురమునకుఁ బిలిపించి విధ్యుక్తముగా నిచ్చి వివాహము చేసిన గౌరిని దనకు మనికిపట్టగు వెండికొండకుఁ గొనిపోయి సవిలాసముగాఁ గూడియున్న యాయీశ్వరునివలన మన్మథక్రీడావిధాన మంగీకరింపఁబడినది. ఇప్పు డీలాగునఁగూడఁ దెలియవచ్చుచున్నది.

ఉ. ఎంతయుఁ బ్రేమ మీఱఁ బదునేన్గనుదమ్ముల గోప్యముల్ గనన్,
సంతస మొప్పఁగాఁ బదిభుజంబుల నెంతయుఁ గౌఁగిలింప, న
త్యంతపువేడ్కఁ గెంపెదవి నైదుమొగంబులఁ గ్రోల వ్యాప్తయై
మంతనమందు గౌరి హరమానసమున్ హరియించుచుండెఁదాన్.

మఱియు భక్తులెల్లరు నాగౌరిప్రియసహచరి యగువిజయవలన నామె కీలాగున విన్నవించుకొనుచున్నారు.

"సీ. జనని! యీశుఁడు నీదుసాన్నిధ్య మొందుట కించుకైనను సెలవీయకమ్మ
యభిమాన మెంతయు నంది యుండువె కాని కనులెత్తిసుంతయుఁ గాంచకమ్మ
వేమాఱు మిక్కిలి వినయంబుతో నెంత యనునయించినను మాటాడకమ్మ
కరుణింపు మని యెంతగాఁ జాఁ బ్రణామంబు లిడసాగిన ననుగ్రహింపకమ్మ

తే. గీ. భక్తు లొనరించుకొను నట్టిప్రార్థనలకు
జెవిని బెట్టమి వారలు చెందునట్టి

బాధ యెట్లుండునో యది బోధపడును
శివున కీవిప్డు డీరీతిఁ జేసెదేని."

కాఁబట్టి యీలాగునఁ బూజ్యు లయినతమయనుగ్రహము వలనఁ దాను నియమింపఁబడినకార్యమును నెఱవేర్చుకొనిన కుమారునివిజయవర్తమానమును దెలిపి దేవాధినాథునకు సంతసమును గలిగింపవలయు నని కోరుచున్నాఁడను; కొదువ యుదంత మంతయుఁ గుమారుఁ డంపినచారులవలనఁ దెల్లము కాఁగలదు."

మహేం—(ఆనందమును బులకాంకురములును గలుగునట్లుగా) నాకుఁ బ్రియముగా నున్నది. నాకుఁ బ్రియముగా నున్నది.

వాచ—భద్రులారా! నోటిమాటలనుగూడఁ జెప్పుఁడు.

మొదటి—దేవా! కుమారుఁడుగారు, మేనత్తగారిసెల వగువఱకు నక్కడనుండి పిమ్మటఁ దండ్రిగారిపాదములసన్నిధికి వచ్చెద మని మనవి చేయుచున్నారు.

రెండవ—స్వామీ! మన్మథుఁడుగారియొద్దనుండి సెలవు పుచ్చుకొని కైలాసనగరమును విడిచి వచ్చుచు నోషధిప్రస్థపురమునకు వెలుపలనున్న ప్రమదవనప్రాంతమం దొక చెట్టునీడను కొంచెము సేపుకూర్చుండి దారియలసటను దీర్చుకొనుచున్నప్పుడు మాకిఁక నొక మేలివార్తకూడఁ దెలిసినది.

మహేం—(సంతోషముతో) అది యెట్టిది?

రెండవ—అక్కడ నవశాత్తుగాఁ గలిసికొని యొండొరులతోఁ జెలిమివలన మాటలాడుకొనుచున్న పూజ్యురా లయినపర్వతరాజుపత్ని యగు మేనకయొద్ద నుండుపరిచారిక లిర్వుర కీరీతిని బ్రసంగము జరిగినది.

మొదటిది—" సెచ్చెలీ! ఇవి, యీనడుమ గర్భవతియై యుండినమనయమ్మాయిగారికిఁ దల్లిగారు పంపించుచుండినసహకారజంబీరఖర్జూరదాడిమీఫలములు సుమీ!

రెండవది—ఓసీ! అట్లయిన మనభర్తృదారిక నీరు మోచిన దనుమాట నిజమేనా!

మొదటిది—అందుకు సందేహ మేమి? నిన్న నారజతగిరినుండి విజయవలనఁ బంపఁబడిన శివునిచేటి వచ్చి మనయమ్మగారియొద్ద భర్తృదారికదౌహృదలక్షణము లెన్నుచు—

ఆ.వె. మొగము తెల్లఁబాఱె మిగుల దుర్బల మయ్యెఁ
నడలయందు మిగుల జడిమ దోఁచె
స్థూలతను వహించి తోఁచనయ్యెను గాను
నగలు శిథిల మయ్యె నగజ మేన.''

అని చెప్పి వెళ్ళినది.

మహేం—ఇది నాకు మేలులో మేలు. (అని చారులకు బహుమానము లిప్పించి సెల వొసంగుచున్నాఁడు)

(చారులు జయశబ్దమును బలుకుచు వెళ్లుచున్నారు)

మహేం—ఆర్యా! ఈవర్తమానము వసంతునకుఁ దెలియలేదా యేమి?

వాచ—మహేంద్రా! తఱుచుగా నధిపతులయింటి ప్రవార్తలితరులకుఁ దెలియుట సంభవింపదు. ఆమె తల్లిగారియింటి నుండి వచ్చినవారలు ముందుగా దానికిఁ దెలిపినది. దానివలన మనవారు కనిపెట్టారు. కాఁబట్టి యింక దీనినిగూర్చి సందేహింపుట కవకాశము లేదు.

(ప్రవేశించి)

దౌవారికుఁడు—దేవా! కుబేరుఁడుగారియొద్దనుండి ప్రధానవార్తాహరుఁడు వచ్చి యున్నాఁడు.

మహేం—భద్రా! ప్రతిహారునిరాక కభ్యంతరము లేదు. వేగమె వానిఁ దీసికొని రమ్ము.

దౌవా—(వెళ్లి పురుషుని దీసికొని వచ్చుచున్నాఁడు.)

పురుషుఁడు—(నమస్కరించి) స్వామీ! దేవరవారియొద్దకు సామంతుఁడైన కుబేరుఁడు గారు పంపించినశుభవర్తమానము.

మహేం—భద్రా! తెలియఁజేయుము.

పురు—దేవా!

"తే. గీ. అఱుమోములు చేతు లీరాఱుఁ గలిగి
స్కందుఁ డలగౌరికడుపున సంభవించి
ఖలులఁ బొలియించుశక్తితోఁ బ్రాలుచుండె
నొక్కనాఁడె పదాఱేఁడు లున్నపగిది.

మఱియు నాబాలుఁడు—

ఉ. ఆఱు మొగంబులందుఁ దనయాఱుమొగంబుల ముద్దువెట్టు, నీ
రాఱుకరంబు లెత్తిన నిరాఱుకరంబులఁ గౌఁగిలించు, నే
కోరువె చేరి మోద మిడుచుండును దల్లికిఁ దండ్రికిన్, సదా
వారు శరీర మొక్కటిగ వర్తిలుచుం జెలువొందుచుంటచేన్.

ఇట్లుండఁగానే యతనిని మన్మథుఁడు సురసేనాధిపత్యమున కభిషిక్తుఁ జేసి నాఁడు, కాఁబట్టి యింక మనకుఁ [illegible]

బనిలేదు'' అని మనవి చేయుచున్నారు.

మహేం—ఆర్యా! మంగళ భేరికాధ్వనులును, నచ్చరలనృత్యములును జరుగున ట్లాజ్ఞాపింపుఁడు.

వాచ—(అట్లు చేయుచున్నాఁడు.)

(అందఱును మహేంద్రునకు రత్నములు కానుక వెట్టుచున్నారు.)

మహేం—(పురుషునకుఁ దొడవులును బట్టలును బహుమాన మిప్పించి పంపించుచున్నాఁడు)

(తెఱలో)

అబ్రహ్మణ్య మబ్రహ్మణ్యము.

మహేం—ఆర్యా! అది యేమో తెలిసికొనవలెను.

(తెఱలోనికి సగము వెళ్లి)

ప్రతిహారి—దేవా! పురజనులందఱును సేనాధినాథునిజననోత్సవపుతొందరయందుండఁగాఁ బూజ్యుఁడయినరాగుఁడుగారికొమార్తె యగురతి, యింతకుముందు మేడమీఁద నిద్దురవోవుచుండి యిప్పుడు కనఁబడకున్న దని వారియింట నందఱును మొఱవెట్టుచుండుటచేత నీలాటికోలాహలము కలిగినది.

మహేం—(తొందరగా) ఆర్యా! ఏమి? మన కీలాటియపకీర్తి సంభవించినది? అమరావతిమధ్యనే యింతసాహస మెవ్వఁడు చేసియుండును? శుభస్వభావురాలగునారతిని నామెతల్లిదండ్రులు మనమన్మథుని కిచ్చుటకుఁ గూడ నిశ్చయించుకొని యున్నారు. అయ్యో! దేవకార్యము నెఱవేర్చి మఱలి రానైయున్నకుమారుని కేమిసమాధానము చెప్పుదును? కన్నియ నెత్తుకొనిపోయినయాచోరునిజాడ యెట్లు తెలియును?

వాచ—మహేంద్రుఁడా! ఈరతికొఱకు కుమారునితో మిక్కిలి ద్వేషము కలిగియున్నయనేకమాయోపాయములు గలయాశంబరాసురుఁడే యిప్పు డవకాశము చూచుకొని యీపని చేసియుండు నని యూహించెదను.

మహేం—(క్రోధముతో) ఏమి! అసురాధముఁ డెంతపని చేసినాఁడు! (అని లేచి సముద్ధతముగా నడుచుచుఁ బ్రతిహారితో) భద్రా! నీవు వెళ్లి వేగముగా నుద్యోగస్థులతో సేనలను సిద్ధపఱచవలసిన దని చెప్పుము. ఆర్యా! నామిత్రుఁ డగు రాగునితోఁ జెప్పి యూఱడింపుఁడు; ఇదిగో! ఇప్పుడే నేను—

చ. ధరపతుపవ్రిజఖండవజ్రశవదసృద్ధారాంకితంబున్, మదో
ద్ధురవృతాసురరక్తపారణసముద్యుక్తంబు నై యొప్పుభీ

కరశరంబంబున శంబరుం దునిమి వేగంజే రతిం దెచ్చి నా
వరమిత్రుం డగురాగుని న్ముదము నొందం జేయుదున్ రూఢిగాన్.

వాచ—మహేంద్రా! ఇది నీకెంతో పని గాదు; కాని యాశంబరుని మన్మథుఁడు స్వీయముగా సంహరింపఁ దలఁచుకొని యున్నాఁడని నీవును వినియే యున్నావు కాఁబట్టి యాకీర్తి కతఁడే భాజన మగుఁగాక!

మహేం—కానిమ్ము. అట్లయిన మేము శత్రునకుఁ బార్ష్ణిగ్రాహులమగుదుము.

(అందఱును వెళ్లుచున్నారు.)

ఇది సత్యవోలు కామేశ్వరరాయనిచేఁ దెలిఁగింపఁబడిన
రతిమన్మథనాటకమునందుఁ దృతీయాంకము.

శ్రీరస్తు.

ప్రతిమన్మథనాటకము.

చతుర్థాంకము.

(తరువాత రాగుఁడును ముదితయుఁ జెలికత్తెలుఁ బురోహితుఁడును బ్రవేశించుచున్నారు.)

రాగుఁడు—(భయముచే వివశుఁడై)

ఉ. పుట్టితి ముజ్జగంబులను బూజ్యతఁగన్నకులాన, యుక్తమా
వట్టు సమానుఁడైనయలయజ్ఞదత్తునిముద్దుపట్టిపై
నెట్టనఁ గూర్మి నొందితివి నీతిని దాఁటితి వెల్లభోఁటులన్
పట్టిరో! యట్టినీవు ననుఁ బాసి యయో! యెటు లైతివో కదే!

ఉ. అక్కటా! కూళికుక్క ముఖమందు హవిర్గ్రహణార్హమైనయా
స్రుక్కునుబోలె, జాత్యమణిశోభితమాలికఁ గోఁతివోలె, బల్
టక్కరితోడె లార్తిని వడంకెడుజింకను బోలె, నిన్ను నా
ముక్కడి రక్కసుండు కొనిపోయెనె పట్టి! యిఁకెట్లు తాళుదున్?

ముదిత—(కన్నీరు నించుచు) హా కుమారీ! నీమోముజాబిల్లిని మరల నెందుఁ గందు
నమ్మా!

ఉ. ఆదిని నిను మోచుటను నాత్మఁ దలంచక చింత నొందనా,
కాదని వెండియుం బ్రసవకాలపువేదన నెంచుకొందునా
యాదటఁ బెంచునప్పటిప్రయాసము నెంతున, యబ్బురంపునీ
గాదిలియాట లెన్నుదున కాదని యేది తలంతు బిడ్డరో!

చెలులు—(విచారించుచు)

తే. గీ. దంతిపై నెక్కి యూరేఁగుదంపతులను
గాంచి బల్ కౌతుకంబు వహింతునప్పు

నేను పరిహాస మొనరింప నెంతొ సిగ్గు
నొందుచుందు నయో! చెలి! యెందుఁ జనితె.

(ఇట్లందఱును మూర్ఛ నొంది మఱల దెలివి తెచ్చుకొనుచున్నారు.)

రాగుఁడు—(తలఁచుకొని)

ఉ. కోరికమీఱ నాల్గుగలకుం దగునట్టివి పెక్కువస్తువుల్
చేరిచి చేతనీవుఁగుఁజే చెలతోడుత నాడుచోటికేఁ
జేరుట యెట్టులో కలుగ సిగ్గున డగ్గఱఁ దల్లిచాఁటునం
మాటుచనుందు వెట్టు మఱతున్ నిను నట్టి కుమారికా మణీ!

ముదిత—

సీ. తోడిచేడెలఁ గూడి వేడుకతో నోము లెవరు నోచుదురె మాయింట నింకను
సతమునీళులు వోసి చక్కఁగాఁ బూమొక్క లెవరు పెంచుదురె మాయింట నింకను
రక్తిమై విసువక రాచిల్కలకుఁ బల్కు లెవరు నేర్పుదురె మాయింట నింకను
రహినొయ్యారంబుగా రాయంచలకు నడ లెవరు దిద్దుదురె మాయింట నింకను
తే. గీ. అనుఁగుచేడెలతోఁ గూడి యనుదినంబు
పంతమున వింతవింతలౌ బంతులాట
లెవ్వ రాడుదు రమ్మ మాయింట నింక
నకటకట! ముద్దుబిడ్డ! యేమైతివమ్మ.

చెలులు—గీ. మొదలఁ దనమేడయం దుండి; పొల్పుమీఱ
నగరవీథిని జను చున్న నలినశరునిఁ
బొంచి తిలకించి సిగ్గును బొందుచుందు
వనుఁగుఁజెలి! యింతలోనె యేమైతివమ్మ!

(ఇట్లందఱును మఱల మూర్ఛ నొందుచున్నారు.)

పురోహితుఁడు—మహారాజా! మోహపడకుము. ఆపద వచ్చినప్పుడే కాదా ధైర్యము నవలంబింపవలయుట?

(అందఱును నూఱడిల్లుచున్నారు.)

రాగుఁడు—(చింతింపుచు) ఆమెజకురక్కసుని వెంబడించిన వామిత్రుఁ డగుసుతాత్రి మునివార్తకూడఁ దెలియకున్న దేమి?

(ఆకాశ యానమునఁ బ్రవేశించి)

చారణుఁడు—(మార్గమధ్యమున్నే నిల్చి మేడమీఁద నున్న రాగునిఁజూచి తనలో) పూ—

జ్యుఁడగు నీయన నతిక్రమింపరాదు.

(సమీపించి) అయ్యా! నమస్కారము.

రాగుఁడు—భద్రా! నీవు వేగముగాఁ గుమారజయంతునికి మహేంద్రునివర్తమానము ను జెప్పఁ బోవుచున్నవాఁడ వని తలఁచెదను.

చార—అగును.

రాగు—ఘంతోషవార్త యేమి?

చార—ఆర్యా! మాకును దెలియునట్లుగా నపహరింపఁబడినరతిని దనతేరిపై నిడుకొని పోవుచున్నశంబరుని వెనుదగిలి, సిద్ధమయినదేవసేనలతోఁ గూడి తొందరగా నంతకవరుణధనదవసురుద్రాదిత్యపరివృతుఁ డగుమహేంద్రుఁడు తరుముచుండ గాఁ ద్రోవయందు దాశంబరాసురునిసంబంధము గలశూరపద్మసింహాస్యతారక ప్రభృతు లగురక్కసులు పెక్కండ్రు మిక్కిలిబలముతో నడ్డము వచ్చినారు.

(అందఱును విషాదమును నటించుచున్నారు.)

రాగు—తరువాత. తరువాత.

చార—తరువాత, తడవులంబట్టి రాజుచున్నక్రోధానలము గలిగినదేవాసురసేన లొం డొంటిపయిం గవియుచుండఁగా

ఉ. అంతఁ జమూసమూహపతి యానమయూరముమీఁద నెక్కి య
త్యంతము వేగ ద్వాదశకరాంచితభీకరదీర్ఘహేతియై
సంతస మొప్పఁగాఁ బ్రమథసంగతుఁడై చను దెంచి దానవా
క్రాంతునిఁ గ్లాంతచిత్తుని బురందరుఁ జేరె మహాసహాయతన్.

రా—(ఆశ్వాసముతో) శక్తిధరుఁడు సమయమందే యందుకొన్నాఁడు. తరువాత. తరువాత.

చా—తరువాత, నేను నేనని యొండొరులం బాఁకెడునమరాసురవీరులదృష్టిప్రసారముల వరికట్టురంగదుత్తుంగతురంగఖురపుటోద్ధూతధరాపరాగముల నడఁగించెడిమద కుంభికుంభవిగళద్దానధారాసమూహములచేఁ గర్దమితంబైనయుద్ధప్రదేశంబున నరదంబులు గ్రుచ్చుకొనిపోవుచుంటచే నిష్పందస్యందనంబై పరస్పరాభిఘాతం బులచేత ఖణఖణాయమానంబై తద్దయు నొప్పుపెద్దసంగ్రామంబు జరుగుచున్న సమయంబున,

తే. గీ. శక్తిధరుశక్తిచేత వక్షంబు వగిలి
శూరపద్ముండు యమునియాగార మెంచెఁ

బోరి నవాఙ్ముఖుఁడై సింహముఖుఁడు గూలెఁ
దారుఁ డడఁగెను బర్వతస్తారుఁ డగుచు.

(అందఱును హర్షమును నటింపుచున్నారు.)

రాగుఁడు—మహాత్ముఁడు లోకత్రయహృదయశల్యము నున్మూలించినాఁడా?

చార—అయ్యా! నే నిఁకఁ గుమారజయంతునియొద్దకు వెళ్లుటకు సెలవొసంగవలెను.

రాగు—భద్రా! తరువాత కన్యాచోరునివృత్తాంత మేమిజరిగినది?

చార—అయ్యా! ఇట్లు పోరారంభమయినతరువాత నొండొరులపై శరములు వేసికొను నంతవఱకు మాత్రము కనఁబడి పిమ్మట నరదమునుఁ దోలఁగించుకొని యెక్కడికో దూరముగాఁ బాఱిపోయినాఁడు.

(ఇట్లు చెప్పుచునే వెళ్లుచున్నాఁడు.)

(అందఱును మూర్ఛ నొంది పుడమిపైఁ బడుచున్నారు)

పురోహితుఁడు—(ఖేదముతోఁ దొట్రుపడుచు శృంగారోదక మందఱిమీఁదను జల్లి) మహాభాగులారా! యూఱడిల్లుఁ డూఱడిల్లుఁడు. అతిమాత్ర మగునిట్టివ్యామోహముచే నేమిప్రయోజనము?

(అందఱు నూఱడిలుచున్నారు.)

రాగుఁడు—హా! కుమారీ! మిక్కిలి ముక్కిడియగునాటక్కరిరక్కసుచేఁ జిక్కితివిఁక నెట్లు జీవించి యుందువు?

ముదిత—హా! బిడ్డా! ఈలాటికష్టము ననుభవింపుటకేకదా! మందభాగ్యురాల నయిన నాకడుపునఁ బుట్టితివి.

సఖులు—ప్రియసఖీ! ఈలాగునఁ గానైయున్న నీతో మాకుఁ జెలిమి యేల కలిగెను?

పురో—మహాభాగుఁడా! మార్గమధ్యమునఁ గలిగినబలవత్ప్రతిబంధము పూజ్యుఁడయిన యాశక్తిధరునిచే నివర్తింపఁబడినది గనుక నింక నాయసురాధముఁ డెందుఁ బోయినను వెంబడించి సంహరించునుగాని వజ్రహస్తుఁ డూరక విడిచి వచ్చువాఁడు గాఁడు.

(ప్రవేశించి)

మయూరిక—(హర్షసంభ్రమములతో) అమ్మా! బాబయ్యగారూ! మీ కొకమంచిమాట చెప్పెదను.

రాగు—(ఆసక్తితో) భద్రా! చెప్పుము; మహేంద్రుఁ డమ్మాయిని విడిపించినాఁడా ? యేమి?

మయూ—బాబయ్యగారూ! భగవతి యని పలుకవలెను.

రాగు—అదెట్లుగాను?

మయూ—బాబయ్యగారూ! మనయమ్మాయిగారిని రక్కసుఁ డెత్తుకొనిపోయినవార్త చెప్పుటకు మీరు పంపఁగా భగవతియొద్దకు వెళ్ళిననాకిప్పు డమ్మాయిగారక్కడఁ గనఁబడినారు.

ముదితయు, సఖులును—అంతపున్నెమా?

రాగు—ఓసీ! నిజమేనా? నీవట్లు భ్రాంతినొందితివా?

మయూ—బాబయ్యగారూ! పూజ్యు లయినతమతో నే నబద్ధము మనవి చేయుదునా? భగవతి తనయోగమహిమవలన మనయమ్మాయిగారిలాగున నుండునట్లు మాయావతి యనునొకనాతిని నిర్మించి యాశంబరునరదమం దెవ్వరికిని దెలియకుండ నుంచి యామెను విడిపించినదఁట. ఇట్లు పూజ్యురా లయినవశినిగారు చెప్పినారు.

(అందఱును సంతోషముచేతఁ బరవశు లగుచున్నారు.)

రాగు—(పురోహితునితో) ఆర్యా! యెట్లిది? నేను నమ్మఁజాలకున్నాను.

పురో—మహాభాగుఁడా! ఇది యెంతవింత? భగవతి మహాప్రభావముగలదిగదా! ఇంతియకాక—

క. కలదానిని దొలఁగింతురు
కలిగింతురు లేనిదాని, గగనం బిలగా
నిల మిన్నుగా నొనర్తురు
కలవే సిద్ధుల కసాధ్యకార్యము లెందున్?

ముదిత—(ఉల్లాసముతో) ప్రియసఖి యగుసర్వార్థసాధిక బిడ్డలయందలికూరిమిని వెల్లడిచేసినది.

మయూ—బాబయ్యగారూ! అమ్మగారును మీరును మిక్కిలి దుఃఖించుచున్నారని నేనుజెప్పినతోడనే యమ్మాయిగారిని వెంటఁబెట్టుకొని యిక్కడకు వచ్చుటకు బయలుదేరినభగవతి నన్ను ముందుగాఁ బంపించుటచేత నేను వచ్చుచుండఁగాఁ బూజ్యులయినవసంతుఁడుగారియింటిదగ్గర, కుమారమన్మథుఁడుగారి కెదురుగా వెళ్ళుచు నాకుఁ గనఁబడినవార్తావహుఁ డగుకోకిలమునివలన మన్మథుఁడుగారును బూజ్యు లయినపార్వతీశ్వరులయానతి నొంది యింటికి వచ్చుచున్నా రని కూడ విన్నాను.

రాగు—మాకిది చేతిలోని మేలు. ఓసీ! యింకొకటివున్నదో, అమ్మాయి విడిచిపెట్టిన వర్తమానమును జెప్పకపోయినావా?

మయూ—బాబయ్యగారూ! సంతోషముచే నావలు మఱచియున్న నే నట్లు చెప్పుట మఱచిపోయినాను.

(ప్రవేశించి)

సారిక—బాబయ్యగారూ! ఇదిగో! భగవతి మధ్యంటికి వచ్చుచున్నది.

రాగు—(సంభ్రమముతో) అట్లయిన నాకెంతయు కర్తవ్యము.

(ఇతరులతోఁగూడ వెళ్లుచున్నాఁడు)

(తరువాత సారథిసమేతముగా రథస్థుఁడగు మన్మథుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

మన్మ—(గతిని దలఁచుకొని పరితాపముతోఁ దనలో)

తే. గీ. కడఁగి యిచ్చట వేతొండుకన్నె నాని
యున్నకతమున నెట్టులో కొన్నినాళ్ళు
గడచె, నిప్పుడు కాల్చి మ్రుక్కరణి మఱలఁ
బడఁతియెడబాటు గాకింపఁబోడఁగె మిగుల.

అన్నా! నావలెనే ప్రియురాలును విరహానలముచే మిక్కిలి పొక్కుచుండు ననియే తలఁచెదను. పూర్వము నేను తండ్రిగారియానతి నొంది, దేవకార్యమున కై యమరావతినుండి వేగముగా బయలుదేరి వెళ్ళుచుఁ బూజ్యుఁడయినరాగుని ద్వారసమీపము నొందినప్పుడు

చ. బడలినయంగకంబులును, బల్మఱు నీరులుగ్రమ్ము కన్నులున్,
గడువడి నూర్పుగాడ్పులను గందినమోవియుఁ, బొంది వాందునన్
దడయక చెల్మికత్తె కయిదండ యిడన్ మెడ సాచి చూడఁగన్
బడఁతుక మేడపై నిలిచెఁ బాయక నే నటు లేగు టెంచుచున్.

(తలఁచుకొని) ఇదియే గట్టిగా నామనసును బట్టి పిడుచుచున్నది. తల్లిగారికి వయినదని యప్పు డప్పూఁదోఁటనుండి వెళ్లుచు—

ఆ. వె. కొన్నియడుగు లరిగి కన్నులనీరానఁ
దిరిగి చూచి "గుజ్జు తియ్యమావి!
యెప్పుడు మఱలఁ గంటి కింపొనర్తువొ" యనుచుఁ
గలికి మాటమరిచి పలికెఁ గాదె.

అన్నా! ఇప్పుడు—

చ. కడఁకను బూని యుండెనో కో! కామిని యేమొనరింపుచుండెనో
కడఁగి యయో! వియోగశిఖికాకకుఁ బ్రాణము లెట్లు నిల్పెనో
వడి జనునప్పు డామె కనవచ్చినయట్టియవస్థ నెంచి హా!
కడువగ నొందు డెందమునఁ గల్గకయుండునె యెట్టిశంకయున్.

(అపశకునములను సూచింపుచు ఖేదముతో)

మ. అదరంజొచ్చెను వామదృగ్భుజము లత్యంతంబుగా మేనునం
దిదె! బల్ చెమ్మట గ్రమ్మసాగె, మిగులన్ హెచ్చె వడంకొప్పెఁ, దా
నొదవెన్ గద్గదనిస్వనం బకట! యేమోకాని పల్మాఱు నా
హృదయం బింతికిఁ గీడుమూడు నని యెంతేఁ దల్లడిల్లున్ వడిన్.

(ముందువైపు చూచి) భయముతో వచ్చుచున్నవాఁడు మనవార్తావహుం డగు కోకిలకుఁ డని తోఁచుచున్నది.

(ప్రవేశించి)

కోకిలకుఁడు—దేవా! జయ మగుఁగాక! జయ మగుఁగాక!

మన్మ—కోకిలక! అతివేగముగా మఱల వచ్చుచు నీవు మిక్కిలి యస్వస్థహృదయుఁడవై కనఁబడుచున్నావేమి? మేము వచ్చుచున్నా మనువర్తమానము వసంతునికిని నతనివలనఁ, బూజ్యు లగుపెదతండ్రిగారికిని విశదపఱచితివా?

కోకిల—(భయముతో) దేవా! ప్రస్తుతము వసంతుఁడుగా రమరావతియందు లేరు.

మన్మ—(సందేహింపుచు) ఏమి? అతఁ డక్కడ నెందుచేత లేఁడు?

కోకి—(గద్గదస్వరముతో) స్వామీ! శంబరాసురుని దరుముచు వెళ్ళిన మహేంద్రుఁడుగారితోఁ గూడ సైన్యసమేతముగా వెళ్ళియున్నారఁట.

మన్మ—(కోపముతో) ఓరీ! తిన్నగాఁ జెప్పుము.

కోకి—(వణఁకుచు నభయమును గోరుచున్నాఁడు.)

మన్మ—భయము లేదు; ఏమి జరిగినదో చెప్పుము.

కోకి—దేవా! ఆకూళరక్కసుఁడు పూజ్యురా లగురతి నెత్తుకొనిపోయినాఁడఁట.

మన్మ—(కన్నీరు నించుచు) హా! ప్రియురాలా! యేమయిపోయితివో కదా! (అని మూర్ఛనొంది రథముపై నొరగుచున్నాఁడు)

సారధి—ఆయుష్మంతుఁడా! ఊఱడిల్లు మూఱడిల్లుము.

మన్మ—(ఊఱడిల్లి కనికరముతో)

ఉ. నామదికెన్ మనంబు నయనంబులకున్ నయనంబు ప్రేమకున్
ప్రేమ సుఖాప్తికిన్ సుఖము ప్రేయసి సర్వధనంబు నాకు, న
క్కోమలి నైజభీరువగు గో వలబెబ్బులిచేతఁబోలెఁ బూ
ర్వామరుచేతఁ జిక్కె నిఁక నక్కట! ప్రాణము లెట్లు దక్కునో!

సారథి—ఆయుష్మంతుఁడా! ఇది విషాదమున కదను గాదు; ఆమెను మఱల విడిపించుటకుఁ దగినయుపాయ మాలోచింపవలెను.

మన్మ—సూతుఁడా! ఏమి సేయుదు నిపుడు—

ఉ. వ్రీడ నడంచుచుం బెనువివేకము డించుచు మేలితాలిమిన్
వీడఁగఁజేయుచున్ వినయబీజము వాపుచు మేటితాపమున్
మూడఁగ జేయుచున్ మది విమోహము గూర్చుచు నౌర! యింతనం
గూడనిరీతిఁ గల్గి యొకగొప్పవికారము న న్గలంచెడిన్.

సారథి—ఆయుష్మంతుఁడా! అగుఁ గాక; అయినను మీరిప్పుడు శత్రువును సాధించుటయం దుత్సాహము నొంది యుంటయే మిక్కిలి శ్లాఘనీయ మైనది.

మన్మ—(ధైర్య మవలంబించి) సారథిశ్రేష్ఠుఁడా! అగును; నీవు బాగుగాఁ జెప్పినావు.

క. ఓదార్పనముం దగు ప్రియ
మాదరమునఁ జెప్పువార లతిమాత్రము, సం
మోదమున హితముఁ బ్రియమును
గాఁ జెప్పెడువార లసదుగాదె జగానన్.

కోకిలక! మాతండ్రిగారితో, నే నొట్టువెట్టితిననియు మీరందఱు మఱల నమ రావతి నలంకరింపవలె ననియు నేనే వెళ్ళి వేగముగా నాదొంగగరువ మడఁగింపుదు ననియు మనవి చేయుము.

కోకి—చిత్తము. (అని వెళ్ళుచున్నాఁడు.)

మన్మ—సూతుఁడా! రథమును వైజయంతపురమునకుఁ బోవు మార్గముమీఁదుగాఁ బోనిమ్ము.

సారథి—(అట్లు చేయుచు నంతటను జూచి) ఆయుష్మంతుఁడా! ఇప్పుడు కలుగుచున్న యీయుత్పాతములను జూడుము. చూడుము.

చ. కలుషతనొందె నద్దెసలు గాఢత వెగ్గెడు సూర్యుఁ డెంతయున్
బెలుచ యుగాంతమందుఁబలె వీవఁదొడంగెను. గాలి తీవ్రసన్

మన్మ—(ఉల్లాసముతో)

బలువిలునారిలాగకయె పల్కులు మ్రోయఁదొడంగె, వేమఱున్
వెలువడఁ జొచ్చెఁ దాముగనె వేగ నిషంగమునుండి బాణముల్.

సారథి—(మన్మథుని హర్షమును వృద్ధిచేయుచు) ఆయుష్మంతుఁడా!

తే. గీ. దారుణోత్పాతములు తొల్త దళము కొనియె
నల్ల మలరించు శకునంబు లొదవెఁ బిదపఁ
గానఁ గను గొప్పకయ్యంబు గల్గియందుఁ
గలుగు నెల్లరు నలరెడు గెలుపు మనకు.

(దక్షిణపు దిక్కు చూచి)

చ. గురుతరమంపరభ్రమణఘూర్ణితవారిధియట్లు మ్రోయుచో
శిరవ పెంపంగె, నింగి నదె. రేణువులు గప్పె యుగాంతవారిదో
త్కరములువోలె, మించులవిధానఁ జలింపుచు దిక్కులందుఁ
గరపుఁబతాక లొప్పె నటుగాన సమీపమునందె తోఁపయుం
దరిభటసేన లుండెనని యాత్మఁదలంచెద నిశ్చయంబుగాన్.

మన్మ—(అవలంబింపుచు) అదృష్టవశమున నాధనుర్వ్యాపారమున కవసరము సమీపించినది.

సారథి—(చింతింపుచు) ఆయుష్మంతుఁడా! ఒక్కవిల్లుమాత్రమే సహాయముగాఁ గలమీకు, మహాబలసమేతుఁడగు నారకాసుని నిగ్రహింప నెట్లు గెలుగునో యని సందేహింపుచున్నాను.

మన్మ—(విలాసముతో) సారథీ! నాభుజబలము నెఱుఁగనివానివలె నీవును నిట్లాలోచింపుచున్నావేమి?

ఉ. మానితరీతి నేగి హనుమంతుఁడు గెల్వఁడె లంక నొక్కఁడే
మానుగఁ దార్క్ష్యుఁ డొక్కఁడె యమర్త్యులఁ గెల్చి సుధన్ హరింపఁడే
మానక గెల్వఁడే కురుకుమారులఁ బార్థుఁడు గోగ్రహంబునన్
గాన సహాయ మేల? రిపుగర్వ మడంపఁగ నాకు నియ్యెడన్.

సారథి—(ఎదుటను నిరూపించి) మీరథమం దలంకరింపఁబడిన ధ్వజమకరమును జూచి మీరు పోరికి వచ్చుచుండిరని తెలిసికొని మీపగవాఁడు సైన్యమును విడిచి యొంటరిగా నరదమును దొలఁగించుకొని మిక్కిలి దూరముగాఁ బాఱిపోయి నట్టు కనఁబడుచున్నాఁడు.

మన్మ—(సరభసముగా) సూతుఁడా! అట్లయిన శత్రుసేన నెడమ వైపుగా విడిచిపెట్టి

మనయరదము నయ్యసురాధమురథమున కెదురుగాఁ బోనిమ్ము.

సారథి—(కశాహతిచే గుఱ్ఱములను వేగముగా నడిపించుచు నాలాగుననే తోలు
చున్నాఁడు.)

(తరువాత రథస్థుఁ డగుశంబరుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

శంబరుఁడు—(మన్మథుని జూచి హేళనముతోఁ దనలో) ఈపంచబాణుఁడు నాచేతి
నే జిక్కినయిక్కలికని మఱలించుకొనఁ దలఁచునట్ల కుళింగవిహంగము భంగి
ననుసరించుచున్నాఁడు.

మన్మ—(శంబరునిరథమందుండిన మాయావతిని జూచి విషాదముతోఁ దనలో)

తే. గీ. తతమరుప్రాంతమున మెట్టదమ్మివోలె
వృకముకడ భీతిఁగొను లేడిపిల్ల వోలెఁ
గటికచీఁకటి లేనెలకలయు వోలెఁ
జెలిచెలువుఁ బాసె రక్కసుచెంత నకట!

మఱియు—

మ. ఎదుటం జేరుచు నున్ననన్నుఁ గన దోకేకింతయైనం, బ్రాణాలకిం
పదు మోదంబలరార మామకధనుర్జ్యారావమున్, భీతి
నన్నెదురన్ లేకరిసేన పర్వ్విడఁ దా నింతేని సంతోషమొం
దదు, గానన్ జెలి మూర్ఛనొందె ననుచుం దథ్యంబుగాఁ దోఁచెడిన్.

(శంబరు నుద్దేశించి రోషముతో)

ఉ. ఓరిదురాత్మ! రోషసహితోరగదంష్ట్రను లాగుటే సుమీ!
ధీరమృగాధిపావసట తెంపునఁ దెంపఁగఁ బూనుటే సుమీ!
ఘోరతరాసిధారఁ గడుఁగొబ్బున నాకఁ గడంగుటే సుమీ!
క్రూరత నిట్టులీపడఁతిఁ గోర్కెను జేకొనఁ గోరు టెన్నఁగాన్.

శంబరుఁడు—(సోత్ప్రాసముగా) ఓరిపుష్పశరుఁడా! సర్వజనసాధారణ యగుకన్యకకు
గాను శంబరునితోనె యెదుర్కొన వచ్చిననీ బుద్ధికుశలత తేటపడినది. రహస్య
మునందు స్త్రీపురుషులను గలిసికొనఁజేయునట్టిశౌర్యము గలిగిననీవీయుద్ధముఖ
మున నుండి వేగముగాఁ దొలఁగుటయే మేలు. అట్లుగాక నీకును యుద్ధము
నందే శ్రద్ధగలుగునేని రమ్ము; అదియుం జూతము.

మన్మ—(కోపముతోఁ గూడినచిరునగవుతో) మూఢుఁడా! ఆత్మస్తవ మిఁకఁ జా
లును. పెక్కుమాటలు నేర్చిననీకు బాణములచేతనే బదులు చెప్పుదును;

మఱియుఁ గలహప్రియుఁ డగు నామహామునికి యుద్ధమును జూచుటయందలి కుతూహలమును గూడనిండింతును.

(ఇట్లు శంబరమన్మథులు వెళ్ళుచున్నారు.)

(తరువాత ఆకాశయానమున నారదుఁడును నతనిశిష్యుఁడును ప్రవేశించుచున్నారు.)

నారదుఁడు—(ఆనందముతోఁ గూడినయాటతో వీణను మీటుచు)

ఉ. వేమఱుఁ గల్గువేల్పు తొలివేలుపు బల్ విలుకాండ్ర వింతసం
గ్రామపుసాహసంబులను గల్మషముల్ హరియింపఁ జాలిబల్
క్షేమ మొసంగునీశ సరసీరుహనాభుల పావనంబు లౌ
నామములన్ సుఖింపుదు ననారతమున్ జగతి న్నటింపుచున్.

శిష్యుఁడు—(అబ్బురముతో) మహాత్మా! మీ రేయేయద్భుతములయినయుద్ధములను జూచినారు?

నారదుఁడు—(తలయూపుచు) వత్సా! బాగుగా నడిగినావు.

చ. ఖలు దితిజాధిపుం బెనునఖంబుల జీరినశౌరిశౌర్యమున్
జలమున నప్పురత్రయి వెసన్ దహియించిన రుద్రు తేజమున్
బలవధయందుఁ గ్రుద్ధుఁ డగువజ్రిమగంటిమి దేవదానవుల్
దలపడి చేసినట్టియలతారకుఁ గూర్చినపోరుఁ జూచితిన్.

ఇంకను బెక్కులు లోకప్రవీరుల మహాఘోరయుద్ధములు గూడఁ జూచి యున్నాను.

శిష్యుఁడు—మహాత్మా! అట్టి యాహవదర్శనలాభము సంభవింపనిదినములయందుఁ బూజ్యులయినతమ కానంద మెట్లు గలుగును?

నారదుఁడు—వత్సా! నీవు బుద్ధిమంతుఁడవే.

ఉ. కూరిమిగల్గు నాల్మగలె కొద్దిమిషన్ గలహంబు పూనినన్
గోరికమీఱ భక్ష్యములఁ గోరుచు బాలుర పోరొనర్చినన్
దోరపు టెద్దు శృంగములతో నడిత్రోవ రణం బొనర్చినన్
సారెకుఁ గాంచినర్తనము సల్పుదు నెంతయు సంతసింపుచున్.

శిష్యుఁడు—(నవ్వుకొని తనలో) ఎవ్వరికైనను స్వభావమును మర్పించుకొనుట దుష్కరము గదా!

నారదుఁడు—ఇప్పుడు భువనైకశూరు లగుశూరపద్మాది రాక్షసులను దనబాణములకు గురిచేసికొనిన కుమారునిచేత నేత్రానందము నొందింపఁబడినవాఁడ, మఱల మహా

సైన్యసమేతుఁ డగుశంబరుని మర్దింప నున్నజనార్దననందనునిచే మనోరథపూర్తి కూడఁ గాఁగలదు.

శిష్యు—ఆర్యా! సదా పిండివంటలతోనే భోజనము సేయుచుండువానికి దైవ మాలాగున నే కలుగఁజేయుచుండును. కాని నా కీసందియము మాత్రము గట్టిగా బాధింపుచున్నది. శంబరీసహస్రముచే జయింప నలవిగానియా శంబరుఁడు మన్మథునిచే నెట్లు గెలువఁబడును?

నారదుఁడు—శంబరుఁ డెట్లు గెలువఁబడునని సందియము నొందఁ బనిలేదు.

క. వారక మృగఖగనరసుర
వారము నెవిమోహపెట్టి వశపఱచుకొనన్
నేరిచినమాయలాఁ డగు
మారునికడ నెట్లు వానిమాయలు పొసఁగున్?

(ఎదురుగాఁ జూచి) శంబరునిమార్గమునుబట్టి పోవుచున్నమన్మథునిరథమునకడ్డు మారినయసురబల మెంతహెచ్చుగా నున్నదో చూచితివా?

చ. ధరణి మదాంబుధారలను దద్దయుఁ బంకమునొంద, దిక్తతుల్
కర మదరంగఁ దొండములఁ గల్గినఘీత్కృతిసత్వరంబునన్
సురల విమానముల్ దొలఁగఁ జోద్యపుదంతపుదెబ్బలన్ పయో
ధరములు వ్రయ్య, బృంహితతతధ్వను లొప్పెడు వప్రకేళులన్
ధరములు మాఱుమ్రోయ నదె! దద్దయు నొప్పెడుఁ గంటె యేనుఁగుల్.

శిష్యు—ఆర్యా! ఈవైపునందును—

చ. ఖరఖురతీవ్రఘట్టనలఁ గల్గినసాంద్రరజంబు భూనభోం
తర మరికట్ట బిట్టు రణధారుణి నాడుచు రమ్యహేషలన్
గరము రచింపుచుం జెలువుగ్రాల నధిష్ఠితసాదివర్గమై
తురగపుచాలు చూపరకుఁ దోరపువేడ్క యొసంగెడున్ గడున్.

నార—వత్సా! ఇదిగో! ఇక్కడ—

ఉ. సారథి నేర్పునన్ మిగులఁ జక్కనిత్రోవనె పోవుచున్ వడిన్
సారెకు ముందుఁ బోవుతమచాయలు గుజ్జము లంచు మీరఁగాఁ
గోరెడుతేజు లొప్ప ధ్వజకోటులు సూర్యునిత్రోవ కడ్డమై
మీఱ నెసంగు తేరగమి మేటిముదం బిడుచుండెఁ గంటివే?

శిష్యుఁడు:—మహాత్మా! ఇక్కడను—

మ. పదఘాతంబుల నేల గ్రుంగ హరిశబ్దాలన్ దెసల్ వ్రయ్య బల్
పదనుంగత్తుల మత్తశత్రులు దెగన్ బల్మారుఁ జక్రభ్రమం
బొదవన్ జిత్రముగా నటింపుచు నొహూహో యుద్ధావనిం జూపరన్
ముదమొందింపుచు నుండి రుద్భటభటుల్ పూర్ణప్రతాపంబులన్.

(భయముచే వడఁకుచు) నడికడలియందలియోడవలె శత్రుబలమునడుమనున్న మన్మథుఁ డెట్టు లొడ్డు చేరఁగలుగునని నేను మిక్కిలి జడియుచున్నాను.

నారదుఁడు—వత్సా! జగదేకవీరుఁ డగుమారుని కి దెంతోపని కాదు. నమ్ముము. ఇదిగో! ఇతఁడు.

మహాస్రగ్ధర.

బలమారం జక్రపాళిన్ భటుల కరశిరఃపాదముల్ ద్రుంచుచున్ బల్
చలమొప్పం దేజులం బ్రాసముల జదుపుచున్ సామజాళిన్ గదాపం
క్తులచేఁ జక్కాడుచున్ ముల్కల నరదములం గూల్చుచున్ దైత్యసేనం
బొలఁగంగాఁ జేసి యక్కంతుఁడలరెఁగడుఁబాధోదముక్తారుకమాడికిన్.

ఇది యొకనిమేషములోనే యితనివలన—

మ. అసిధారా పరిఖండితాశ్వగజదైత్యానీక మేదోవసా
దిసమేతప్రబగుర క్తపేటిగము లెంతే విస్రగంధంబుతో
వెసఁ బాఱం బెనుమొండెముల్ గదల వేవేగన్ వృకాద్యాళిసం
తస మొందన్ రణభూమిత్రృప్యదురభూతప్రేతమయ్యెన్ గడున్.

శిష్యుఁడు—ఆర్యా! ఇఁకమీఁద దుష్కరముగా నుండునని యూహించెదను. సూర్యుఁ డస్తమించుచున్నాఁడు. దట్ట మగునీకటికచీఁకటులచేఁ దనవాఁడును బెఱవాఁడు నని యానవాలుపట్టుట కష్టముగానుండును. రక్కసుల కట్లు గాక రాత్రులందే బల మధికముగాఁ గలిగియుండును గదా!

నారదుఁడు—పిరికివాఁడా! వెరువకుము; ఇదియంతయు, శస్త్రపాతములచేఁ బడమింబడినచతురంగసేనలు గలిగినవాఁడు గావున నాశంబరుఁడు తనశంబరీబలముచేఁ బ్రయోగించిన తామసాస్త్రము ప్రభావము కాఁబట్టి యీలాగున—

ఉ. కాలకృశానురుద్రముఖ కల్పిత ధూమభరంబు లట్ల, పా
తాళమునుండి వచ్చుబహు దైత్యతతుల్ వలె, సంచరించుబల్
నీలశిలాద్రులంబలెను, నిర్దళితాంజన రాసులంబలెన్
జాలఁగఁజీఁకటుల్ ప్రబలిసర్వదృశాప్రసరంబడంచెడిన్.

శిష్యుఁడు—(అబ్బురముతో) మహాత్మా! కల్పాంతమం [illegible] [illegible] సూర్యు లుదయింప రని వినుచుందుము; ఇప్పుడిదేమి [illegible] [illegible] కాలదినసూర్యు లుదయింపుచున్నారు.

నార—వత్సా! తామసాస్త్రగర్వ మడఁగించుట [illegible] ప్రయోగింప బడిన ప్రభాకరాస్త్ర ప్రభావమున—

చ. [illegible] వుల బావులన్ గలుగుజీవన [illegible] [illegible] యుండన్
[illegible] ములచేత గూఢకవికాంచిలాద్యు [illegible]
సగుడు జిహ్మ [illegible] కటుల [illegible] దోలుచు [illegible]
[illegible] సంతటం బ్రబలెఁ గంజముదావహా భాస్కరావళుల్.

శిష్యుఁడు—(ఉద్వేగముతో) మహాత్మా! [illegible] లోకాంతము సేయుటకే పూనుకొన్నాఁడు. [illegible]

శా. ధారాపాతశతంబులన్ [illegible] [illegible] వర్షఁ, గే
కారావంబుల నెమ్మి లాడఁ, గరకాఘంబుల్ వడన్ జంచలా
వారం బొప్ప, మహేభబృంహితగతిన్ [illegible] మ్రోయఁగా
వారి న్నించఁదొడంగె నబ్బురముగా వర్షాంబుదానీకముల్.

నార—వత్సా! ఇది యాదుష్టుఁడు ప్రయోగించినపర్జన్యాస్త్రమహిమ. అస్త్రప్రయోగమందు మిక్కిలి సమర్థుఁడయినకందర్పుఁ డయ్యస్త్రగర్వ మడఁచుటకుఁ దగిన వాయవ్యాస్త్రము ప్రయోగించినాఁడు. [illegible]

చ. తరువులు గూల, వారిధు లుదారతఁ బూన్నిల, సౌధముల్ పడన్
ధరములు చంచలింపఁ, గడుదట్టపుధూళిని నెల్లవిష్టపో
త్కరములు మున్గ, దూదివలెఁ దద్దయుఁ జూర్ణగ నల్లమబ్బుచాల్
దరల యుగాంతమందుఁబలెఁ దానిదె! బల్ సుడిగాలి వీచెడిన్.

శిష్యుఁడు—(వడఁకుచు) మహాత్మా! నేలలు మాచువేసుకొనఁ జాలును, ఇదిగో! ఱెక్కలు గలిగి పెక్కులుబలుగొండలు పైకెగసి పసుచు నంతటనునిండియున్నవి; ఇఁక మన కావలకుఁ బోవుటకయిన నవకాశము కల్గదు; [illegible] గా నిక్కడనుండ తొలఁగి పోదము రండు.

నార—ఓరీ! దుర్మార్గుఁడగు నారకాసుఁడు పార్వతాస్త్రము ప్రయోగించినాఁడు.

శా. ఆశాంతంబులఁ బాదముల్ వఱలఁగా, నత్యున్నతకూటంబు లా
కాశం బాన, నిపాతవేగమున [illegible] [illegible]

ట్లాశుప్రక్రియ వెల్లువల్ జరుగఁగా, నత్యుగ్రవాతంబు లెం
తో శీఘ్రంబ గుహాళి వెల్వడఁగ నద్రుల్ గప్పెఁ గంజే భుజిన్.

శిష్యుఁడు—(భయముతో) మహాత్మా! ఇప్పు డేమి చేయుదును? ఇదిగో! పెద్దయేనుఁ గులంతలేసిగండశిలలు పడుచున్నవి! అయ్యో! మాతలిదండ్రులకు నేనొక్కఁడనే కుమారుఁడను గదా!

నారదుఁడు—(నవ్వి) వత్సా! విచారింపకుము. దీనిని దొలఁగించుటకు వజ్రహస్తాత్మజ నందనుఁ డుపాయము గనిపెట్టినాఁడు. ఇదిగో! చూడుము.

ఉ. గ్రక్కున నెక్కలన్ నరుకఁ గారెడు నెత్తుటిధార లొప్పఁగా
జెక్కులు శృంగపుంగముల పెద్దశిలల్ వడి నేల రాలఁగా
నక్కజపుక్ష్మలల్ పగిలి యారవముల్ బధిరంబొనర్పఁగా
మిక్కిలి విస్ఫులింగములు మీఱ శతారము లొప్పె నెల్లెడన్.

శిష్య—మహాత్మా! ఎట్టులేని శాంతించినరోగముగలవానికి మఱల భూతావేశము గలిగినట్లు పూత్కారములతో ప్రసరింపుచున్న విషజ్వాలాసముదాయములచేఁ జెట్టుల నన్నిటిని మండఁ బెట్టుచుఁ బెక్కులుచిలువగము లొక్కనిమేషమాత్రముననే యిట్లంతటను వ్యాపించుచున్న వేమి సేయుదును?

నార—వత్సా! జడియకుము.

క. గురుభోగత్రోటనపటు
వరచంచ్వగ్రములచేత ఫణరత్నములన్
ద్వరతోడ నెగరఁ గొట్టెడు
గరుడులవలన్ నశించెఁ గను మవి త్రుటిలోన్.

శిష్య—మహాత్మా! రక్కసుఁడు ప్రయోగించినపన్నగాస్త్రమును బన్నగరిపుధ్వజనందనుఁడు గారుడాస్త్రప్రయోగముచే శాంతింపఁజేసినాఁడని తోఁచుచున్నది.

నార—వత్సా! అగును బాగుగా నూహించినావు.

శిష్య—ఆర్యా! ఇట్లు తాను బ్రయోగించుచువచ్చినయస్త్రము లన్నియు నిరర్థకము లయినవని యాశంబరుఁడు మాయాయుద్ధము చేయనారంభించు నని యూహించెదను.

నార—చేయనిమ్ము; శ్రితమాయుం డగునీమన్మథుఁడును [illegible] తెఱగులఁగూడ వానిపొగ రడఁగింపఁగలఁడు.

శిష్య—ఆర్యా! ఇదిగో! చూడుఁడు; చూడుఁడు.

మహాస్రగ్ధర.

కరవాలం బూని బల్భీకరపురుషుఁడు కన్గొంప నొప్పెం బ్రచండుఁడై

నార— కర ముగ్రంబౌచు వానిం గనికర మఱి ఖడ్గంబుచే ఖండితుండై

శిష్యు— గరువంబుం జూపి దానిం గడచుచు మఱి యుద్దీప్తకీలాకలాపున్

నార— త్వరగా సర్వాండజోక్తీశ్వరశరభ మదే! దాని జక్కాడె శీఘ్రన్.

మఱియు—

సీ. పిశితాశనుఁడు హేమకశిపు నాకృతి నొందఁ గంబంబునఁ నృహరిరూపుఁ జెందె
యసురుండు బలిదైత్యు నాకృతి వహియింప హరుండు వామనాకారమూని
సురవైరి యాదుష్టనరకాకృతిని జెందఁ గామ్యఁడు శౌరియాకార మొంది
రక్కసుం డలక్రూరరావణాకృతి నొంద ననవిల్తుఁ డారామతనువుఁ దాల్చి

తే. గీ. మఱియు నీరీతి శంబరమానవాశి
యేకకాలంబునను బూనె నెన్నిరూపు
లన్నిటికి నన్నిరూపంబు లప్పుడ తాల్చి
దర్పకుఁ డడంచుచుండెఁ దద్దర్ప మెల్ల.

శిష్యు—(ఆశ్చర్యముతో) మహాత్మా! ఇదేమి? యుద్ధరంగమున శంబరుఁడును వానిబల మును గూడఁ గానరాక మన్మథుఁ డొక్కరుఁడు మాత్రమే కనఁబడుచున్నాఁడు

నార—వత్సా! శంబరునివలన నా మయమారీచ మేఘనాదాదులును మాయనభ్యసించి యే యున్నారుగాదా!

శిష్యు—అయ్యో! ఇఁక మీఁద దుర్లభమని శోకించుచున్నది. ఒక్కశంబరుని చేతనే వ్యామోహము నొందుచున్న మన్మథునికి వేయిశంబరు లెదురైనప్పుడు గెల్పునందుఁక నేటియడియాస?

నార—వత్సా! అన్నిటి కన్నియు నయినమన్మథ ప్రతిరూపములచే వికలఁబడినరూపు లచేఁ దెగిపడిపోని నీవు చూచితివా [illegible]
నిప్పు డన్నివిధములచేతను [illegible]
మన్మథుని శరాహతిచే గజ్జనములను, [illegible]
బుసకొట్టుచు మిక్కిలి ఖేదముగలమనసుతో దాల్చుట మాత్రమే కోపము గాఁ గలిగి యేమియుఁ జేయఁజాలక యూరక పడియున్నవాఁడు.

శిష్యు—(సంతోషముతో బుజములిమిడియు శ్రీయుపుమడతి నెగరవైచుచు) బాగు మన్మథుఁడా! బాగు! శంబరునిగర్వాడంబర మంతయు నడఁగఁ ద్రొక్కినావు.

(తెరలో జయకాహళ శంఖధ్వనులతోఁ గూడిన దివ్యనిస్సాణధ్వని)

శిష్యు—(సంభ్రమముతో) మహాత్మా! ఇదేమి? వర్షాకాలమేఘములవలనఁ బుట్టినయురుములచప్పుడి లాగునను, మందరనగముచేఁ దరచఁబడినప్పుడు కడలియందుఁ గలిగినమహాకల్లోలకోలాహలములాగునను నొకగొప్ప భేరీకారవము వినఁబడుచున్నది.

నార—(సంతోషముతో) వత్సా! నీవును జూచియే యుంటివి గాదా!

తే. గీ. మహితసమ్మోహనాస్త్రసామర్థ్యమున, వి
మోహితుని జేసి కరవాలమునను దలను
ద్రుంచి శంబరుఁ గ్రిందికిఁ ద్రోచి మరుఁడు
తనరథంబునఁ బ్రియతోడఁ దనరుచుంట.

కాఁబట్టి వేల్పు లెల్లరు విజయోత్సవము చేసికొనుచున్నారు.

శిష్యు—(చూచి) ఇదిగో! సంభ్రమముతో దేవర్షులు కురియించుచున్న పూలవానచేత వ్యాపింపఁబడుచు యుద్ధమునందుఁ బొందిన గెల్పువలచ్చిచే మిగుల శోభఁగాంచి త్రిలోకవీరుఁ డగుమారుఁ డమరావతికి వెళ్లుచునే యున్నాఁడు.

నార—వత్సా! మనముగూడ మన్మథునివిజయవార్తను జెప్పుటకు వెళ్లెదమునింద్రునిచారులందఱికంటె ముందుగా వెళ్లి తోఁడివినుండి యిప్పుడే వచ్చియున్న భగవంతుఁ డగునుపేంద్రునికిని నింద్రునికిని నీశుభవర్తమానము చెప్పి సంతసముఁ గలిగింతము రమ్ము.

(ఇట్లందఱును వెళ్లుచున్నారు.)

ఇది సత్యవోలు కామేశ్వరరాయనిచేఁ దెలిఁగింపఁబడిన
రతిమన్మథనాటకమునందుఁ జతుర్థాంకము.

శ్రీరస్తు.

రతిమన్మథనాటకము.

పంచమాంకము.

(తెరలో డిండిమధ్వనితో బిగ్గరగా)

పురజనులారా! వేల్పుఱేఁ డగునింద్రుఁ డీగా కిట్టు లానతిచ్చుచున్నారు.

"ఉ. ఎల్లెడలన్ బతాకలను నెత్తుఁడు, కట్టుఁ డనంటి వెట్లుచా
లెల్లగృహాగ్రదేశముల, నింపుగఁ జల్లుఁడు పూలు త్రోవలం,
దెల్లెడఁ దోరణంబులు ఘటింపుఁడు, ఘోషలు ... జేయుఁడీ
యల్లదె! వచ్చుచుండె నియు హుంది కుమారుఁడు మారుఁ డేపుగాన్.

(చూళిక)

(తరువాత భయముచేఁ గన్నులు మూసికొనినమాయావతి బిగ్గరగాఁ గౌఁగిలించుకొనుటచే గగుర్పొడిచినమేనుగలిగినమన్మథుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

మన్మ — (సుఖాతిశయమున ... దనలో) ఆహా! ఈమె నెత్తుకొనిపోయియు ను శంబరుఁడు నాకు మేలే చేసినాఁడు.

చ. జడిసినలేడికింబలెను జంచలమౌకనుదోయి నశ్రువుల్
విడువక క్రమ్మ, నెమ్మొయిని వింతవడంకు జనింప వేగ నా
మెడ కయిదోయిఁ జుట్టి బిగి మీఱఁ దనంతన తొట్రుపాటుతోఁ
బడఁతుక కౌఁగిలించుకొని పాయక యీయెడ హాయిఁ జేయుటన్.

మఱియు నిక్కాలంబున—

చ. పులకలు లెవ్వంగ సంగమునఁ ... జెమ్మటలు గ్రమ్మె నెమ్మొయిన్,
తొలఁగెను ధైర్య మంతయును ... మెంతయున్,
లలితపుసమ్మదాబ్ధియలలం ... నోలలాడుచున్
కొలఁగెను, నాదుడెంద మతివిభ్రమం బగునొక్కరీతిచేన్.

(చూచి) అకటా! భయశీలురా లగునీమె యింకను నూఱడిల్లకున్నది.

సీ. జంకునొందినయట్లజింకపిల్లకుఁబోలె నెంతేని గనులు చలింపుచుండెఁ
బెనుగాలిచే నాడుననఁటాకుచందాన వడిమీఱ నెమ్మేను వడఁకుచుండె
బిట్టు గల్గుచునున్న నిట్టూర్పుగములచేఁ బైఁట పల్మరుఁ జిమ్మఁబడుచునుండెఁ,
గడువేగముగఁ గారుకన్నీటియేటిచే వాతెఱ కడుగఁగఁబడుచునుండెఁ

తే. గీ. గొప్ప విడి మూపునం గురు లొప్పుచుండె
సోయగపుమోమున నొకింతచాయ దరిగె
నన్న! యిట్లున్న యీయన్నుమిన్నఁ గన్న
నుల్ల మిప్పుడు కడుఁ దల్లడిల్లుచుండె.

(ప్రకాశముగా) సుందరీ! ఊఱడిల్లు మూఱడిల్లుము. మన్మథునిరథమందేయుండినను నీకింకను భయశంక యేటికి?

మాయావతి—(ఆశ్వాసముతోఁ గన్నులు విప్పి మన్మథుని జూచి తనలో) యీతఁ డెవ్వఁడొకో! మిక్కిలికనికరము గలడెందముతో నన్నీయాపదనుండి విడిపించి యిట్లు ప్రేమపూర్వకముగాఁ బలుకుచున్నాఁడు. ఇంతియ కాక, చిరకాలము పరిచయముచేసినవానియందువలెఁ జూచినతోడనే నాకీయనయం దీలాగున నను రాగము పుట్టుచున్న దేమి? అగును- ఇతఁడు నాకుఁ బ్రాణదానము చేసినాఁడు కనుక. (ప్రకాశముగా) మహాభాగుఁడా! మందభాగ్యురాల నయిన నాకొఱకుఁ గాను బూజ్యులగుమీయాత్మ మిక్కిలి యాయాసపెట్టఁబడినదిగదా?

మన్మ—మంజుభాషిణీ! నాకేమియాయాసము? ప్రసిద్ధ మయినపరితాపము గలనేను, నిన్నే యపహరించినయాదుష్టు నెట్లు సహింతును?

మాయా—(తనలో) ఏమి యీమహాభాగుఁడు నన్నుఁ దనదానినిగానే యెంచుకొని చెప్పుచున్నట్టు కనఁబడుచున్నది! అవును సత్పురుషుల కన్యులనువారే లేరుగదా? (ప్రకాశముగా) మహాభాగుఁడా! ఇట్లు స్వదేహపరిశ్రమము నెంచుకొనక, రక్కసునిచేఁ బట్టుపడిననన్ను విడిపించినతమకు నేనేమిప్రత్యుపకారము చేయఁజాలుదును? అన్నివిధములచేతను క్రయవిక్రయములకుఁ బూజ్యులయినమీకు స్వాధీనురాలనై యుండెదను.

మన్మ—(సంతోషముతో) కృతజ్ఞురాలా! ఇట్లుగూడఁ జెప్పవలెనా? (తిన్నగా నిరూపించి వితర్కించుకొనుచుఁ దనలో)

చ. తనులతసౌకుమార్యకంబుఁ గనుదమ్ములసాళసవీక్షితంబు, లా
నవశశిరమ్యకాంతియు ఘనంబగుప్రేమభరోక్తు, లవ్వియే
యవఁ దగియుండియు న్మతులు నామెయొ లాతియొ యంచు నీతతిన్
మనమున సందియం బొకటి మానక కల్గు నిదేమిహేతువో!

అట్లుగాదు. రాక్షసాభిమర్శమున మిక్కిలి యలసియుంటచేత నిట్లు సందేహింపఁబడుచున్నది గాని వేఱొండు గాదు. స్వజనదర్శనముచే నీమె స్వస్థత నొందవచ్చును. కాఁబట్టి యీమె నిప్పుడు తల్లిదండ్రులకడకుఁ దీసికొని వెళ్లుదును. (ఇట్లు రథముతో మఱలుచు, నాకసమువంకఁ జూచి) కోకిలక! ఏమీ! ప్రస్తుతము పూజ్యుఁ డయినరాగునియింటనే యున్న భగవతితోను, రతియొక్క గురుజనముతోను, మేము వచ్చుచున్నవర్తమానము చెప్పుటకు వెళ్ళెద నను చున్నావా? సరే! భద్రా! అట్లుచేయుము. ఇదిగో నేనును నీవెనుక నేవచ్చెద. నాయం దకారణవాత్సల్యము గలభగవతి నాకు వందనీయ గదా! (ఇట్లు కొంచెము దూరము గడచి యావతితోఁగూడ రాగునిగృహమునకుఁ బ్రవేశించుటను నటించుచున్నాఁడు.)

(తరువాత రతిచేతను నామెతల్లిదండ్రులచేతను నామెసఖులచేతను సేవింపఁబడుచు సర్వార్థసాధికయు వశినియుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.)

సర్వార్థసాధిక—(తనలో)

ధృవకోకిల. రతియుఁ గంటఁను నొండొరుల్ గడురక్తి నొందిరి, యుక్తిచే
హాతమునొంచెను మధ్యఁ గ్గనయట్టియొగ్గఁక-వీరికిన్
గుతుక మొప్పఁగ వేగ పెండ్లియుఁ గూర్చి నేఁ గృతకృత్యనై
సతత మంబపదంబుఁ గొల్వఁగ సాగుదుం గడు వేడ్క-తోన్.

మన్మ—(సర్వార్థసాధికను నిర్వర్ణించి గౌరవముగాఁ దనలో) ఆహా! భగవతి మహానుభావురాలు గదా! ఇదిగో! ఈమెయొక్క—

క. కనుఁగన దయారసార్ద్రము
మన మతినిర్మలము నిరుపమము రూప మొహో!
ఘనతరతేజం బెన్నం
గను తేజస్వులకుఁగూడఁ గడుదుర్లభమౌ.

(రతిని జూచి యబ్బురముతో) ఈమె యెవ్వతెయో నాప్రియురాలివంటిరూపము నే పూని భగవతిపార్శ్వమం దలరుచున్నది! ఏమీ!

ఉ. ఈమె యెయామె యయ్యో నొకో! యీమెగ నామెయొ మారెనొక్కఁడు
క్లైమొకొ రెండుప్రక్కలన నిద్దఱు నొప్పుదు రొక్కరీతి, నా
కామినివంటి నాతి మఱి గల్గునె యెందుఁ, బ్రియాస్వరూపమై
నామదిఁ దోఁచు లోకమున నాకిదియున్ భ్రమచేతఁ దోఁచునో!

కాదు; మిక్కిలి తెలివితో నున్ననాకు స్పష్టముగా నెదుటఁ గన్పట్టుచుండఁగా నిఁక భ్రాంతి యనుకొనుటెట్లుగాను?

రతి—(మన్మథుని జూచి యానందముతో) ఇదిగో! మహాభాగుఁడు నాభాగ్యవశమున మఱల సుఖముగా వచ్చినాఁడు; ఈజవ్వని యెవ్వతెయో! పోలికచేత నావలె నే యుండి నాకుఁగూడ దుర్లభమైయున్న మహాభాగునిపార్శ్వసుఖము ననుభవింపుచున్నది! (వితర్కించుకొనుచు వ్యామోహముగా)

ఉ. ఏనె యగణ్యపుణ్యమున నీతని దగ్గఱియుండఁ గంటినో
పూనిక నాదుచెంగటనె పొందెనొ యాతఁడె ప్రేమచే, నయో
తానెటు గల్గనేర్చు నిది తద్దయు పెద్దలు సూచుచుండఁగాఁ
గానఁ బ్రియుండు నేనుబలెఁ గ్రాలెడువేఱొకజంట యిద్దియున్.

(ఇట్లబ్బురముతో నిశ్చలముగా నిలుచుచున్నది)

మాయా—(రతిని జూచి తనలో) నేనార్యురాలిదగ్గర నున్నానేమి? (విమర్శించి) అయ్యో! నేనిక్కడనే యుండియు నీలాగున వ్యామోహము నొందుచున్నాను. ఇదిగో మహాభాగుఁడు నాచెంగటనే యున్నాఁడు. మఱి యీ నీమె యెవ్వతెయో యీర్ష్యచే నెఱ్ఱఁబడినకన్నులతో నన్నుఁ జూచుచున్నది. అట్లుకాకున్నచోఁ దనకుఁ దనయందే యసూయ గలుగుట సంభవించునా? కాఁబట్టి యీమె యెవ్వతెయో యన్యురాలే; రూపముచేతమాత్రము సరిగా నన్నే పోలియున్నది.

సఖులు—(మన్మథునిజూచి జనాంతికముగా) పుణ్యవశమున మనప్రియసఖిజీవితము మఱలఁ జేరినది. (మాయావతిని నిరూపించి) ఏమి సునయనుఁగుసెచ్చెలి యింతలోనే కన్యాత్వమంతయు విడిచిపెట్టి యింతదిట్టదనము నొందినది! ఇదిగో! గురుజనము నెదుటనే వల్లభుని చెంత జంకులేక యెట్లు నిలిచియున్నదో!

రాగుఁడు—(మాయావతీమన్మథులను జూచి హర్ష సంభ్రమములతోఁ గూడిన యౌత్సుక్యముతో) ఆహా! నాముద్దుబిడ్డయును, విజయమునొందె కుమారుఁడును వచ్చినారు గదా!

ముదిత—(కన్నీరు నించుచు) ఇదిగో! నాముద్దుపట్టి యదృష్టవశమున మఱలమృత్యువు నోటినుండి విడిపింపఁబడినది.

(ఇద్దఱును వేగముగా నెత్తుకొనఁబోవుచున్నారు)

రతి—అమ్మ! బాబయ్యగారూ! ఇదిగో! నేనిక్కడనే యున్నాను. (ముదితయు రాగుఁడును వైలక్ష్యము నభినయింపుచున్నారు.)

వశిని—(తనలో) మాయావతిని నిర్మించినది తెలిసియుండియు వీరిరువురు నిట్టివ్యామోహమే పొందుచున్నారేమి?

సర్వార్థసాధిక—(మన్మథుని నిర్వర్ణించి వాత్సల్యముతోఁ దనలో)

తే. గీ. పూని పగతుర నెల్లను బొలియఁజేసి
మేనిపైఁ గత్తినరకులు మెండు గలిగి
యున్నకందుని గన్న నాయుల్లమునకు
నెలమియును గొంతవగపును గలుగుచుండె.

మన్మ—(ఎదుటఁజూచి) ఇదిగో! భగవతి విశాలమయినదృష్టిచే నన్నుఁజూచుచున్నది. ఇరుగో! వీరిగురుజనులు. వీరిని సమీపింతును. (అట్లు వెళ్లి) భగవతీ! మన్మథుఁడనగు నేను నమస్కరింపుచున్నాను.

సర్వా—వత్సా! నీయభిమతము సిద్ధించునుగాక!

మాయా—పూజ్యురాలిపాదములకు మ్రొక్కుచున్నాను.

సర్వా—బాలికా! నీవుఁ దగినపెనిమిటి నొంది సుఖింతువుగాక! (ముదితారాగులను గన్పఱచి మాయావతీమన్మథులతో) వత్సలారా! ఇదిగో! వీరు రతితల్లిదండ్రులు; వీరికి నమస్కరింపుఁడు.

(ఇద్దఱును నట్లుచేయుచున్నారు.)

రాగుఁడు—కుమారా! అమ్మాయీ! చిరంజీవులరై వర్ధిల్లుఁడు.

ముదిత—మీకు సుఖము గలుగునుగాక!

సర్వా—(ముదితారాగులతో) మహాభాగులారా! మాయావతి యనుపేరు గలిగియీ కన్నియ, రతి నాయసురాధమునుండి విడిపించుటకుగాను నాచే యోగప్రభావమువలన నిర్మింపఁబడినది. కనుక న్యాయముచేత నీకెంటియును మీకుఁ గొమార్తె వంటిదే.

మన్మ—అన్నా! ఏమి! భగవతిమాహాత్మ్యము! నాయందింత ప్రేమయును!

రతి—(తనలో) ఏమీ! భగవతి కావాయందలి పక్షపాతము.

రాగుఁడు—(విశ్వాసముతో) భగవతీ! పూజ్యురాలవగు నీయానతిచొప్పున నడిచికొ నుటకు సందియమేమున్నది? (మాయావతిని దొడపై నిడుకొని శిరస్సు మూ ర్కొనుచున్నాఁడు.)

ముదిత—కూఁతునకు జీవితము నిచ్చినమాయమ్మా! ఇటు రమ్మ. (అని ప్రేమపూర్వ కముగా నామెను గౌఁగిలించుకొనుచున్నది.)

సర్వా—(రతితో) వత్సా! ఈమె నీచెల్లెలు; ఈమెను బ్రీతిగ్రహింపుము.

రతి—(మాయావతిని జేయి వట్టుకొని దగ్గరకుఁ దీసికొనుచున్నది.)

మన్మ—(రతిమాయావతులను నిరూపించి కోరికతో)

ఉ. వీరల నిర్వురన్ సరిగ వేగమె పెండిలి యాడఁగల్గినన్.
వీర లనూయ లేక కడుఁబేర్మి మెలంగుచు నుందురేని, నే
వీరలఁ గూడి లేర్మిగుల వేడుకతోఁ బువుబాన్పునన్ సుఖా
పారత నుందునేని నిరుపక్రమలక్ష్మియు సార్థకం బగున్.

మాయా—(వితర్కించుకొనుచు వ్యామోహముగా) శర్మిష్ఠవలెఁ బరావర్జనీభూత యగునాకీమహాభాగునితో సమాగమము దుర్లభమయినదిగాఁ దోఁచుచున్నది. కానిమ్ము భగవతి వాత్సల్యముగలది గదా!

సర్వా—(ముదితారాగులతో) మహాభాగులారా! ఈమాయావతియును గుమారమన్మథు నే పెనిమిటినిగాఁ బొందఁదగినది.

రాగుఁడు—భగవతియానతిచొప్పుననే జరుగునుగాక!

ముదిత—(సాంగీకారముగా) ప్రియసఖియనుమతి యెట్లో యట్లే యగుఁగాక!

సర్వా—(రతితో) వత్సా! కుటుంబభారము వహింపవలసినదాన వగునీ వీమెను నీతఱు వాతిదానినిగాఁ జూచుకొను చుండవలయును జుమీ!

రతి—(వెల్లడి నొందనియీర్ష్యతో) భగవతియానతిచొప్పున నడుచుకొనవలసినదాననే కదా?

సఖులు—(వైమనస్యముగాఁ జెయిచాటు చేసికొని) మనయనుఁగుచెచ్చెలికీహృదయ శల్య మొకటికూడ సంభవించిన దేమి?

మన్మ—(ఆనందముతోఁ దనలో) అహా! యేమి! భగవతిభావజ్ఞత! నామనస్సునందలి కోర్కెను సరిగా నానతిచ్చినది.

మాయా—నేను కృతార్థురాల నయితిని. భగవతి తానుజేసిననిర్మాణమును సార్థక మయినదానినిగాఁ జేసినది.

మన్మ—(మాయావతిమూలముగ రతికిఁ దనయందుఁ బ్రేమకలుగఁగా నున్నట్టునిరూపించి)

ఉ. మానిని, చెంతనున్న హితమానినియంసమునందుఁ దక్కెచే
ల్కొనుక బాగుగా నిలిచి యస్మితవక్త్రముచేతఁ దానుదా
నీనతఁ దెల్పుచుండెఁ గదుఁ జెల్వగఁ బ్రక్కకుఁ ద్రిప్పి రక్తిమన్
బూనినప్రాంతమున్ బిరుపుఁ బొందిన నన్నుమగల్గువాము నే
త్రానఁ గనుంగొనందొడఁగెఁ దా నను ప్రియుఁ బోలె నన్యగాన్.

మఱియు—

మ. తరుణీమాళి, తిరఃప్రసార మచలత్తారం, బరాళభ్రు, వ
త్యరుణచ్ఛాయ, మపాంగసంకుచిత మానక్షిం గనం బూనెఁ దా
సరసన్ నిల్చినయీమె నాను జగతిన్ సాపత్న్యకం బాత్మసో
దరియం దైనను నోర్వఁజాలరు గదా! తథ్యంబుగా మానినుల్.

అయినను దనకుఁ దానుగ బయలువెడలుచున్నదియై యీమెకు నాయందుఁ గల యనురాగము తెల్లమగుచునే యున్నది.

చ. వనిత, పరిహాసముం గడపివచ్చినసన్నిపు దాక్యసన్నిధిన్
గని ముద మెట్టులో పయికిఁ గన్పడనీయక మాటు చేసె; నై
నను నతిగూఢమై చెలిమనంబున నుండుట నే నెఱింగితిన్
ఘనపులకాంకురోద్గమము గల్గి తదంగ మలంకరించుటన్.

సర్వా—(వశినితో) వత్సా! మహేంద్రసహితుఁ డైనపూజ్యుఁడగునుపేంద్రునితో నే నిట్లు చెప్పితి నని చెప్పుము. "ఆర్యా! ఇప్పుడే ప్రశస్తమైనముహూర్త మని దైవజ్ఞులు చెప్పుచున్నారు. కాఁబట్టి కుమారమన్మథునికి రతిమాయావతులను వివాహము చేయుటకు, నీయుద్యానవనమందుఁ గల్పకద్రుమముక్రింద వేయించి యలంకరించినకళ్యాణమంటపమునకుఁ బూజ్యులయినమీరు పరివారసహితముగా విచ్చేయవలయును."

వశిని—చిత్తము (అని వెళ్ళి మఱల నొకపురుషునితోఁ గూడఁ బ్రవేశించి) భగవతీ! అనుజసహితుఁ డగుపురుషోత్తముఁడు తమరు పంపించినశుభవర్తమానము విని మిగుల సంతసించి యాప్తుఁ డగునీతని దమయొద్దకుఁ బంపించినాఁడు.

పురుషుఁడు—(నమస్కరించి) అమ్మా! పూజ్యులగునింద్రుఁడుగారిట్లు మనవిచేయు మన్నారు. "కుమారిక లగుదేవసేనేంద్రసేనలను బూజ్యుఁ డయినమహాసేనున కిచ్చి వివాహము చేయుటకు నిశ్చయించినాము. కనుక ముందుగాఁ బూజ్యు

లయినతమరు రతిమన్మథులనుఁ మిత్రుఁ డయినరాగునిని వెంటఁబెట్టుకొని వచ్చి యీవివాహమహోత్సవమును జూచి యానందించి తరువాత రతిమాయావతుల కుఁ బాణిగ్రహణమంగళము జరిగించిన ననుకూలముగా నుండును."

సర్వా—(సంతోషింపుచు మన్మథునితో) కుమారా! నీకును నీప్రియురాలికిని మిక్కిలి యుపకారము చేసినతారకారాతివిషయమునఁ బూజ్యులయినయయ్యిరువురును బాగుగా యోచించినారు. అదియుఁగాక కన్యాప్రదాన మయినతరువాత వధూపరిగ్రహము చేయుట పెద్దలయాచారముగూడ నై యున్నది. కనుక చిర కాలమునుండి చూడఁగోరుచున్న గురుజనమును సందర్శించి వారిని సంతోషపెట్టు ము. (పురుషునిఁజూచి) భద్రా! మహేంద్రుఁడుగారితో "నేనును రాగుఁడును రతిమాయావతులపెండ్లిపనులతొందరలో నున్నారము గనుక యామహోత్సవ ము నిక్కడనుండియే విని చెవులకుఁ బండువు చేసికొందుము."

మన్మ—చిత్తము. (నమస్కరించి పురుషునితో వెళ్లుచున్నాఁడు.)

రతిమాయావతులు—(సోత్కంఠముగాఁ దమలో) హృదయమా! అయిదాఱునిముస ములలోనే నీకోరిక నెఱవేఱుటకు సిద్ధముగానుండినను నీవింతఁగాఁ దొరపడు చుంటి వేమి? అగును నిజమే. పాక ముడికినదాక నోర్చియు వేఁడిమి చల్లాఱు పఱకును దాళుట కష్టముగా నుండునుగదా!

(తెరలో దివ్యదుందుభిధ్వనియుఁ బూవులవానయు)

సర్వా—(ఆలకించి సంతోషముతో) ఇంద్రసేనాదేవసేనలపాణిగ్రహణవిధానము పూర్తియైన ట్టున్నది.

వశిని—(చెవి యొగ్గి సంభ్రమముతో) భగవతీ! వీథియందంతటను వ్యాపించిన నానావిధవాద్యములవలనఁ గలుగుమంగళధ్వని క్రమముగా నెక్కువయై వినఁ బడుచుంటచేత బంధువర్గము సమీపించుచున్నట్టు తోఁచుచున్నది.

సర్వా—శుభకార్యములందుఁ దత్వరాతిరేకమే యెక్కువగా శోభించుచుండునుగదా! (ముదితారాగులతో) మహాభాగులారా! మీరు పెండ్లికూఁతులను దీసికొని వెళ్లి వివాహవేదికయందు సిద్ధముగా నుంపుఁడు.

ఇద్దఱును—(వశినిగాక తక్కినవారితో వెళ్లుచున్నారు.)

(తెరలో) అమ్మా! క్షేమమా!

సర్వా—(వారివంకఁ జూచి) ఇదిగో! బంధుగు లందఱు వచ్చినారా! రండు. మహా ర్హము లయినయీయాస్తరణములమీఁదఁ గూర్చుండుఁడు.

(వారు కూర్చున్న తరువాత తానును శ్రీరామవిజయుని గూర్చున్నది.)

(తెరలో) (పురోహితు లిద్దఱిలో నొకఁడు చదువుచున్నాఁడు.)

మ. నిజవంశంబు నగేంద్రుఁ డెన్న మునిసాన్నిధ్యంబునం బెండ్లిలో
నజుఁ డయ్యాశునివంశవర్ణనము సేయన్ లేక, దామానమున్
భజియింపన్, నగి, దానసే తెలిసెఁ దద్భవ్యశ్యా మానా జకీ!
నిజమం జెల్లగు పలుకు-పలుకులు శుభానీకంబు మీకీవుతన్!

వశిని—(ఉల్లాసముతో) భగవతీ! ఇది వధూవరులకు వాగ్దానసూచక మయినపద్యము.

(మరలఁ దెరలో)

(మంగళవాద్యములధ్వని యొగతరువాత)

లెంపవయతఁడు—

చ. వలనుగ నంబికేశులవివాహప్రవేళ నెసంగె నెవ్వి ఒల్
చెలువుగ వారిదోయిటను జెమ్మటఓంచువులట్టు, లొండొరుల్
దలలనుగూర్పఁ జందుక్రిక డఁ దారకలుంబలె, వ్యాప్తిఁ జెంది వే
ల్పులిడినపూలఁబోలె, నలము తేము లీవుత మీకు మేళులన్.

సర్వా—(ఆనందముతో) కుమారికలకుఁ బాణిగ్రహణమంగళము జరిగినదిగదా!

(మరలఁ దెరలో)

పూజ్యురాలా! కుమారునిశుభకార్య మనుకూలముగా జరిగినది; ఇఁక మిమ్మిరవులకు వెళ్లుట కంగీకరింపవలెను. ఇదిగో! వధూసహితుఁ డగుమన్మథుఁడు మీకు నమస్కరించుట కిట్లు వచ్చియున్నాఁడు.

సర్వా—(ఆనందమును గన్నులయందు బందుగులతో) పూజ్యులారా! మంచిది. మీ కృపలు వచ్చుటచేత నీశుభకార్యము మిక్కిలి చక్కగా జరిగినది. (తరువాత పెండ్లికుమారులవేషముతో నున్న ప్రియురాండ్రిరువురితోఁ గూడి, పెండ్లికొడుకగుమన్మథుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

[illegible]—(ఆనందింపుమన దనలో) ఓహో! దైవానుకూల్యము చివరకు మిక్కిలి చక్కగా ఫలించినది గదా!

తే. గీ. కలిగె నొదల శుభాంకురోద్గమము, పిదపఁ
గలిగె పఱపు తదున్మేషకాలనుండు
మఱలఁ దత్పరిహారంబు, మఱియు నిప్పుడు
మేలులోపల మేజోండు మేలు గలిగె.

సర్వా—(భార్యలతోఁ గూడియున్న మన్మథుని జూచి సంతోషముతోఁ దనలో)
ఇట్లనుచున్నది—

క. రతి యొక వైపున మాయా
వతి యొక వైపునఁ జెలంగ భాసురపార్శ్వ
ద్వితయుఁడయి ఫాల్గుణీసం
గతుఁ జగుశశివోలె మిగులఁ గ్రాలెదు నౌరా!

మన్మ—(వినయముతో సమీపించి భార్యలతోఁగూడ సర్వార్థసాధికపాదములపై వ్రాలి నమస్కరింపుచున్నాఁడు.)

సర్వా—(ప్రేమతో వారిని లేవనెత్తుచు.)

క. ఏలుము వత్స! సరిగ నిరు
వేలల నలజలధివోలెఁ బ్రియల నిరువురన్
బాలలు! భజింపుఁ డితనిన్
జాల నభిన్నతను గంగ జమునయుఁ బోలెన్.

మన్మ—భగవతీ! పెక్కు లుపచారవాక్కు లేటికి? అన్ని విధములచేతను బిల్లల మగు మాయందు నీకుఁ గలప్రేమాతిశయమునకుఁ దగినట్టుగా నొనరించితివి గదా!

సర్వా—కుమారా! పరదేవత "వత్సా! వివాహమయినతరువాత కుమారమన్మథునికి నాదర్శనమునకు సమయ మిచ్చి కృతార్థుని జేయుదు" నని యానతిచ్చినది.

మన్మ—(మిక్కిలిసంతోషముతో) భగవతీ! ధన్యుండ నయినాను. ఇఁక నింతకంటెను వీనికిఁ గావలసిన దేమున్నది?

సర్వా—వత్సా! ఇఁక మనము జగజ్జనని పాదసందర్శనమునకు వెళ్లుదమురండు (ఇల్లు లేచి తెరవైపుగాఁ దిరిగి రాగునితోఁగూడ నడుచుచు సమున్నతగోపుర మగు శ్రీపురమును జేరి ముందువైపుగాఁ జూడ్కులు వఱపి) కుమారా! ఇదిగో! అనర్ఘ్యమణిగణసుందర మగుజననిమందిరము. ఇందుఁ బ్రవేశింతము.

(ఇట్లందఱును బ్రవేశమును నటింపుచున్నారు.)

మన్మ—(అంతటను జూచి యబ్బురముగాఁ దనలో)

తే. గీ. స్వర్గకాంతి నెసంగెడుజననిగృహము
చేఁ దిరస్కృత మగునర్యమాదితేజ
మనిన నది యింక నితరుల కలవి యౌనె
కనుల నొక్కింతయుఁ జేఱి కనుట కెన.

(తరువాత సింహాసనమునందుఁ గూర్చున్న కామేశాంకగత యగుదేవియుఁ బరివారమును బ్రవేశింపుచున్నారు.)

దేవి—(సర్వాగ్రసాధిక ననుసరించి నమ్రులై యున్న వధూవరులను జూచి తనలో) ఈ చిన్నది నాయానతిచొప్పున జరిగించుకొని వచ్చినది. కుమారుఁ డగుమన్మథుఁడును మనోరథసిద్ధి నొందినాఁడు. (అనుగ్రహముతో వారిని జల్లనిచూపులఁ జూచుచున్నది.)

మన్మ—(దూరమునుండియే శ్రీరాజగదంబను జూచుచు హర్షముచే గగుర్పొడిచినదేహముతో సంభ్రమము నొందుచు)

ఉ. గండముఖాఖిలాంగములఁ గ్రాదుకాంతులు వింతమీఱి, లే
యెండయుఁ బోలె దిక్కుల రహింపఁగ, నీ లలితాంబ యీతఱిన్
గొండొకరమ్యశోభఁ గని కోరిక దీఱఁగఁ గానరాచు బల్
పండుగ సేయుచుండెఁ గద భాగ్యవశంబునఁ గన్నుదోయికిన్

ఓహో! మిక్కిలి కృతార్థుఁడ నైనానుగదా; ఇదిగో!.

ఉ. సారములై సితాబ్జసహచారములై బహుశీతతాసుధా
సారములై యసంసృతివిచారములై మిగులన్ దయారసా
ధారములై తమంతనె యుదారము లైనకటాక్షవారముల్
స్మేరముగా జగజ్జనని చిలుకుచు నున్నది నాపయిన్ దయన్.

(ఇట్లు వేగముగా సమీపించి భార్యలతోఁ గూడ దేవిచరణారవిందములయందు రత్నములు చల్లి సాష్టాంగముగా నమస్కరింపుచున్నాఁడు.)

సర్వా—(నమస్కరించి లేచి) అమ్మా! ఇదిగో! వధూసహితుఁ డయినకుమారమన్మథుఁడు నమస్కరింపుచున్నాఁడు.

దేవి—బిడ్డలారా! సంతోషముతో వర్ధిల్లుఁడు.

సర్వా—పిల్లలారా! లెండు. జగదంబకు మీయందు మిక్కిలి యనుగ్రహమువచ్చినది.

మన్మ—(పత్నీసహితముగా లేచి దోసిలి పట్టి యానందగద్గదస్వరముతో)

చ. జనని! యజాదు లౌదల నజస్రముఁ దాల్చుభవత్పదంబుఁ గా
దని యెవఁ డాశ్రయించు హృదయంబున నీచపుటన్యదైవమున్
ఘనతరమై జరామరణఘస్మర మాసుధ చెంత నుండఁగాఁ
గొనక, విమూఢుఁడైన మదిఁ గోరునె గ్రోల మరీచికల్ తమిన్.

(ఇట్లు స్తుతిచేసి నమస్కరింపుచున్నాఁడు.)

దేవి—(అనుగ్రహముతో) వత్సా! నీకేమి కావలెను?

మన్మ—తల్లీ! ఇదే (ఇట్లు సగము పలుకుచునే ప్రమోదముచేత నయినపరవశమును నటించుచు.)

చ. కచమునఁ జంద్రికాంతియు మొగంబున లేనగవున్ మనంబునం
బ్రచురదయారసంబుఁ గుచపాళి సమున్నతి హెచ్చుసత్కటిన్
సుచరణమందు మార్దవము శోణపువస్త్రము బంధుజీవస
ద్రుచి గలనీదుభవ్యమగురూపు సదా గనఁజేయు మంబికా.

దేవి—వత్సా! ఇక్కడనే నామందిరసమీపమం దున్నశృంగారపరిఘ మందే యుండి సదా మద్దర్శనలాభము నొందుచుండుము.

మన్మ—(ఆనందబాష్పములతో) అమ్మా! మేలు లన్నియు నిప్పుడు నాకు లభించినవి.

దేవి—కుమారా? ఇంకను నీకేమికావలయునో చెప్పు మిచ్చెదను

మన్మ—(ప్రణామపూర్వకముగా) తల్లీ! నాకింతకంటెఁ గావలసినకోరిక యేమున్నది

శా. పూముల్కుల్ గొని గెల్వ నయ్యొ హరునిన్ బోరన్ దృటిన్ లీలగా
నామాయావిని శంబరుం దునుమగా నయ్యెన్, రతిం గోరుచో
నీమాయావతియున్ లభించె నిఁకనే తీర్పింపఁగా నున్నదే
శ్రీమత్పావకసన్నిధిస్థితుఁడనై చెల్వొందు నాకిప్పుడున్.

అయినను దానీభరతవాక్యము సిద్ధించును గాక.

శా. వైరుల్ లేక సదా సధర్ము లగుచున్ వర్ధిల్లుతన్ రాజు లా
సారం బిచ్చుచు నుండుతన్ జలదముల్ సస్యానుకూలంబుగా;
ధీరోదాత్తసుధీగృహంబుల సదా దీపించుతన్ లచ్చి; స్వా
చారం బొప్పఁగ సర్వవర్ణములు బల్ సౌఖ్యంబునం బొల్చుతన్.

(ఇట్లందఱును వెళ్ళుచున్నారు)

ఇది సత్యవోలు కామేశ్వరరాయనిచేఁ రచింపఁబడిన
రతిమన్మథనాటకమునందుఁ బంచమాశ్వాసము
సర్వమును సంపూర్ణము.

— — — —